T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK VE AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA PATENT HAKKININ TÜKENMESİ

Selda SÜEL

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Y. Can GÖKSOY

2007

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "**Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Patent Hakkının Tükenmesi**" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

..../..../2007

Selda SÜEL

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Selda SÜEL
Anabilim Dalı :Özel Hukuk
Programı :Özel Hukuk
Tez Konusu :Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Patent Hakkının Tükenmesi
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün …….. tarih ve ……. Sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 18.maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini ……. dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI	O	OY BİRLİĞİİ ile	O
DÜZELTME	O*	OY ÇOKLUĞU	O
RED edilmesine	O**	ile karar verilmiştir.	

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

	Evet
Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fullbrightht vb.) aday olabilir.	O
Tez mevcut hali ile basılabilir.	O
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir.	O
Tezin basımı gerekliliği yoktur.	O

JÜRİ ÜYELERİ				İMZA
……	□ Başarılı	□ Düzeltme	□ Red	……..
……	□ Başarılı	□ Düzeltme	□ Red	…….....
……	□ Başarılı	□ Düzeltme	□ Red	…. ……

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Patent Hakkının Tükenmesi

Selda Süel

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Özel Hukuk Anabilim Dalı
Özel Hukuk Programı

Fikri ve sınai haklar, son yıllarda çok önemli bir konuma gelmiştir. 19.yüzyılın sonlarında, fikri haklara ilişkin düzenlemeler ile patent, marka ve telif hakkı sahiplerine çok geniş (münhasır) yetkiler verilmiştir. Fikri hak sahipleri bu geniş haklarına dayanarak, ürünlerinin satışını, tekrar satışını ve dağıtımını kontrolleri altına almaya çalışmışlar ve üçüncü kişilerin bu ürünleri üretmesini, satmasını ve ithal etmesini engellemeye çalışmışlardır. Fakat bu münhasır haklar uluslararası serbest ticaretin ve malların serbest dolaşımına engel olmuştur. Fikri haklar ile serbest ticaret arasındaki bir denge kurmak gerekmiştir.

Tükenme ilkesinin amacı, fikri hakların korunması ile serbest ticaretin korunması arasındaki dengeyi sağlamaktır. Bu ilkeye göre, fikri hak koruması altında olan ürün ilk olarak hak sahibi tarafından veya onun izni ile piyasaya sunulmaktadır. Hak sahibinin hakkının tükenmesi nedeni ile bundan sonra diğer alıcılar tarafından bu ürünler herhangi bir engelle karşılaşmadan ticari faaliyetlere konu olmaktadır.

Bu tez çalışmasında patent hakkından doğan münhasır haklar ve tükenme ilkesi Türk ve Avrupa Birliği hukuku açısından karşılaştırmalı olarak açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 1) Patent **2)**Tükenme **3)** Fikri ve sınaî haklar **4)** Serbest dolaşım **5)** Münhasır haklar

ABSTRACT

Thesis of Master's Degree
Exhaustion of Patent Rights according to Turkish and EU Law

Selda Süel

Institute of Social Sciences
Department of Private Law
Program of Private Law

Intellectual property rights have reached an essential position within last years. Since the end of the 19th century, Intellectual Property legislation granted broad rights (exclusive rights) to the owners of patents, trade marks and copyrights. Relying on their exclusive rights, owners (inventor) tried to control the sale, resale and distribution of their products and they prevented others from making, selling or importing the goods. Therefore, these broad rights have been forming barriers to international free trade and free movement of goods. It is need to the balance between free trade and intellectual property right

The purpose of the principle of exhaustion is to find a balance between the protection of free trade and the protection of intellectual property. According to this principle, a product which is protected by patent, trademark or copyright, is marketed firstly by the owner of the right or by third persons upon the owner's consent within the domestic market. Since the right of the owner has been exhausted, goods can be circulated by the other purchasers without being prevented by the owner.

In this thesis the exclusive rights arising from patent and the principle of exhaustion shall be explained from Turkish and EU Legislations' comparative point of view.

Key Words: 1) Patent **2)**Exhaustion **3)**Intellectual Property rights **4)**Free Movement **5)**exclusive rights

TÜRK VE AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA
PATENT HAKKINI TÜKENMESİ

YEMİN METNİ……II
TUTANAK……III
ÖZET……IV
ABSTRACT……..V
İÇİNDEKİLER……VI
KISALTMALAR ……X
GİRİŞ……1

BİRİNCİ BÖLÜM
GENEL OLARAK PATENT HAKKI

I. TARİHÇE 3

II PATENT HAKKI 6
A. PATENTİN TANIMI 6
1.Buluş 6
2.Patent 7
3.Patentin Unsurları 8
a.Yenilik.....8
b. Sanayiye Uygulanabilir Olma 9
c.Patent Verilemeyecek Konular ve Buluşlara Dahil Olmama.....9

III. PATENT HAKKINI KAPSAMI VE İŞLEVİ.....11
A. PATENT HAKKININ KAZANILMASI.....11
B. HAKKIN KAPSAMI 12
C. HAKKIN SINIRLARI.....15
D. HAKKIN İŞLEVİ.....15
E. PATENT HAKKININ SONA ERMESİ.....16

İKİNCİ BÖLÜM
MALLARIN SERBEST DOLAŞIMI VE PATENT HAKKININ TÜKENMESİ

I. MALLARIN SERBEST DOLAŞIMI 18
II. PATENT HAKKININ TÜKENMESİ İLKESİ.....21
A. KAVRAM.....21
B. TARİHİ GELİŞİMİ.....23
C. TÜKENMENİN UNSURLARI.....26
1. Patentli Ürünleri Piyasaya Sunma.....26
2. Malların Patent Sahibi Tarafından veya Onun İzni ile Piyasaya Sunulması.....28
a. Patent hakkı sahibi tarafından piyasaya sunma.....28
b. Malların Patent Sahibinin İzni ile Piyasaya Sunulması.....28
(1) Pazarlama ve Dağıtım Sözleşmeleri.....29
(2) Lisans Sözleşmeleri.....30
3. Patentin Tescilli Olması.....33
4. Patentin Ticari Emtiaya Ait Olması.....35
D.TÜKENME İLKESİNİN COĞRAFİ BOYUTU.....36
1. Paralel İthalat.....38
2. Geri İthalat.....42
3. Gri Ticaret (Gri Piyasa/Grey Market).....44
a. Ülkesel Tükenme.....46
b. Bölgesel Tükenme.....48
c. Uluslararası Tükenme.....49
(1) Faydalı Yönleri.....50
(i) Ucuzluk sağlaması.....50
(ii) Malların Sürümünü Arttırması.....51
(iii)Hukuki Koruma Konusu Üründe Daha Çok Kişinin Yararlanması.....51
(iv) Serbest Ticaret İlkelerine Daha Uygun Olması.....51
(2) Sakıncalı Yönleri.....52

(i) Maksimum Korumaya Engel Olması.....52
(ii) Taklit ve Korsan Mal Akışını Kolaylaştırması.....52
(iii) Sosyal ve Bilimsel Gelişime Engel Olması.....52
(iv) Tüketicilerin Aleyhine Olması.....53
III. TÜRK HUKUKU AÇISINDAN HAKKIN TÜKENMESİ.....53
A. PATKHK AÇISINDAN HAKKIN TÜKENMESİ İLKESİNİN KABUL EDİLİŞİ 53
B. TÜKENME İLKESİ İLE İLGİLİ YARGITAY KARARLARININ İNCELENMESİ……..59
1. EPSON Kararı.....60
2. POLİCE Kararı.....62
3. LANCOME Kararı.....65
4. DEXTER Kararı.....66
5. NAF NAF Kararı.....67
C. REKABET KURULUNUN HAKKIN TÜKENMESİNE İLİŞKİN GÖRÜŞÜ…….69
IV. ULUSLARARASI ANLAŞMALARDA HAKLARIN TÜKENMESİ İLKESİ.....72
A.TRIPS SÖZLEŞMESİ BAKIMINDAN TÜKENME.....72
B. EFTA ANLAŞMASI BAKIMINDAN TÜKENME.....74
C. NAFTA ANLAŞMASI BAKIMINDAN TÜKENME.....77
D. AT- TÜRKİYE OTAKLIK KONSEYİ KARARI (1/95 SAYILI KARAR) BAKIMINDAN TÜKENME.....77
E. Topluluk Patent Sözleşmesi.....82
III. BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA PATENT HAKKININ TÜKENMESİ
I. Roma Anlaşması Ve Fikri Mülkiyet Hakları.....84
II. Avrupa Birliği'nde Tükenme İlkesi 88
A. HAKKIN VARLIĞI VE KULLANILMASI DOKTRİNİ.....89

B. HAKKIN SPESİFİK KONUSU DOKTRİNİ.....91
C. HAKKIN TÜKENMESİ DOKTRİNİ.....95
1. Hakkın Tüketilmesinin Unsurları.....96
a. Korumayı haiz bir fikri mülkiyet hakkının varlığı.....96
b.Piyasaya sunum işleminin fikri mülkiyet hakkı sahibinin rızası ile gerçekleştirilmiş olması.....98
c.Fikri mülkiyete konu ürünlerin Topluluk içerisinde piyasaya sunulmuş olması.....100

SONUÇ.....105

KAYNAKÇA 109

KISALTMALAR

AB :Avrupa Birliği
ABA :Avrupa Birliği Antlaşmasına
ABD :Amerika Birleşik Devletleri
AEA :Avrupa Ekonomik Alanı
ATAD :Avrupa Birliği Adalet Divanı
ATA :Avrupa Topluluğu Antlaşması
BATİDER :Bankacılık ve Ticaret Hukuku Dergisi
bkz. :bakınız
CPC : Community Patent Convention
EndTasKHK :Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
EPC : European Patent Convention
FMR :Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi
İÜHFM :İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
MarKHK :Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
md. :madde
OKK :Ortaklık Konseyi Kararı
PatKHK :551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
PCT :Patent Cooperation Treaty
RG :Resmi Gazete
s :Sayfa
S :Sayı
TPE :Türk Patent Enstitüsü
TRIPs :Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Sözleşmesi
vd. :ve devamı
vs. :ve sair
WIPO : World Intellectual Property Organization

GİRİŞ

Fikri ve sınaî hakların hukuken korunması, teknolojik alanda yapılacak yatırımların ve bu alandaki araştırmaların teşvik edilmesi açısından önem taşımaktadır. Yaratıcılık ne kadar çok olursa teknolojik gelişme ve buna bağlı olarak ülkenin de ekonomik gelişmişliği artacaktır. Avrupa Patent Ofisi'nin verdiği bir istatistiğe göre bugün dünyada var olan teknolojik bilgi birikiminin yüzde sekseni, başvurusu yapılmış ya da tescil almaya hak kazanmış patent belgelerinde saklı.

Günümüzde ticari ilişkilerin düzeyi bir ya da birkaç devletle sınırlı olmaktan çıkmış ve buna bağlı olarak devletler arasında serbest ticaret çok önem kazanmıştır. Bunun sonucunda malların serbest dolaşımının sağlanması için gümrük birliği ve serbest ticaret anlaşmaları imzalanmıştır. Buradaki temel amaç, malların ve hizmetlerin hiçbir engel ile karşılaşmadan dolaşımı ve buna bağlı olarak ekonomik verimliliğin artmasıdır. Ancak bu noktada fikri ve sınaî hak sahibine tanınan tekelci haklar, malların serbest dolaşımını engelleyebilmektedir.

Fikri ve sınaî hak sahipleri, haklarını en iyi şekilde kullanabilmek için hukuki koruma altında olan mallarını farklı pazarlarda ve farklı fiyattan satmak istemektedirler. Buradan yola çıkarak devletler, serbest ticaret ve gümrük birliği anlaşmaları ile fikri ve sınaî haklar arasında bir denge kurmaya çalışmaktadırlar. Bu dengenin kurulabilmesi için bir takım ilkeler geliştirilmiştir. Bunlardan biri de "***Hakkın Tükenmesi İlkesi***"dir.

Çalışmamızın amacı, dünya ticaretinde önemli bir yer tutan malların serbest dolaşımı, paralel ithalat ve geri ithalat kavramları ile hakkın tükenmesi ilkesi arasındaki ilişkiyi Türk ve Avrupa Birliği hukuku açısından tanıtmaktır.

Çalışmamız giriş ve sonuç kısımları hariç olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, patent kavramı ve unsurları açıklanmış, patent hakkını kapsamı ve sona ermesi konuları üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, malların serbest dolaşımı ve tükenme kavramı üzerinde durulmuştur. Tükenme kavramının unsurları ve çeşitleri açıklanmış, Türk Hukuku'ndaki düzenlemeler ile Yargıtay kararlarından bahsedilmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde tükenme ilkesi Avrupa Birliği Hukuku açısından ele alınmıştır. AB Hukuku içinde tükenme ilkesinin düzenlenişi Avrupa Topluluğu Adalet Divanı kararları ışığında incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
GENEL OLARAK PATENT HAKKI

I. TARİHÇE

Fikri mülkiyet hakları, bir şahsın zekâ ve becerisi sonucu ortaya çıkardığı ticarete konu olabilme özelliğini içeren yeni durumun, hukuk tarafından korunması ile ortaya çıkan ve sahibine bir takım tekelci (inhisari) ve ülkesel nitelikte haklar sağlayan gayri maddi bir mülkiyet hakkı çeşididir[1]. Fikri ve sınaî haklar, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 27. maddesinde evrensel bir insan hakkı olarak tanımlanmıştır[2]. Fikri ve sınaî hakların korunması, buluş yapma, yeni ürün geliştirme, özgün eserler yaratma gibi faaliyetlerin özendirilmesi, bu faaliyetler yapanların motive edilmesi ve böylece ortaya çıkacak ürünlerin günlük yaşama katılarak toplumun refahının yükseltilmesidir. Bugün dünyadaki gelişmiş ülkelerin gelişmelerinde teknolojik yenilikleri içeren fikri ve sınaî haklar büyük rol oynamıştır[3]. Sahibine tekelci haklar sağlayan fikri haklardan biri de patent hakkıdır.

Aydınlanma anlamında fikri haklar sayesinde eser sahibinin maddi ve fikirsel bağımsızlığı tanınmakta ve toplum açısından da yayılması sağlanmış olmaktaydı. Bu husus, aydınlanmadan etkilenen Amerikan Anayasası'nda da açıkça ifadesini bulmuştur. Buna göre bilimin ve yararlı ürünlerin geliştirilmesi için fikri hakların tanınması gereklidir[4].

---

[1] **ASLAN, Adem:** "Türk ve AB Hukukunda Fikri Mülkiyet Haklarının Tükenmesi", İstanbul 2004, s.5.

[2] Madde 27: "Herkes, sahibi olduğu sanatsal, edebi ve bilimsel ürünlerin sonucu olan maddi ve manevi haklarını koruma hakkına sahiptir". **ADAR, G. Korwa,:** "Intellectual Property: Universal Human Right?", Human Rights Quarterly, The Johns Hopkins University Press, Vol. 21, 1999, s.175.

[3] **YALÇINER, Uğur/KURT, Zeynep:** " Fikri ve Sınai Haklar ve Gelişmekte Olan Ülkeler", Hukuk ve Adalet Dergisi, Y.1, S.4, Ekim-Aralık 2004, s.64.

[4] **GEIGER, Christophe :** " Fikri Haklar Bilgiye Serbest Erişimi Engeller Mi? Fikri Haklar Alanında Menfaatler Dengesi",Çev. Feyzan Hayal Şehirali, Hirsch'ten Günümüze Fikri Haklar, Tebliğler, FİSAUM yayını, Ankara 2004, s.35.

Bazılarına göre buluşla ilgili ilk imtiyaz 13.yüzyılda Alman madencilere verilmiş[5], 14.yüzyılda İngiltere'de kumaş dokuma zanaatı ile ilgili olarak bahşedilmiştir[6]. Tarihteki ilk patent kanunu ise 1474 tarihli Venedik Patent Kanunudur[7]. Galileo 1594 yılında suyun yer seviyesinden yükseltilmesi yoluyla toprağın sulanması için geliştirdiği bir sistem için patent almıştır. İngiltere'de buluş haklarının korunması gerektiği yolunda 1623 yılında Statue of Monopolies çıkarılmıştır[8]. Statue of Monopolies, İngiliz Patent Yasası'nın temelini oluşturmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1787 yılında Anayasa, Kongre'ye bilimin ve yararlı sanatların geliştirilmesi amacı ile süre ile sınırlı olmak üzere buluşçulara ve yazarlara tekelci hak tanıma yetkisini vermiştir. Bu yetkiye dayanarak Kongre, 1790 yılında ilk Patent yasasını kabul etmiştir[9]. Fransa'da ilk patent kanunu 1791 yılında yürürlüğe girmiştir. Fransa'da bu kanunu 1879 tarihli Osmanlı İhtira Beratı Kanunu'nun mehazı olan 5 Temmuz 1844 tarihli kanun takip etmiştir[10]. 1791 tarihli Fransız Kanunu'nun etkileri geniştir. Birinci ve en önemli etki mülkiyet teorisini patent alanında da kabul etmesidir. Bu kanun, buluşun, onu meydana getirenin mülkiyeti altında bulunduğunu benimsiyordu. Sözkonusu kanunun ikinci etkisi, Avrupa'da birçok kanuna örnek oluşturmasıdır[11]. Avusturya'da ilk patent yasası 1810 yılında kabul edilmiştir. Fransa'da kabul edilen sistemin aksine Avusturya, buluş sahibinin doğal haklarını kabul etmemiş, buluş sahibinin ne buluşu üzerinde bir mülkiyet hakkına ne de patent verilmesini talep etme hakkına sahip olduğu açıkça vurgulanmıştır. Bu sisteme göre devlet, kişilerin taklit etmeye yönelik

[5] **LIPSTEIN, Kevin:** "Intellectual Property: Paralel Choise of Law Rules", The Cambridge Law Journal, Vol. 64, C.L.J. Part 1, March 2005, s. 604.

[6] **TEKİNALP, Ünal:** "Fikri Mülkiyet Hukuku", 2. Bası, İstanbul 2002, s.446.

[7] **ŞEHİRALİ ÇELİK, Feyzan Hayal:** "Patent Sisteminin İşlevleri ve Bu İşlevlerin Etkinliğini Sağlayan Yasal Düzenlemeler", BATİDER, C.XXIII, S.3, Haziran 2006, s.108.

[8] **Q. C. JACOB, Robin/ ALEXANDER, Daniel:** A Guide Book to Intellectual Property, Patent, Trade Marks, Copyright and Designs, 4 th Ed., Sweet & Maxwell Pub, London 1993, s.36.

[9] **ŞEHİRALİ ÇELİK,** Patent Sistemi, s.109.

[10] **TEKİNALP,** s.446.

[11] **TEKİNALP,** s.446.

doğal haklarının belli imtiyazlar nedeni ile sınırlandırılamayacağı konusunda karar verme yetkisini elinde bulundurmaktadır[12].

Türkiye'de fikrî mülkiyet haklarına ilişkin ilk düzenlemeler Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine rastlar. Fikir ve Sanat Eserlerine ilişkin olarak 1850 yıllı "Encümen-i Danış Nizamnamesi", 1910'daki "Hakk-ı Te'lif Kanunu", markalara ilişkin 1872 tarihli"Alameti Farika Nizamnamesi" sayılabilir[13]. Türkiye'de ilk patent kanunu 10 Mart 1296 (13 Mart 1879)'da yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun yerini 1995 tarihinde 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname[14] almıştır[15].

Sanayi devriminden sonra uluslararası ticarette görülen hızlı gelişmelere paralel olarak fikri mülkiyet korumasının daha da genişletilmesi ve bu alandaki ulusal yasaların uyumlulaştırılması düşüncesinden yola çıkarak, ilk çok uluslu Konvansiyon 1883 yılında Paris'te toplanmış ve halen yürürlükte bulunan "Sınaî Mülkiyet Himayesine Mahsus Milletlerarası İttihat İhdas Edilmesine Dair Paris Sözleşmesi[16]"(Paris Sözleşmesi) imzalanmıştır[17]. Paris Sözleşmesini diğer uluslar arası sözleşmeler izlemiştir.

[12] **ŞEHİRALİ ÇELİK,** Patent Sistemi, s.109.

[13] www.rekabet.gov.tr/word/dergi23/5-hamdipinar.doc, erişim tarihi: 12.04.2007.

[14] Buradan itibaren PatKHK olarak anılacaktır.

[15] **TEKİNALP,** s.446.

[16] Türkiye Paris Sözleşmesi'ne 1925 yılında üye olmuş, 1976 yılındaki değişiklik metnini ise 1 Şubat 1995 yılında imzalamıştır.

[17] **ASLAN,**s.9.

II. PATENT HAKKI

A.PATENTİN TANIMI

1.Buluş

Patent kavramının tanımlanabilmesi için, öncelikle, buluş kavramının açıklanması gerekmektedir. Çünkü patent belirli niteliklere sahip buluşlara verilen bir belgedir. Patent hukukunun temelini oluşturan "buluş" kavramı, birçok patent kanununca ve uluslararası anlaşmalarda tanımlanmamakta, bu düzenlemelerde sadece patent verilebilir buluşlar üzerinde durulmaktadır[18]. PatKHK da buluşu tanımlamamış ve fakat birçok hükmünü buluş kavramı üstüne kurmuştur(PatKHK md.1-10, 11 vd., 16 vd.).

Gelişmekte olan ülkeler için Dünya Fikri Haklar Örgütü WIPO[19] Model Kanununda buluş, "teknoloji ihtira(patent) alanında belirli bir sorunun çözümüne imkân veren bir mucidin fikri" olarak tanımlanmaktadır[20]. *Hirsch*'e göre buluş, sanayide, zanaatta, ticarette ve ziraatta faydalanması kabil olan ve yeni bulunan her netice, eser ve usuldür[21]. *Tekinalp*'e göre ise buluş, bir beşeri gereksinim olarak ortaya çıkan soruna teknik alana giren, uygulanabilir bir öğreti ile çözüm getiren, fikri bir üründür[22]. Bu doğrultuda teknik alan dışında yapılan buluşlar patente konu olamazlar. Örneğin edebiyat, sanat alanında yapılan buluşlar, matematik formülleri, keşifler, reklâm yöntemleri gibi yenilik getiren unsurlar buluş sayılamazlar. Benzer şekilde hayvan ve bitki yetiştirme usulleri, insan veya hayvan organizmaları üzerinde geliştirilen cerrahi yöntemler patente konu olamazlar. Buluşun sadece teknik alana ilişkin olması, bu buluşa patent verilmesi için yeterli olmamakta, buluşun ayrıca uygulanabilir olması aranmaktadır.

---

[18] **ORTAN,Ali Necip:** "İşçi Buluşları Hukuku", İzmir 1987,s.41.

[19] "World Intellectual Property Organization", Dünya Fikrî Mülkiyet Teşkilatı.

[20] **ŞEHİRALİ, Feyzan Hayal:** "Patent Hakkının Korunması", Ankara 1998,s.6.

[21] **HIRSCH, Ernest:**Fikri ve Sınai Haklar, Ankara 1948; naklen,**YURTSEVER, Şaziye:** "Patentin Hukuki Korunması ve İlgili Mevzuat", Ankara 1999, s.15.

[22] **TEKİNALP,** s.451.

2. Patent

Patent kavramı "açık olmak" anlamındaki Latince kökenli "patere" fiilinden gelmektedir[23]. Bu nedenle kavram, yine Latince kökenli kavramlardan hareketle "açık, mühürle kapatılmamış mektup" anlamına gelen "literae patentes" [24] (açık mektup) olarak anılmış, İngilizce'de ise aynı anlama gelen "letters patent" terimi ile ifade edilmiştir. Kavram, Türkçe'de ilk olarak 1879 tarihli İhtira Beratı Kanunu'nda "ihtira beratı[25]" kelimesi ile ifade edilmiştir.

Patent kavramına ilk dönemlerde lâfzî anlamına yakın bir işlev yüklenmiş ve patent sadece buluşu belgeleyen bir unsur olarak ele alınmıştır. Ancak zaman içinde lâfzî anlamından farklı olarak kavram, hem buluş üzerinde inhisari kullanma yetkisi sağlayan mutlak hakkı, hem de bu hakkı kanıtlayan belgeyi ifade etmek üzere kullanılmıştır[26].

Patent kavramı iki açıdan ele alınabilir. Dar anlamda patent, endüstri alanındaki bir buluşun sahibine resmi bir organ tarafından verilen ve bu buluşun belirli bir süre kendisinin izni olmaksızın başkalarınca kullanılmasını engelleme yetkisi sağlayan belgedir[27]. Geniş anlamda patent ise, hem buluş üzerindeki inhisari kullanma yetkisini hem de bu yetkiyi ispatlayan belgeyi ifade eder[28].

---

[23] http://www.turkhukuksitesi.com/makale_220.htm, erişim tarihi:10.03.2007.

[24] Kavramın bu şekilde ifade edilmesinin sebebi, o dönemde imtiyazların, dışı mühürlenmemiş olan mektuplar aracılığı ile tanınıyor olmasıdır. **SARAÇ, Tahir:** Patentten Doğan Hakka Tecavüz ve Hakkın Korunması, Ankara 2003, s.25; **ŞEHİRALİ ÇELİK,** Patent Sistemi**,** s.108.

[25] İhtira kelimesi, benzeri görülmemiş bir şey icat etme, vücuda getirme anlamına gelen Arapça kökenli bir sözcüktür. Berat kelimesi de, Arapça kökenli olup, imtiyaz verildiğini bildiren fermanı ifade eder. **DEVELLİOĞLU, Ferit:** Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara 1980, s.502.

[26] **ERDEM, Bahadır:** "Patent Hakkının Korunmasına ve Patent Hakkına İlişkin Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk", 2.Bası, İstanbul 2002, s.47.

[27] **ŞEHİRALİ,** s.7.

[28] **SARAÇ,** s.25.

Öğretide patent kavramı, *Ayiter*[29] tarafından teknik bir ilerleme meydana getiren ve bir netice halinde somutlaşmış olan fikir, *Kaya* tarafından buluş sahibinin yaratıcı düşüncesinin belirli bir zaman dilimi içinde yasal hükümler çerçevesinde koruma altına alındığını gösteren belge olarak tanımlanmıştır[30]. *Abbott* patenti, yeni, kullanışlı (endüstriye uygulanabilen) ve yaratıcı bir çaba içeren teknik bir ürün ya da sürecin yaratıcısına tanınmış bir hak olarak tanımlamıştır[31]. *Giray* ise patenti, insan zihninin ürünlerinden olan ve insanın teknik terimlerle açıklanan yaratıcı fikri olan buluşların korunma yolu olarak tanımlamıştır[32].

Dünya Fikri Haklar Örgütü'nün (WIPO) yaptığı tanıma göre; "Patent, bir devlet dairesince (veya birçok ülke adına hareket eden bölgesel bir ofis), talep üzerine verilen, bir buluşu tanımlayan ve patentli buluşun sadece patent belgesi sahibinin yetkisiyle işlenebilmesine imkan sağlayan (imal, kullanma, satım, ithal) bir yasal durum yaratan belgedir[33].

3. Patentin Unsurları

Bir buluşa patent verilebilmesi için belli bazı özellikleri taşıması gerekmektedir. Patent verilebilirlik şartları olarak tanımlanan bu özellikler PatKHK md.5'e göre şunlardır: Yeni olma, sanayiye uygulanabilir olma ve PatKHK md.6'da sayılan hususlar dışında kalma.

a. Yenilik(PatKHK md.7):

Patent verilecek buluşun yeni olması gereklidir. PatKHK "yenilik" kavramını tekniğin bilinen durumuna dâhil olmama ve tekniğin bilinen durumunu aşma olarak

---

[29] **AYİTER, Nurşin:** İhtira Hukuku, Ankara 1968, s.31.

[30] **ASLAN,** s.17.

[31] **ABBOT, Frederick/COTTİER, Thomas/GURRY, Francis:** The International Intellectual Property System, Kluwer Law International Pub., 1999, s.25.

[32] **GİRAY, Faruk Kerem:** "Patent İşbirliği Antlaşması", Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp'e Armağan, C.II, İstanbul 2003, s.295.

[33] **ŞEHİRALİ,** s.7.

tanımlamıştır. Buna göre tekniğin bilinen durumu, patent başvurusunun yapıldığı tarihten önce, buluş konusunda dünyanın herhangi bir yerinde toplumca erişilebilir yazılı ve sözlü tanıtım, kullanım veya bir başka yolla açıklanan bilgilerden oluşur. Kanunumuzun aradığı yenilik "mutlak yenilik"tir. Mutlak yenilik kriterinde kullanımın nerede gerçekleştiği önemli değildir. Kullanımın gerçekleştirildiği alan dikkate alınmaksızın, kullanım fiili yeniliği engeller[34].

Buluş hakkındaki açıklama, buluş sahibi tarafından yapılmışsa, açıklama tarihinden itibaren on iki ay içinde patent için başvuruda bulunmak kaydıyla yenilik ortadan kalkmaz(PatKHK md.8/I). Açıklamanın bir merci tarafından yapılmış olması halinde de yenilik on iki ay süre ile ortadan kalkmaz. Açıklama, buluş sahibinden doğrudan doğruya veya dolaylı olarak bilgi alan bir üçüncü kişi tarafından yapılmış ise yenilik yine ortadan kalkmaz.

b. Sanayiye Uygulanabilir Olma:

Her parlak düşünce patent verilebilir değildir. Buluş, tarım dâhil, sanayinin herhangi bir dalında üretilebilir veya kullanılabilir nitelikte olmalıdır (PatKHK md. 10). Buluşun uygulanabilir ve üretilebilir olması yeterlidir[35].

c. Patent Verilemeyecek Konular ve Buluşlara Dahil Olmama

Her buluşa veya her konudaki buluşa patent verilmez. PatKHK md.6[36]'da yer alan patent verilemeyecek konular ve buluşlar şunlardır:

---

[34] **SARAÇ, Tahir:** "Sınai Hakların Korunmasında Yenilik Şartı Açısından "Tekniğin Bilinen Durumu" Kavramı ve Kapsamı", BATİDER, C.XXII, S.2, Aralık 2003, s.120; **MARETT, Paul:** Intellectual Property Law, Sweet & Maxwell Pub, London 1996, s.94.; **ABBOT/COTTİER/GURRY,** s.26.

[35] **TEKİNALP,** s.461; **Q. C. JACOB / ALEXANDER,** s.27, **MARETT,** s.96

[36] Paten ve Faydalı Model Kanunu Tasarısında 6. madde şu şekilde değiştirilmiştir:

"Patentlenebilirliğin istisnaları

Madde 6- *Aşağıda sayılanlar patent verilerek korunmaz:*

a.Keşifler, bilimsel teoriler, matematik metotları

b.Zihni, ticari ve oyun faaliyetlerine ilişkin plan, usul ve kurallar

c.Edebiyat ve sanat eserleri, bilim eserleri, estetik niteliği olan yaratmalar, bilgisayar yazılımları

d.Bilginin derlenmesi, düzenlenmesi, sunulması ve iletilmesi ile ilgili teknik yönü bulunmayan usuller;

e.İnsan veya hayvan vücuduna uygulanacak cerrahi ve tedavi usulleri ile insan, hayvan vücudu ile ilgili teşhis usulleri.

PatKHK md.6/II uyarınca, yukarıda sayılan ve açıklanan patent verilemeyecek konular ve buluşlar için bağımsız koruma sağlanamaz. Yoksa bu konular bir buluşun parçası olarak korunabilirler. Bir buluş, PatKHK'da arana şartların hepsine uygun olsa da PatKHK md.6/IV'de sayılan unsurlar içinde yer alıyor ise patent verilerek korunmaz. Bunlar:

a. Konusu kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı olan buluşlar,

b. Bitki veya hayvan türleri veya önemli ölçüde biyolojik esaslara dayanan bitki veya hayvan yetiştirilmesi usulleri.

---

a- İnsan, hayvan veya bitki yaşamını korumak veya çevrenin ciddi zarar görmesini önlemek dâhil olmak üzere, ticari kullanımı kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı olan buluşlar. Böyle bir aykırılık olduğu sonucuna, buluşun bu gibi kullanımının sadece kanunlar veya yönetmeliklerce yasaklanmış olması sureti ile varılmaz.

b- Bitki çeşitleri veya hayvan ırkları ile bitki veya hayvan üretimine yönelik esas olarak biyolojik olan işlemler. Bu hüküm mikrobiyolojik işlemler veya bu işlemler sonucu elde edilen ürünler için uygulanmaz.

c- *İnsan veya hayvan vücuduna uygulanacak cerrahi dâhil tüm tedavi yöntemleri ile insan veya hayvan vücuduna uygulanacak teşhis yöntemleri. Bu hüküm, bu yöntemlerin herhangi birinde kullanılan ürünlere, özellikle madde ve terkiplere uygulanmaz*."

III. PATENT HAKKININ KAPSAMI VE İŞLEVİ

A.PATENT HAKKININ KAZANILMASI

PatKHK'da gerçek buluş sahibi ilkesi benimsenmiş ve önceden getirilmiş olan başvuru sistemi kaldırılmıştır. Gerçek buluş sahibi ilkesi uyarınca, buluş sahibi veya onun halefi başvuru yapmaya ve dolayısıyla patente hak kazanır[37]. İlke PatKHK md.11/I'de "*Patent isteme hakkı, buluşu yapana veya onun haleflerine aittir*" şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca buluşun fikri bir ürün olduğu göz önüne alınarak buluş sahibinin sadece gerçek kişi olabileceği belirtilmiştir. Her buluş fikri bir faaliyeti gerektirdiğinden tüzel kişiler veya ticari işletmeler buluş sahibi olmaz. Çalışanların buluşları ile ilgili olarak işverene patente ilişkin haklar tanınmış olması buluş sahibinin gerçek kişi olduğu kuralını ne değiştirir ne de etkiler[38].

Patent başvurusu, buluş sahibi, onun yetkili temsilcisi veya işveren tarafından Türk Patent Enstitüsü (TPE) nezdinde yapılabilir. Başvurunun yapılmasını takiben TPE başvuru hakkında inceleme başlatmaktadır. Bu incelemede ilk önce başvuru şekli açıdan, yani başvuru belgelerinin tam olup olmamasına göre bir yapılmaktadır. Daha sonra buluşun patent verilemeyecek konulara ilişkin bir buluş olup olmadığı ve sanayiye uygulanabilir niteliği olup olmadığına ilişkin bir inceleme yapılmaktadır. Bu iki aşamayı takiben başvuru TPE bülteninde yayınlanmaktadır. Ayrıca başvuru sahibi TPE'den tekniğin bilinen durumunun aşıldığına ilişkin rapor hazırlanmasını talep etmektedir. Bu rapor uluslararası niteliği haiz araştırma kuruluşlarınca hazırlanmakta ve sonra yayınlanmaktadır[39].

---

[37] **TEKİNALP,** s.466.

[38] **TEKİNALP,** s.467.

[39] Başvuru şekli ve başvurunun incelemesi aşamaları aynı olan iki sistem mevcuttur, bunlar; "incelemeli patent" ve "incelemesiz patent" olarak adlandırılırlar (PKHK m. 60 ve 62). İki sistem arasındaki farklılık tekniğin bilinen durumuna ilişkin hazırlanan rapora itiraz edilip edilmemesinden doğar. İncelemesiz patentte üçüncü kişilerin araştırma raporuna itirazları ve başvuru sahibinin bu itirazlara karşı görüşleri dikkate alınmadan başvuru sahibine incelemesiz patent verilir. Ancak incelemesiz patentin süresi başvuru tarihinden itibaren 7 yıldır. İncelemeli patentte ise üçüncü kişilerin itirazları, başvuru sahibinin karşı görüşleri göz önüne alınır ve bir yeterlilik raporu hazırlanır (PKHK m. 62/7). İncelemeli patentin süresi ise, 20 yıldır.

Patent başvurusu ve patent, sahibine hukuki koruma sağlar. Her iki koruma özdeştir. Nitekim PatKHK md.82/I'de " Patent başvurusunun ilgili bültende yayınlandığı tarihten itibaren ve başvuru yürürlükte kaldığı sürece, bu Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine göre verilen patentlerin sahiplerine tanınan koruma patent başvurusu sahibi için de tanınır." şeklinde ifade edilmiştir[40]. Bu koruma, patente tecavüzleri durdurmaya, kaldırmaya, sonuçlarını bertaraf etmeye ve verilen zararların tazminine yöneliktir.

B. HAKKIN KAPSAMI

Patent hakkı, yeniliğe yaptığı katkı sebebiyle hem buluşu yapanı ödüllendirmek hem de benzeri çalışmalarda bulunulmasını teşvik amacıyla buluş sahibine sağlanan bir haktır. PatKHK hükümlerine uygun olarak alına bir patent, sahibine buluşu iktisadi şekilde işletmek ve değerlendirmek konusunda inhisari bir hak sağlamaktadır.

Patentin sahibine sağladığı inhisari hakkın, mülkiyet hakkına kıyasla bir menfi bir de müspet yönü vardır[41]. Patentin müspet etkisi, inhisari hak konusu patentin sadece patent sahibi veya yetkili kıldığı kişilerce, bizzat veya üçüncü kişiler aracılığıyla değerlendirilmesinde görülür. Patent hakkı sahibi, patenti başkasına devir edebilir, lisans verebilir ve rehnedebilir[42]. Patentten doğan inhisari haklar sadece buluş fikrini değil, aynı zamanda buluşa bağlı olarak ortaya çıkan emtiayı da kapsar. Çünkü buluş fikrinin ekonomik değerinin korunması, ancak bu fikre bağlı olarak üretilen şeylerin korunması ile mümkündür. Yine bu inhisari yetki, buluşun mütemmim cüzlerini; yani parça ve yedek parçalarını da kapsar[43]. Patentten doğan hakkın menfi etkisi ise patentin üçüncü kişilerce haksız ve patent sahibinin izni olmaksızın kullanılması durumunda patent sahibinin bunu men etmesi şeklinde tezahür eder[44].

---

[40] **TEKİNALP,** s.503.

[41] **KAYA, Arslan:** "Türk Hukukunda Patentten Doğan Haklar", C.LV, S.4, İHFM 1997, s.184.

[42] **YILMAZ, Aslan:** Rekabet Hukuku, 3. Bası, İstanbul 2005, s.573.

[43] **SARAÇ,** s.35.

[44] **KAYA,** s.184.

PatKHK md. 73'e göre üçüncü kişiler izinsiz olarak patent korumalı ürünleri satamaz, üretemez, taklit edemez ve ithalat yoluyla ülkeye sokamazlar, hatta bu amaçlarla kişisel ihtiyaçtan fazlasını ellerinde bulunduramazlar[45]. Usul patentleri[46] yönünden de üçüncü kişiler izinsiz olarak patentli üretim usulünü kullanamaz, buna rağmen üretilmiş bulunan ürünleri satamaz, ithal edemez ve şahsi ihtiyaçtan fazlasını ellerinde bulunduramazlar. Patent sahibinin buluş üzerinde mali haklarının yanı sıra manevi hakları da bulunmaktadır. Patent sahibinin manevi hakları, buluş sahibinin buluşuna isim verme, buluş sahibi olarak tanınmasını isteme, buluşun kamuya açıklanması ve buluşun kötülenmesinin önlenmesini isteme haklarıdır[47].

Patent hakkı, patentin başkalarınca dolaylı bir şekilde kullanılmasını menetme yetkisini de içerir. Dolaylı kullanma, patenti kullanmaya yetkili olmayan kişilere, patentle ilgili malzeme ve araçların verilmesidir[48]. Dolaylı kullanım yasağının kabul edilmesindeki temel amaç; patent sahibini, patentten doğan hakka tecavüz fiillerinde

---

[45] " ***Madde 73*** *- Patent hakkı sahibi, buluşun yeri, teknoloji alanı ve ürünlerin ithal veya yerli üretim olup olmadığı konusunda herhangi bir ayırım yapmaksızın patent hakkından yararlanır.*

Patent sahibinin, üçüncü kişiler tarafından izinsiz olarak aşağıda sayılanların yapılmasını önleme hakkı vardır.

a - Patent konusu ürünün üretilmesi, satılması, kullanılması veya ithal edilmesi veya bu amaçlar için kişisel ihtiyaçtan başka herhangi bir nedenle olursa olsun elde bulundurulması:

b - Patent konusu olan bir usulün kullanılması:

c - Kullanılmasının yasak olduğu bilinen veya bilinmesi gereken usul patentinin kullanılmasının üçüncü kişiler tarafından başkalarına teklif edilmesi.

d - Patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen ürünlerin satışa sunulması veya kullanılması veya ithal edilmesi veya bu amaçlar için kişisel ihtiyaçtan başka herhangi bir nedenle olursa olsun elde bulundurulması."

[46] Usul patenti, bir ürünü veya neticeyi meydana getiren teknik bilgilerdir. Usul patentleri ikiye ayrılır; Üretim usullerine yönelik patentler ve çalışma usullerine yönelik patentler. **SARAÇ,** s.74.

[47] **ASLAN,** s.19.

[48] **TEKİNALP,** s.502.

üçüncü kişilerin yer almalarına karşı korumaktır. Bu men yetkisi PatKHK md.74'te "*Patent sahibinin, patent konusu buluşun uygulanmasını mümkün kılan ve buluşun esasını teşkil eden bir kısmı ile ilgili unsurların veya araçların üçüncü kişiler tarafından, patent konusu buluşu kullanmaya yetkili olmayan kişilere verilmesini önleme hakkı vardır*" şeklinde ifade olunmuştur. Dolaylı kullanmanın patent hakkı sahibi tarafından önlenebilmesi için patent unsurlarını alan üçüncü kişilerin bu araçların sözkonusu patenti uygulama ve kullanmaya yeterli olduğunu bilmeleri gerekir.

Kullanma yasağının kapsamının geniş tutulmasının doğurabileceği sakıncaları göz önüne alan PatKHK, buluşun unsurlarını teslim veya teklif edenin (üçüncü) kişilerin bilmeden gerçekleştirebilecekleri tecavüzden sorumlu olmalarını engellemek istemiştir. Bu amaçla PatKHK'da sübjektif bir şart öngörülmüştür. Buna göre; "*Bu hükmün uygulanabilmesi için, söz konusu üçüncü kişilerin, bu unsurların veya araçların buluşu uygulamaya yeterli olduğunu ve bu amaçla kullanılacağını bilmeleri veya bu durumun yeterince açık olması gerekir*."[49]. Buluşun dolaylı kullanma yasağının sınırlarının geniş tutulmasının hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurmasını önlemek için bazı durumlar hükmün kapsamı dışında bırakılmıştır. Patentin uygulanması veya kullanılması için gerekli olan malzeme ve araçlar piyasada her zaman bulunabilecek nitelikteyseler, üçüncü bir kişi bunu alıp kullanabilir[50]. Üçüncü kişilerin yani bu maddeleri veren veya teklif edenin, kullanmaya yetkili olmayan kişileri belirtilen fiilleri yapmaya tahrik etmedikleri takdirde dolaylı kullanma yasağı söz konusu olmayacaktır[51].

Öte yandan PatKHK her ne kadar unsur veya araçların verilmesinden söz ediyorsa da unsurların veya araçların teklif edilmesinin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerekir[52].

---

[49] **SARAÇ,** s.90; **KAYA,** s.190.

[50] **TEKİNALP,** s.503.

[51] **KAYA,** s.191.

[52] **SARAÇ,** s.89.

C. HAKKIN SINIRLARI

Buluş sahibinin gerek usul patentine gerekse ürün patentine ilişkin olarak mutlak hakkına PatKHK ile sınırlamalar getirilmiştir. Buna göre patent hakkı, zaman itibariyle, ülkesellik ilkesi gereği, eylemlerin niteliği, özellikle kişisel deneme amaçlı seri üretim dışı kullanım ile Paris Sözleşmesi ve Milletlerarası Sivil Havacılık Sözleşmesinin araçlara dair istisnaları yönünden, hakkın tüketilmesi dolayısıyla, ön kullanım hakkı nedeniyle, önceki patentin rüçhan hakkı sahibine ileri sürülememesi yasağıyla, patent konularının bağımlılığı sebebiyle, kanuna, genel ahlaka, kamu düzenine ve genel sağlığa aykırılık düşünceleriyle ve tekel hakları bağlamında sınırlandırılmıştır[53]. Bu araştırmanın temel konusu olan hakkın tüketilmesi ilkesi ileride ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

Patentten doğan hakkın sınırları, etkisini özellikle tecavüzün belirlenmesinde gösterir. Eğer üçüncü kişinin yaptığı fiil hakkın kapsamı dışında kalan fiillerden birinin içerisine sokulabiliyor ise üçüncü kişinin hareketi tecavüz teşkil etmeyecektir. Hakkın kapsamı dışında kalan bu fiiller, tecavüz nedeni ile açılan davada savunma araçlarıdır[54].

D. HAKKIN İŞLEVİ

Sınaî haklardan biri olan patentlerin, tekel ve bilgi işlevi olmak üzere iki temel işlevi bulunduğu kabul edilmektedir. Tekel işlevi patent hakkı sahibine patent konusu teknolojiyi üretme ve satma gibi faaliyetler konusunda mutlak bir hak tanımaktadır. Bu hak sayesinde buluşa konu ürünü belirli bir koruma süresi boyunca sadece patent sahibi ticaret sahasına koyarak ondan ekonomik olarak yararlanacaktır. Ayrıca bu hak ile patent sahibinin buluşu için yapmış olduğu yatırım ve ar-ge masraflarının karşılığını alması amaçlanmaktadır.

Bilgi işlevi ise, netice itibariyle kamu menfaatini sağlamaya yöneliktir. Zira patent sahibi tekel işlevini sağlayacak münhasır mülkiyeti, ancak patent konusu

[53] **TEKİNALP,** s.506.

[54] **SARAÇ,** s.91, dn.275.

teknolojik bilgiyi kamuya açıkladığı takdirde elde etmektedir[55]. Kamuya açıklanan bu bilgi, doğrudan üçüncü kişiler tarafından kullanılamamakta, ancak başka buluşlar için bu bilgiden yararlanılabilmektedir. Bu şekilde nihai olarak teknolojik gelişimin sağlanması amaçlanmaktadır.

Dolayısı ile patentin tekel işlevi, buluş sahipleri açısından önemli bir motivasyon kaynağı iken, bilgi işlevi teknik bilginin yayılması sureti ile toplumsal yarar elde edilmesi açısından önem taşımaktadır[56].

E.PATENT HAKKININ SONA ERMESİ

Patentin hükümsüzlüğü, PatKHK'da öngörülen sebeplerin varlığında, mahkeme kararı ile patentin patent sicilinden silinmesi; patent hakkının sona ermesi ise sahibinin isteğiyle – yani bir mahkeme kararı olmaksızın patent hakkının ortadan kalkması demektir[57]. Hükümsüzlük halleri de, sona erme halleri de sınırlıdır.

Patentin hükümsüz kılınabilmesi için açılacak davada, patent konusunun PatKHK uyarınca patent alınabilirlik şartlarına uygun olmadığının(PatKHK md.5-10), buluşun yeteri kadar açık ve tam olarak açıklanmamış olduğunun(PatKHK md. 129 1/b), patent konusunun başvuru kapsamı dışına çıktığının(PatKHK md. 129 1/c), birbirinden bağımsız bir çok buluş için tek patent verildiğinin(PatKHK md. 129/3-4), patent sahibinin gerçek buluş sahibi olmadığının(PatKHK md.129/1 d) ileri sürülmesi gerekmektedir.

Patent hakkı ise, üç halde sona ermektedir:

- Koruma süresinin dolması halinde (PatKHK md. 131/1),

[55] Patentlerin yokluğu halinde, yenilik yapan firma veya kişiler geliştirdikleri yeni ürünleri veya üretim formüllerini doğal olarak kamuya açıklamak istememektedirler **YÜKSEL, Mehmet**: Günümüzde Fikri Mülkiyet Hakları ve Azgelişmiş Ülkeler, Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı 2002, Cilt 2, s. 707.

[56] **ŞEHİRALİ ÇELİK,** Patent Sistemi, s.112.

[57] **TEKİNALP,** s.528.

- Patent sahibinin patent hakkından vazgeçmesi halinde (PatKHK md. 131 ve 135)
- Türk Patent Enstitüsüne ödenmesi gereken yıllık ücretlerin ödenmemesi hallerinde patent hakkı sona ermektedir (PatKHK md. 134).

İki kurum arasında başlıca şu farklar vardır[58]:

- Patentin hükümsüzlüğüne yetkili mahkeme karar verir, patent hakkı ise sahibinin iradesiyle sona erer.
- Mahkemenin hükümsüzlük kararı kanundaki istisnalar dışında (PatKHK md.131/II,a,b) geçmişe etkilidir. Patent hakkının sona ermesi ise sona erme sebebinin gerçekleşmiş olduğu andan itibaren hüküm ifade eder(PatKHK md.133/II).
- Hükümsüzlüğüne hükmedilmiş olan bir patent, aleyhinde hükümsüzlük kararı alınmış kişi, yani eski sahibi tarafından bir daha kullanılamaz, oysa patent hakkı sona ermiş olan bir buluşu, sahibi, herkes gibi kullanmakta devam edebilir. Çünkü patent toplumun malı olmuştur.
- Patentin hükümsüzlüğüne ilişkin kesinleşmiş karar sadece taraflar arasında değil, herkes açısından hüküm doğurur (PatKHK md.131/III).
- Kısmi hükümsüzlük(PatKHK md 129/III,IV) gibi kısmi sona ermede (PatKHK md.135) mümkündür.
- Hem hükümsüzlük hem de sona erme sebepleri sınırlı sayıdadır.

[58] **TEKİNALP,** s.528.

İKİNCİ BÖLÜM
MALLARIN SERBEST DOLAŞIMI VE PATENT HAKKININ TÜKENMESİ

I. MALLARIN SERBEST DOLAŞIMI

Tüm liberal ekonomilerin temeli, ülke içerisinde ticarete konu tüm mal ve hizmetlerin serbest ticarete konu olması ve herhangi bir engelle karşılaşmadan serbest rekabet içerisinde pazarlara girebilmesi kuralına bağlıdır. Malların ve hizmetlerin dünyada herhangi bir engelle karşılaşmadan dolaşımı, ekonomik olarak verimliliğin ve rekabetin artmasını sağlayacaktır. Fikri ve sınaî haklar ise sahibine tekelci haklar tanımaktadır. Hak sahipleri bu geniş yetkilerine dayanarak ürünün kendileri tarafından piyasaya sunulmasından sonraki el değiştirmelerini, dağıtımını da kontrolleri altına almak istemişlerdir. Bu durum ürünlerin serbest dolaşımını engellemiş ve rekabete dayalı ticaret anlayışına zarar vermiştir[59].

Bugün için hemen tüm ülkeler serbest rekabet ortamında, dürüst ticaret kurallarının geçerli olduğu liberal ekonomi sistemini kabul etmişlerdir. Serbest rekabet ortamının korunması amacıyla ülkeler bir araya gelerek gümrük duvarlarını kaldıran anlaşmalar imzalamışlardır. Bunun en somut örneği 1957 tarihli Roma Anlaşmasıdır[60]. Avrupa Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşmasının temel hedefi, tüm ekonomik faaliyet alanlarını kapsayacak şekilde malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımına imkân tanıyan bir ***ortak/tek Pazar*** oluşturulmasıdır. Anlaşmanın 28–30 (eski 30-36) maddelerinde serbest dolaşım ilkesi öngörülmüştür[61]. Roma Antlaşması, Maastricht Toplantısı sonrasında Avrupa Topluluğu Antlaşması (ATA) adını almıştır.

---

[59] **ARKAN, Sabih:** "Marka Hakkının Tüketilmesi", Ali Bozer'e Armağan, Ankara 1998, s.197.

[60] **ASLAN,** s.40.

[61] Roma ve Maastricht Antlaşmalarında malların serbest dolaşımı ve miktar kısıtlamalarının yasaklanmasına dair 30-36. maddeleri, 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması ile 28-30. maddeler olarak değiştirilmiştir.

ATA'nın 25–26/28–29 maddeleri, üye ülkeler arasında ithalat ve ihracat vergileri ile eş etkili vergilerin ve yine üye ülkeler arasında ithalat ve ihracatta miktar sınırlamalarının ve eş etkili bütün önlemlerin bertaraf edilmesine ilişkin hükümlere ayrılmıştır. ATA'nın 30. maddesi ise anılan maddeler ile kurulan ve malların serbest dolaşımı sağlamayı amaçlayan sistemin istisnalarını, yani malların serbest dolaşımını kısıtlayabilecek veya engelleyebilecek sebepleri göstermektedir[62]. Bu istisnalar:
" ..... *kamu güvenliği, kamu düzeni ve kamu ahlakı, insan ve hayvan sağlığı ile bitkilerin korunması, milli, tarihi, kültürel ve arkeolojik değerlerin korunması ile ticari ve sınai mülkiyetin korunması* ....." şeklinde tahdidi olarak sayılmıştır. Maddenin ikinci fıkrasında ise;
"*Bu (malların serbest dolaşımına) yasaklama ve kısıtlama getiren hakların kullanılması üye ülkeler arası ticarette keyfi bir ayrımcılığa yol açacak ve ticarete örtülü kısıtlama getirecek şekilde kullanılamaz*" kuralı getirilmiştir[63]. Buna göre üye ülkelerin ulusal hukuklarında fikri mülkiyet haklarına tanınan koruyucu ve inhisari haklar malların serbest dolaşımına engel olabilir. İstisnaların sınırını ise keyfi ayrımcılık ve ticarete örtülü kısıtlama getirme yasağı oluşturmaktadır. Keyfi ayrımcılık ve ticarete örtülü kısıtlama getirilmesi kavramının yorumu ise Avrupa Topluluğu Adalet Divanı'na (ATAD) bırakılmıştır. ATAD, malların serbest dolaşımını önleme hakkının varlığını kabul eden 30. maddeyi dar, malların serbest dolaşımını öngören 28. maddeyi ise geniş olarak yorumlamıştır.

Türkiye ile AB arasında 12 Eylül 1963 tarihinde bir Ortaklık Anlaşması (Ankara Anlaşması) imzalanmıştır. Daha sonra 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı(OKK) ile Türkiye Gümrük Birliği sürecine dâhil olmuştur.

---

[62] **TEKİNALP, Ünal/TEKİNALP, Gülören:** "Avrupa Birliği Hukuku", İstanbul 2000, 2. Bası, s.683 (AB hukuku olarak anılacaktır); **KORAH, Valentine:** An Introduction Guide to EC Competition Law and Practise, 6th Ed, Hart Publishing, Oxford 1997, s.218.

[63] **ASLAN,** s.41.

Gümrük Birliği[64], Türkiye ile AB ülkeleri arasında serbest dolaşımı öngörmekteydi. Ancak 1/95 sayılı OKK 'nın Ek–8 Bölüm 10/2. maddesinde Türkiye ile AB arasında tükenme ilkesinin uygulanmayacağı kuralı getirilmiştir.

Gerek topluluk üyesi ülkeler arasında, gerekse de Türkiye - AB arasında malların serbest dolaşımı, ATA'nın 30. maddesi ile 1/95 sayılı OKK'nın 7. maddelerinde sayılan bir takım meşru gerekçelerle kısıtlanabilmektedir. Mesela yasa dışı malların serbest ticaret kuralları arkasına sığınarak rahatça dolaşmasına izin verilmez[65].

Fikri mülkiyet hakları sahibine tekel niteliğinde haklar tanımaktadır. Şartların varlığı halinde fikri mülkiyet hakkı sahibi, kendi rızasıyla piyasaya sunulmuş olsa bile, fikri mülkiyet koruması altındaki malların serbest dolaşımını engelleyebilir. Fikri mülkiyet hakkı sahibinin malların serbest dolaşımına engel olabilmesi için o mallar yönünden fikri mülkiyet hakkının tükenmemiş olması gerekir. Hakların tükenmesi ilkesinin, tekelci nitelikteki fikri mülkiyet haklarının korunması gerektiği

---

[64] Gümrük Birliği Kararı;

- Malların serbest dolaşımı ve ticaret politikası,
- Gümrük vergilerinin, miktar kısıtlamalarının ve eş etkili vergi ve tedbirlerin kaldırılması,
- OGT ve tercihli tarife politikası,
- İşlenmiş tarım ürünleri,
- Tarım ürünleri ,
- Gümrükler,
- Mevzuatın yakınlaştırılması (fikri, sınai ve ticari mülkiyetin korunması, rekabet, devlet yardımları, kamu ihaleleri, vergilendirme),
- Yerleşme hakkı ve hizmetler,
- Kurumsal yapı,
- Türkiye-AB Gümrük Birliği Ortak Komitesi,
- Danışma ve karar prosedürleri,
- Uyuşmazlıkların çözümü,
- Korunma tedbirleri, ile ilgili hükümler ve eklerden oluşmaktadır.

[65] **ASLAN,** s.42.

düşüncesi ile serbest ticaret kuralları arasında bir denge unsuru özelliği taşıdığı çok yaygın bir görüş olarak karşımıza çıkmaktadır[66].

II. PATENT HAKKININ TÜKENMESİ İLKESİ[67]

A. KAVRAM

Fikri ve sınaî hakların sahibine tanımış olduğu tekelci nitelikteki hakların en başında hakka konu ürünü ilk defa piyasaya sunma hakkı gelmektedir. Hakka konu ürünü ilk defa piyasaya sunma yetkisi, fikri mülkiyet hakkı sahibine aittir. Ancak hak sahibi, bu hakkından en üst seviyede yararlanmak için koruma konusu ürünleri mümkün olduğu kadar değişik piyasalara, farklı fiyat ve pazarlama teknikleri kullanarak, mümkünse aracıları da kaldırarak doğrudan kendi dağıtım ağı yolu ile sunmak ister. Hak sahibi, ürünün satış, dağıtım ve pazarlamasında da üstün yetkileri haizdir[68]. Patent hakkı sahibine, keşifçi ve yaratıcı çabası ile topluma getirdiği yeniliğe karşılık ödül olarak, yenilik konusu üründen tekelci nitelikte(inhisari) faydalanma hakkı sağlar.

Malların ve hizmetlerin serbest dolaşımına ilişkin hükümlerle patent hakkının sağladığı yetkilerin kullanılması arasındaki çelişkiyi giderebilmek ve menfaatler arasında bir denge sağlamak amacıyla geliştirilen prensip "hakkın tükenmesi" prensibidir[69].

Fikri ve sınaî hakların tükenmesi ilkesine göre, hak sahibi, bizzat kendisi tarafından veya onun rızası ile hakkın konusu olan orijinal mallar bir kere piyasaya

---

[66] **OKUTAN, Gül:**"Exhaustion of IPRs: A Non-Tariff Barrier to International Trade", Annales de la Faculte de Droit d'Istanbul, XXX,No:46, Mart 1996, s.111.

[67] "Hakkın tüketilmesi" kavramı her ne kadar Yargıtay kararları ve doktrinde daha çok marka hukuku açısından değerlendirilse de bu değerlendirmeler patent hukuku bakımından da geçerli olacaktır.

[68] **ASLAN,** s.43.

[69] **ÇAMLIBEL TAYLAN, Esin:** "Marka Hakkının Kullanımıyla Paralel İthalatın Önlenmesi", Ankara 2001, s.92; **YILDIZ, Burçak:** "Eser Sahibinin Yayma Hakkının Tükenmesi ", Prof Dr. Turgut Kalpsüz'e Armağan, Ankara 2003, s.580.

sürüldükten sonra bu malın piyasadaki değişimlerine ve dağıtımına müdahale edememekte, bir başka deyişle hakkına konu olup da piyasaya çıkardığı ürünlerin başkaları tarafından ikinci, üçüncü veya sonraki satışlarını ve dağıtımı bu arada ilk satıldığı ülke veya bölge içine tekrar satılmasını, paralel ithalatını engelleyememektedir[70]. Fikri ve sınaî hakların sahibine tanıdığı mutlak yetkiler, malların serbest dolaşımını ve serbest ticaretini engellemekte iken kabul edilen tükenme ilkesi ile hak sahibinin yetkileri sınırlandırılmakta, sahibinin rızası ile üretilen mallar bakımından serbest dolaşım ve serbest ticaret güvenceye alınmaktadır. Tükenme ilkesi, Anglo-Sakson hukuk sisteminde "*ilk satış hakkı*" (first sale doctrine) olarak da tanımlanmaktadır[71].

Tükenme ilkesi patent hakkı bakımında da kabul edilmiştir. Patent hakkı sahibi, patentli ürünleri bir kez piyasaya sunduktan sonra pazardaki daha sonraki aşamalarında malın dolaşımı üzerindeki kontrolünü kaybeder. Böylece patent sahibinin izni ile bir defa piyasaya sürülen malların el değiştirmeleri önlenemez.

Hakkın tükenmesi ilkesi patentli ürünler hakkında olup buluş ile ilgili değildir. Yani ilke, izinle ticaret alanına çıkarılan ürünlerin serbestçe tedavülünü sağlar, yoksa buluşu serbest hale getirmez[72]. Patentten doğan hakkın tükenmesinde dikkat edilmesi gereken nokta, bu hakkın tükenmesinin, buluş idesinin tümü ile tükenmesi anlamına gelmeyeceğidir. Kast edilen konu "tükenmenin" sadece patent konusu mal veya patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen malla ilgili olduğu ve de bu malın satım yoluyla el değiştirmesini kısıtlayan hakların tükeneceğidir[73]. Yani patent hakkı ile bir malın satım yapma hakkını alan kişi sadece o malı satma hakkını elde edecektir. Örneğin patent hakkı ile üretim yapılan mal üzerinde herhangi bir

---

[70] **GÜN, Mehmet/ÖZTÜRK, Pınar/AKAN, Melike:** "Marka Hakkının Tükenmesi ve Paralel İthalata Genel Bir Bakış", Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi, S.2, Yıl 2005, s.424; **ABBOT/COTTİER/GURRY,**s.67; http://www.hukukrehberi.net/makaleler/guncelgoster.asp?id=23, erişim tarihi: 03.04.2007.

[71] **KEITH, E. Maskus-Yongmin Chen:** "Vertical Price Control and Parallel Imports", http://www1.worldbank.org/wbiep/trade/c_papers/maskus2.pdf, naklen, **ASLAN,** s.44.

[72] **TEKİNALP,** s.508.

[73] **ERDEM,** s.76.

değişiklik yapma hakkı yoktur[74]. Sözkonusu malın şahsi ihtiyaç dışında tekrar üretilmesi, çoğaltılmak suretiyle satılması, buluş idesinin özüne dokunur biçimde değiştirilmesi devralan tarafından yapılamaz ve patent hakkı sahibinin bunları engellemek hakkı vardır[75].

B. TARİHİ GELİŞİMİ

"Tükenme" kavramına ilk olarak 1900 yılında Josef Kohler tarafından "*Patent Hukuku*" isimli kitapta yer verilmiş ve yazar tarafından serbest ticaretin sağlanması için patent hakkına sınırlama getirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Yazar, patent sahibine tanınan geniş yetkilerin "belirli bir ürün" için verildiğini ve bir kez bu ürün hak sahibi tarafından satıldıktan sonra "belirli ürün" bakımından ortadan kalkacağını belirtmiştir[76].

Uygulamada hakların tükenmesi ilkesi daha çok marka hakkı çerçevesinde gündeme gelmiş ve şekillenmiştir. Hakkın tükenmesi ilkesi, hukuka uygun olarak piyasaya sunulan malların alıcıları tarafından başka bir bölgede piyasaya sunulmaları sonucunda yargı organları önünde bir savunma aracı olarak kullanılmıştır. Bu savunmalar yargı organları tarafından kabul edilmiş, yargı kurumlarından alınan neticeler sonucunda normatif bir yapıya dönüştürülmüştür[77].

Hakkın tükenmesi ilkesi ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmıştır. Hakların tükenmesi ile ilgili ilk kararlar bu yüzyılda ABD, İngiltere ve Almanya'da marka hakkı kapsamında verilmiştir[78].

Amerikan Yüksek Mahkemesinin 1873 yılında vermiş olduğu *Adams v. Burke* kararında Mahkeme, temel yargısını, ödül teorisinden hareketle, hak sahibinin

---

[74] **TEKİNALP, Ünal**:"Gümrük Birliğinin Türk Hukuku Üzerinde Etkileri", İHFM, C.LV,s.686 (Gümrük Birliği).

[75] **ERDEM,** s.76.

[76] **GÜN/ÖZTÜRK/AKAN,** s.433.

[77] **ASLAN,** s.46.

[78] **PINAR,** s.857.

ödülünü, markalı malı Birleşik devletler sınırları içinde satışa sunmakla almış olduğu, bundan sonra bu malların ABD içerisinde dolaşımına engel olamayacağı esasına dayandırmıştır[79]. Bu karar mahkemenin ülkesel tükenme ilkesini kabul ettiğini göstermektedir. Patent hakkına ilişkin karar ise *Boesch v. Graeff* davasıdır. 1890 yılında karara bağlanan bu davada karara konu mal, hem ABD'de hem de Almanya'da farklı kişiler adına patentli idi. Bir ithalatçı, Alman patentli malı ABD'ye ithal etmişti. Amerikan Yüksek Mahkemesi, yerli patenti yabancı patente üstün tutmuş ve yabancı hukukun ABD patentli ve ABD içerisinde piyasaya sunulmuş malları kontrol edemeyeceği yargısına varmıştır[80].

Kara Avrupası'nda marka hukukunda hakların tükenmesi ilkesinin gelişim sürecinin başlangıcı ise Alman İmparatorluk Mahkemesi'nin 1902 yılında vermiş olduğu "*Kölnisch Wasser*" kararı olarak kabul edilmektedir[81]. Karara göre marka hakkı, eğer markayı üzerinde taşıyan mal, marka sahibinin bizzat kendisi veya onun yetkili kıldığı bir üçüncü kişi tarafından piyasaya sunulmuşsa, tükenmiş olacaktır. Kararda ayrıca markanın menşei gösterme veya ayırt edicilik unsurunun bulunduğu ve amacının ise marka sahibinin malları ile başkalarının benzer malları arasındaki iltibasın önlenmesi olduğu vurgulanmıştır[82]. Ancak marka sahibi tarafında piyasaya sunulan mallarda sonradan üçüncü kişiler tarafından değişiklik yapılır ya da mal özünü etkileyecek yeni bazı işlemlere tabi tutulur ise markanın malların menşeini gösterme fonksiyonunu icra etmesi mümkün olmayacağından, marka sahibine, marka hakkına dayanarak duruma müdahale etme imkânı tanınmıştır[83]. Alman İmparatorluk Mahkemesi marka hakkı yönünden uluslararası tükenme ilkesini kabul etmiştir. Patentten doğan hakların tükenmesinin kabulü de kısa bir zaman sonra marka hukukuna koşut bir gelişme göstermiş, fakat aynı yılda verilen "*Duotal v. Gujakolcarbonat*" kararında İmparatorluk Mahkemesi ülkesel tükenme ilkesi yönünde karar vermiştir. Alman İmparatorluk Mahkemesi 1927 yılında vermiş olduğu "*springendes Pferd*" ve "*Hergstenberg*" kararlarında da ülkesel tükenme

[79] **OKUTAN,** s.120, Adams v Burke, 84 US (17 Wall) 453 (1873).

[80] **OKUTAN,** s.120, Boesch v Graeff, 133 US 697(1890).

[81] **PINAR,** s.857.

[82] **PINAR,** s.858.

[83] **ARKAN,** s.198.

ilkesini vurgulamıştır[84]. AB süreci içerisinde yönerge ve tüzükler ile Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD) kararları sonrasında Almanya bölgesel tükenmeyi kabul etmiştir.

Avrupa'da hakların tükenmesi ilkesinin gelişim süreci, İsviçre Federal Mahkemesi'nin 1952 yılındaki "*Lux*" kararı ile tekrar başlamıştır. Bu karara koşut olarak Hollanda'da "*Grundig*" kararı, Avusturya'da "*Agfa*" kararı ve Almanya'da ise "*Maja*" kararıyla başlayan süreç "*Cinzano*" kararında Federal Mahkeme'nin uluslararası tükenme ilkesini artık açıkça ve hiçbir yanlış anlaşılmaya meydan vermeyecek bir biçimde tekrar kabul edildiği yönündeki içtihadıyla sonuçlanmıştır[85].

İngiltere'de ise 1994 tarihinde yürürlüğe giren Markalar Yasası öncesinde 1980 yılında verilen *Revlon Inc. v Cripps&Lee* davasında marka hakkıyla ilgili olarak uluslararası tükenme ilkesi yönünde karar verilirken 1989 yılında Temyiz Mahkemesi tarafından ülkesel tükenme yönünde karar verilerek paralel ithalatın önlenmesi yoluna gidilmiştir[86].

Türk hukukunda ilk patent koruması 1844 tarihli Fransız İhtira Beratı Kanunu'nu mehaz alan 10 Mart 1296 tarihli (13 Mart 1879) İhtira Beratı kanunu ile getirilmiştir[87]. Bunu Gümrük Birliği ilişkisi sonucu çıkarılan 551 sayılı Patentlerin Korunmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname takip etmiştir. Ayrıca Türkiye Avrupa Patent Sözleşmesi'ne[88] katılmış ve onay yasasını da çıkarmış bulunmaktadır[89].

AB hukukunda tükenme hakkına ilişkin gelişmeler ise izleyen bölümlerde ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

---

[84] **BEIER, Friedrich Karl,** Territorialitaet des Markenrechts und Internationaler Wirtschaftsverkehr, GRUR Int. 1968; naklen, **PINAR,** s.857.

[85] **PINAR,** s.859.

[86] **ASLAN,** s.48.

[87] **AYİTER, Nurşin:** İhtira Hukuku, Ankara 1968, s.30.

[88] 27.01.2000 tarih ve 4504 sayılı Kanun, 29.01.2000 tarihli RG(mükerrer sayı).

[89] **ASLAN,** s.193–194.

C. TÜKENMENİN UNSURLARI

1. Patentli Ürünleri Piyasaya Sunma

Patenti taşıyan ürünlerin, bu hakkın sahibinin rızası ile hukuka uygun şekilde piyasaya sunulması ile patent hakkı tükenmiş olmaktadır. Dolayısıyla fikri ürünü içeren malın fikri mülkiyet hakkı sahibinin rızası ile satılması, fikri hak sahibinin o mal üzerindeki hakkının sona ermesine neden olacaktır. Ancak bu ürünleri satın alan kişi sadece ilgili ürünün tekrar zilyetliğini devretme hakkını elde edecek, yoksa o ürünü değiştirmek, kopyalamak, yayınlamak hakkını elde edemeyecektir[90].

Patentli malların hangi hukuki işlemler sonucu piyasaya sunulmuş sayılacağı, fikri ve sınaî hukuk doktrininde tartışılan sorunlardan birisidir. Sorunun özünü, tükenmenin ilk satış dışındaki, hukuki işlemleri kapsayıp kapsamadığı oluşturmaktadır. Amerikan hukukunda tükenme ilkesinin "*ilk satış doktrini*" olarak değerlendirilmesinin nedeni, tükenmeyi sağlayacak hukuki işlemin ilk satış olarak görülmesidir. Bu görüşe göre mülkiyetin devrine neden olmayacak işlemler, hakkın tüketilmesi için yeterli değildir[91].

Pınar'a göre; marka hakkı sahibinin hakkının tükenebilmesi için, hak sahibinin bu markalı mal üzerindeki zilyetliğinin her türlü devir yolu ile bir başkası tarafından elde edilmiş olması gerekmektedir. Yazara göre, mülkiyeti muhafaza kaydı ile yapılmış satış da piyasaya sunulma olarak kabul edilmelidir[92]. *Arkan*'a göre ise fikri hakka konu malların piyasaya sunulması çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Sürümün hangi hukuki kalıp içinde yapıldığının (satış, trampa, kiralama) önemi olmadığı gibi

---

[90] **TEKİNALP**, AB Hukuku, s. 686.

[91] **ŞEHİRALİ,** s.98; **TEKİNALP,** s.509; **KEITH, E. Maskus-Yongmin Chen:** "Vertical Price Control and Parallel Imports", http://www1.worldbank.org/wbiep/trade/c_papers/maskus2.pdf, naklen, **ASLAN,** s.44.

[92] **PINAR,** s.861; aynı yönde bkz. **SARAÇ,** Patentten Doğan Hak, s.131.

ücret karşılığında yapılıp yapılmadığı üzerinde durulmaz. Malın, vitrine konularak teşhir olunması da bu anlamda piyasaya sunmadır[93].

Piyasaya sunulmanın coğrafi sınırı, hakkın tükenip tükenmediği noktasında bir başka belirleyici unsurdur. Buna göre ithalat amacıyla yapılan alış ve getirilme durumunda ithalatın konusunu oluşturan mal, ithalatçı ülkedeki alıcının hâkimiyet alanına geçtiği andan itibaren piyasaya sunulmuş olacaktır. Buna karşılık patentli malın her bir ihracı bu malın ihracatçının ülkesinde de piyasaya sunulmuş olduğunu göstermeyecektir. Bunun için ihracatçının kendi ülkesi sınırları içinde sözleşmenin icrası amacıyla tasarruf işleminin yapılması yani mülkiyetin devri gerekecektir[94].

PatKHK md.76[95] "*Patent sahibi veya onun izni ile Türkiye'de satışa sunulmuş olan patentli ürünlerle ilgili fiiller patentten doğan hakkın kapsamı dışında kalır.*" şeklindedir. 76. maddede patentli ürünün piyasaya sürülmesi değil ve fakat "satışa" sunulması ifadesi kullanılmış olduğundan, burada piyasaya sürülmede satışa sunulma amacı aranacağı ve satışa sunma olarak nitelendirilemeyecek haller olan kiralama, bağış gibi fillerin madde kapsamı dışında kalacağı belirtilmelidir[96].

Kanımızca da, piyasaya sunma kavramını mülkiyeti devir borcu doğuran işlemler ile sınırlamak ve kiralama ve bağış gibi işlemleri kapsam dışı bırakmak gereklidir.

---

[93] **ARKAN,** s.203.

[94] **PINAR,** s.862-863.

[95] PatKHK tasarısında tükenme ilkesi şu şekilde düzenlenmiştir: " *Patent sahibi tarafından veya onun izni ile dünyanın herhangi bir yerinde satışa sunulmuş olan patentli ürünlerle ilgili fiiller, patentin sağladığı hakkın kapsamı dışında kalır.*"

[96] **ŞEHİRALİ**, s. 98.

2. Malların Patent Sahibi Tarafından veya Onun İzni ile Piyasaya Sunulması

a. Patent hakkı sahibi tarafından piyasaya sunulma

Patentli mallar hak sahibinin kendisi tarafından piyasaya sunulabilir. Patentli bir mal, patente sahip tek bir firma tarafından piyasaya sunulabileceği gibi, aynı işletmeler birliğine bağlı işletmelerden herhangi biri tarafından da piyasaya sunulmuş olabilir. Mallar bazen ana ortaklığa bağlı dağıtıcı firmalar (distribütör) tarafından da piyasaya sunulabilir[97].

b. Malların Patent Sahibinin İzni ile Piyasaya Sunulması

Patentte konu ürünler hak sahibi yanında onun izni ile üçüncü bir kişi tarafından da piyasaya sunulabilir. Bu bağlamda patent hakkı sahibi ile üçüncü kişi arasında hukuki-ekonomik anlamda bir tabiiyet ilişkisi olması gerekmez[98]. Patent hakkı sahibinin rızası, üçüncü kişilerce piyasaya sunulan patentli mallar üzerinde tükenme ilkesinin etkisini gösterebilmesinin şartıdır. Şayet patent konusu ürün hak sahibinin rızası dışında, mesela çalma veya bulma suretiyle piyasaya sunulmuş ise patent hakkı tükenmeyecektir[99].

Doktrinde patent hakkı sahibince verilecek bu rızanın açık bir şekilde verilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu sebeple de üçüncü bir kişinin patent hakkı ihlaline, patent hakkı sahibinin sessiz kalması ve üçüncü kişi tarafından bu malların piyasaya sunulması yeterli olmayabilir. Ancak somut olaydan, patent hakkı sahibinin rızası anlaşılabiliyor ise artık patent hakkı sahibinin örtülü rızasının yeterli olduğunu kabul etmek gerekecektir[100].

---

[97] **ASLAN,** s.183.

[98] **GÜN/ÖZTÜRK/AKAN,** s.436.

[99] **KAYA,** s.198, **ERDEM,** s.76.

[100] **PINAR,** s.867.

Patent hakkı sahibi üçüncü kişiler ile yapacağı sözleşmeler ile rızasını beyan edebilir. Örneğin patent hakkını, lisans, acentelik, tek satıcılık, distribütörlük, franchise sözleşmeleri gereği kullanma hakkına sahip olanların malı piyasaya sürmeleri, patent sahibi açısından hakkın tükenmesi sonucunu yaratacaktır[101].

(1) Pazarlama ve Dağıtım Sözleşmeleri

Bu tür sözleşmelerin başında tek satıcılık sözleşmesi yer almaktadır. Tek satıcılık sözleşmesi, yapımcı ile tek satıcı arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen çerçeve niteliğinde, sürekli öyle bir sözleşmedir ki, bununla yapımcı ürünlerinin tamamını veya bir kısmını belirli bir coğrafi bölgede inhisari olarak satmak üzere tek satıcıya göndermeyi, buna karşılık tek satıcı da sözleşme konusu malları kendi adına ve hesabına satarak bu malların sürümünü arttırmak için faaliyette bulunma yükümlülüğünü üstlenir[102]. Bu sözleşme aracılığı ile yapımcı kendisi ayrı bir pazarlama örgütü kurmaksızın, belli bölgelerdeki bağımsız tek satıcıların onun mallarını tanıtmak, sürümünü arttırmak, bakım ve yedek parça bulundurma hizmetlerini yapmasından yararlanmakta, tek satıcılar da kendilerine tanınan tekel olanağını değerlendirmektedirler[103].

Tek satıcı kendi bölgesinde tekel hakkına sahip olup bölge dışına satış yapamaz. Tek satıcılık sözleşmesi, sözleşmenin nispiliği ilkesi uyarınca sadece taraflar arasında hak ve yükümlülük doğurur. Tek satıcı, tek satıcılık hakkına dayanarak kendi bölgesinde, başkalarının hukuka uygun olarak temin ettiği aynı patentli ürünleri satmalarına engel olamaz[104]. Ancak tek satıcı, sözleşmenin karşı tarafı olan fikri hak sahibine sözleşmeye aykırılık gerekçesi ile başvurabilir.

---

[101] **TAYLAN,** s.119.

[102] **İNAN, Nurkut:** "Tek Satıcılık Sözleşmesi ve Üçüncü Kişiler", BATİDER, Aralık 1993, C. XVII, S.2,s.57

[103] **TANDOĞAN, Haluk:** " Tek Satıcılık Sözleşmesi", BATİDER, C. XI, S.4, Aralık 1982, s.1–2.

[104] **PINAR,** s.868.

Bir diğer dağıtım sözleşmesi ise franchising sözleşmeleridir. Patenti taşıyan malların, franchising sözleşmesi çerçevesinde franchise alan tarafından piyasaya sunulması da mümkündür. Modern iktisadi ve ticari düzenin vazgeçilmez sonucu olan franchising, güçlü ticari kuruluşların, gerek ulusal gerekse uluslararası pazarda gelişme politikalarına cevap veren bir *"dağıtım (sürüm) sistemi"*dir. Başka bir deyişle franchising sözleşmesi, franchise verenin kendisine ait üretim, işletme ve pazarlama sistemini oluşturan fikri ve sınai unsurlar üzerinde franchise alana kullanma (lisans) hakları tanıyarak, onu kendi işletme organizasyonuna entegre etmek ve bu sisteme dayalı ticari faaliyetleri sırasında devamlı olarak desteklemek borcu altına girdiği; franchise alanın ise hem bu sisteme dahil mal veya hizmetlerin sürümünü kendi nam ve hesabına yapmayı ve desteklemeyi, hem de franchise verene belli bir ücret ödemeyi taahhüt ettiği sürekli bir borç ilişkisi kuran, kanunda düzenlenmemiş ve tam iki tarafa borç yükleyen bir çerçeve sözleşme olarak tanımlanmaktadır[105]. Mal franchisinginde, mallar franchise alan tarafından üretilmez, franchise alan malları franchise verenden veya franchise verenin izni ile üçüncü kişilerden alır ve tüketicilere satar. Franchise sözleşmesinin konusunun, franchise alanın, franchise sistemine veya paketine göre bazı hammaddeleri üreterek veya işleyerek hazırlayıp satması olduğu hallerde ise üretim franchisingi söz konusu olur[106].

(2) Lisans Sözleşmeleri

Lisans sözleşmeleri, ekonomik ve ticari değeri olan bir sınaî hakkı münhasıran kullanma hakkına sahip olan kişinin(lisans veren) sahip olduğu bu hakkın kullanımını –kural olarak- lisans bedeli karşılığında kısmen veya tamamen bir başkasına(lisans alana) devrettiği sözleşmedir[107].

---

[105] **GÜRZUMAR, Osman Berat:** Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan Sistemlerin Hukuken Korunması, İstanbul 1995, s.10.

[106] **KIRCA, Çiğdem:** Franchise Sözleşmesi, Ankara 1997, s.38 vd.

[107]**OKTAY ÖZDEMİR, Saibe:** Sınai Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Düzenlemelerinin Lisans Sözleşmelerine Uygulanması, İstanbul 2002, s.32; **BAŞ, Mustafa:** "Genel Olarak Rekabet Kuralları Karşısında Lisans Sözleşmelerinin Durumu", FMR, C.I, Y.2001,S.2, s.81.

Lisans sözleşmelerinde, lisans alan lehine patent hakkının kullanılmasına ilişkin bir takım yükümlülükler getirilebilmektedir. Özellikle lisans alanların patentli ürünleri – hangi koşullarda, hangi kişilere ve hangi bölgede- piyasaya sunmaları konusunda bir takım yükümlülükler öngörülebilir. Bu yükümlülüklere aykırı hareket ederek patentli ürünleri piyasaya sunan lisans alanlar, ürünler üzerindeki lisans hakkını tüketmiş olacak mıdır? Doğrudan doğruya patent hukukundan doğan ve patentin özünü koruyucu nitelikteki hükümlere aykırılık, hem patent hakkına tecavüz hem de sözleşmeye aykırılık teşkil edecektir. Böyle ihlaller sonucu hakkın tükenmediği kabul edilmiştir; çünkü hakkın tüketilmesinin temel unsuru ***hak sahibinin rızası***dır. Patent hakkına tecavüz niteliği taşıyan bu fiiller sonucunda patentten doğan hakların tükenmesi söz konusu olmayacaktır (PatKHK md. 136/I)[108].

Lisans verilen kişinin patent hakkına dayanarak paralel ithalatı önleyici dava açabilmesi, lisans sözleşmesinin inhisari lisans niteliğinde olmasını gerektirir(PatKHK md.88 ve md.148/I). İnhisari lisans sözleşmesi ile lisans veren, sadece lisans alana kullanma yetkisini vermekle kalmayıp daha sonra aynı konuda ve aynı sınırlamalar içinde (yöresel, süresel vs.) bir başkasına da lisans hakkı

[108]**Madde 136** - Aşağıda yazılı fiiller patentten doğan hakka tecavüz sayılır:

a - Patent sahibinin izni olmaksızın buluş konusu ürünü kısmen veya tamamen üretme sonucu taklit etmek;

b - Kısmen veya tamamen taklit suretiyle meydana getirildiğini bildiği veya bilmesi gerektiği halde, tecavüz yoluyla üretilen ürünleri satmak, dağıtmak veya bir başka şekilde ticaret alanına çıkarmak veya bu amaçlar için ithal etmek veya ticari amaçla elde bulundurmak veya uygulamaya koymak suretiyle kullanmak;

c - Patent sahibinin izni olmaksızın buluş konusu olan usulü kullanmak veya buluş konusu usulle doğrudan doğruya elde edilen ürünleri satmak, dağıtmak veya bir başka şekilde ticaret alanına çıkarmak veya bu amaçlar için ithal etmek veya uygulamaya koymak suretiyle kullanmak;

d ***- Patent sahibi tarafından sözleşmeye dayalı lisans veya zorunlu lisans yoluyla verilmiş hakları izinsiz genişletmek veya bu hakları üçüncü kişilere devir etmek;***

e - Bu maddenin 1 inci ila 4 üncü bendlerinde yazılı fiillere iştirak veya yardım veya bunları teşvik etmek veya hangi şekil ve şartlarda olursa olsun bu fiillerin yapılmasını kolaylaştırmak;

f - Kendisinde bulunan ve haksız olarak üretilen veya ticaret alanına çıkarılan eşyanın nereden alındığını veya nasıl sağlandığını bildirmekten kaçınmak.

vermeyeceği ve bu hakkı açıkça saklı tutmadığı sürece kendisinin de patent konusu buluşu kullanmama yükümlülüğü altına girdiği bir sözleşme yapmaktadır[109]. İnhisari olmayan lisans sahibinin dava açabilmesi ise, durumu patent sahibine bildirmesi ve patent sahibinin bu bildirimden itibaren üç ay içinde dava açmaması haline bağlıdır. Ciddi zarar tehdidi nedeniyle ihtiyati tedbir talebinde bulunma hakkı saklı tutulmuştur.

PatKHK md.99'da bazı durumlarda zorunlu lisansa imkân tanınmaktadır. Patent Hukuku'nda zorunlu lisans, patent sahibi veya yetkili kıldığı kişilerin teknik alanda yenilik getiren, kullanılmasında fayda olan patent verilmiş bir buluşu kullanmamaları halinde, bu buluşu kullanmak isteyen kimseye, patent sahibi veya yetkili kıldığı kişilerin, kullanma imkânı tanımak zorunda bırakıldıkları bir sistem olarak tanımlanabilir. Zorunlu lisansın temeli olan Paris Sözleşmesi'nin 5. maddesinde de zorunlu lisans, hakkın kötüye kullanılmasını önlemek amacıyla kabul edilmiştir[110]. PatKHK madde 99'a göre, zorunlu lisans, lisans verilmesi teklifinde bulunulmamış bir patent için:

a - 96 ncı madde hükümlerine göre patent konusu buluşun kullanılmaması[111],

b- 79 uncu maddede belirtilen patent konularının bağımlılığının[112] söz konusu olması,

c-103üncü maddede belirtilen kamu yararının[113] söz konusu olması, halinde verilebilir.

---

[109] **ŞEHİRALİ, Feyzan Hayal:** "Patent Lisansı Sözleşmelerinin Roma Antlaşması'nın 85. Maddesi Açısından Değerlendirilmesi", BATİDER, C.19, S.3, 1998, s.170.

[110]Paris Sözleşmesinin 5. maddesine göre, birliğe dâhil ülkelerden her biri patentle verilmiş münhasır hakkın kullanılmasına dayanan suiistimalleri önlemek için mecburi lisans verilmesini düzenleyen kanuni düzenlemeler yapmakla yükümlüdürler(md.5/A-4). **SARAÇ,** Patentten Doğan Hak, s.116–118.

[111] Bu maddeye göre patent sahibinin veya yetkili kıldığı kişinin, patentle korunan buluşu, patentin verildiğine ilişkin ilanın ilgili bültende yayınladığı tarihten itibaren 3 yıl içinde kullanması gerekir. **ŞEHİRALİ ÇELİK,** Patent Sistemi, s.141.

[112] Patent konusu bir buluşun kullanılmasının, önceki tarihli başka bir patentle korunan buluşun kullanılması ile mümkün olması halinde patent konularının bağımlılığından söz edilir. **SARAÇ,** Patentten Doğan Hak, s.123.

PatKHK md.99'da sayılan bu haller sınırlayıcı değildir. Örneğin PatKHK'nın 13. maddesinde öngörülen patentin gaspı davasının açılması neticesinde patent sahibi değişecek olursa, daha önceki patent sahibi veya patent üzerinde lisans hakkı olan kimselere de belirli şartlarla zorunlu lisans tanınması öngörülmüştür[114]. Patentli ürünün, başka bir ülkede zorunlu lisansa tabi olarak üretildikten sonra Türkiye'ye paralel ithalat yolu ile sokulması Türkiye'deki hak sahibi tarafından engellenebilecektir. Zorunlu lisans, hak sahibinin izin ve otoritesi dışında patentli ürünün kamu otoritesi altında üretilmesi anlamına gelir. Böyle bir üretim faaliyeti de patent sahibinin rızasına uygun bir üretim çeşide değildir[115]. Ancak PatKHK md.114 " ..... *Zorunlu lisans verilmesi halinde, lisans alanın kural olarak patent konusunu ithal etmek hakkı yoktur. Ancak, zorunlu lisans kamu yararı gerekçesiyle lisans alana verilmiş ve lisans alan kamu yararı gereği* ***açıkca ithale yetkili kılınmışsa patent konusu ithal edilebilir****. Bu ithal izni, ihtiyaçla sınırlı olarak ve ancak geçici bir süre için verilir.*" şeklindedir. Böyle bir durumda patent konusu ürünün ikinci bir ülkeden ithal edilmesi durumunda patent sahibinin patentin sağladığı inhisari yetkiden hareketle sözkonusu ürünlerin iktisabı veya tekrar kullanılmasını engellemek imkânı bulunmamaktadır[116].

3. Patentin Tescilli Olması

Patentten doğan hakların PatKHK uyarınca korunabilmesi için Türk Patent Enstitüsü patent ofisine tescil ettirilmiş olması gerekir. PatKHK md.92; "*Patent başvuruları ve patent, Yönetmelik hükümlerine uygun olarak, Patent Sicili'ne kayıt edilir..... Patent başvurusu veya patentten doğan haklar, usulüne uygun bir*

---

[113] Kamu yararının bulunması halinde patentli buluş üzerinde üçüncü kişilere kullanım hakkı tanınması, patent sahibine tanınan tekelci hakkın kullanımının özellikle kamu sağlığını tehdit edecek etkilerini engelleme amacını taşımaktadır. Bu durumda toplumsal menfaatin bireysel menfaate üstün tutulması gereği açıktır. Özellikle ilaç patentleri açısından büyük önem taşıyan kamu yararı nedeniyle zorunlu lisans verilmesi, son yıllarda fikri mülkiyet sisteminin temel tartışma konularından biri haline gelmiştir. **ŞEHİRALİ ÇELİK,** Patent Sistemi, s.142.

[114] **KAYA,** s.197.

[115] **ASLAN,** s.198, **PINAR,** s.864, dn. 44.

[116] **KAYA,** s.198.

şekilde Patent Sicili'ne kayıt edilmedikçe, üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez." şeklindedir. Patent hakkı sahibi, bu hakkını korumak için patentini tescil ettirmelidir. PatKHK md.11'e göre tescil ettiren kural olarak buluşun maliki sayılır. Buluşun maliki, buluşunu PatKHK hükümlerine uygun olarak tescil ettirmez ise hak PatKHK hükümlerine göre korunmadığından olamayan hakkın tükenmesi de sözkonusu olmayacaktır[117].

Eğer patent, bir şekilde gerçek hak sahibi olmayan kimseye verilmiş ise gerçek patent hakkı sahibine patentin gaspı davasını açmak hakkı tanınmıştır(PatKHK md.13). Bu dava ile gerçek patent hakkı sahibi, patentten doğan diğer hak ve talepleri saklı kalmak şartı ile patenttin kendisine devir edilmesini isteyebilecektir. Bu davanın sonucunda davacının gerçek hak sahibi olduğu sonucuna varılacak olur ise durumun sicile tescil edilmesi ile birlikte, başta lisans olmak üzere patent üzerinde üçüncü şahıslara ait tüm haklar sona erecektir[118].

PatKHK md.60 ve 72 uyarınca tescil olunan patenler sahiplerine süreli bir koruma sağlarlar. İncelemeli patent 20 yıl(PatKHK md.72/I), incelemesiz patent ise 7 yıl süreyle (PatKHK md.60/V) hukuki koruma sağlar. İncelemesiz verilen patentin süresi, inceleme talebinin yedi yıllık süre içinde yapılması ile inceleme sonucunda patent verilmesine kesin olarak karar verilmesi halinde, başvuru tarihinden itibaren hesaplanan yirmi yıla tamamlanır[119].

Patent korumasından yararlanabilmek için buluş konusu patentin Türkiye'de tescil ettirilmiş olması gerekir. Buluşa konu ürün yurt dışında tescil ettirilmiş olmakla birlikte Türkiye'de tescil ettirilmemiş ise PatKHK'nın bahşettiği hukuki korumadan yararlanamayacağı için bu hakkın tükenmesi de sözkonusu olmayacaktır. Zira patent haklarında tescilde ülkesellik ilkesi geçerli bulunmaktadır[120].

---

[117] **ASLAN,** s.195.

[118] **KAYA,** s.200.

[119] **KARAAHMET, Erdoğan:** " İncelemesiz Patent Sahibinin Patentten Doğan Hakları", FMR, Y.3, C.3, S.3, s.21.

[120] **TEKİNALP,** s. 509, Bu konuda PatKHK 'nın 49 ve 50. maddelerindeki rüçhan hakları ile ilgili hükümler saklıdır.

4. Patentin Ticari Emtiaya Ait Olması

Patent hakkının tükenmesinden söz edebilmek için üzerinde patent hakkı bulunan ve ticaret sahasına getirilmiş bir ürünün varlığı şarttır. Bu anlamda Usul patentlerinde[121] tükenme sözkonusu değildir. Ancak patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen ürünlerle ilgili olarak patentten doğan hakkın tükenmesi mümkündür[122].

Ürün patentlerinde tükenen esasen o ürün üzerindeki kullanma yetkisidir. Örneğin bir makine üzerindeki hakkın tükenebilmesi için bu ürünün patent sahibi veya hukuki haleflerince hukuka uygun biçimde ticaret sahasına sunulması gerekir. Böyle bir durumda makinenin mülkiyetini kazanan kimse bunu tekrar satışa sunabilir, devir ve temlik edebilir veya kullanabilir.

Patent hakkının tükenmesinin, patentin kendisi için mi (*soyut olarak tükenme*) yoksa patenti taşıyan mallar için mi (*somut mallar üzerinde tükenme*) gerçekleştiğinin de ortaya konulması gerekir. Patent hakkının soyut olarak tükenmesi, patentin bir kez sahibi tarafından veya onun rızası ile belirli bir bölgede herhangi bir şekilde piyasaya sürülmesinden sonra hakkın, o patent bakımından yani o patent altında pazarlanan tüm mallar bakımından tükenmesidir. Buna karşılık somut mallar üzerinde patent hakkının tükenmesi ise, patente konu olan belirli malların piyasaya sürülmesi ile sadece o mallar (***ilk kez sunulmuş miktar-o parti mal***) üzerindeki hakkın tükenmesidir. Tükenmenin coğrafi sınırı bakımından tercih edilecek sistem ile sınırları çizilecek olan bu bölge dışında piyasaya sunulan ya da o bölge içerisinde bulunup da henüz piyasaya sunulmamış mallar (örneğin stokta beklemekte olan ürünler) üzerindeki patent hakkının tükenmesi söz konusu

[121] Usul patentlerinde asıl unsur, bir ürünü veya neticeyi meydana getiren veya bunların meydana getirilişine engel olan teknik bilgilerdir. Ürün patentlerinde asıl unsur maddi bir varlık olan üründür. Usul patentlerinde, ürün patentlerinden farklı olarak maddi bir varlık söz konusu değildir. **SARAÇ,** s.74.

[122] **KAYA,** s.199.

olmayacaktır[123]. Örneğin, ülkesel tükenmeyi kabul etmiş bir hukuk sisteminde patentli mallar hem iç pazarda hem de dış pazarda piyasaya sürülmüşse, sadece iç pazarda piyasaya sürülmüş olan mallar için hak tükenmektedir. Buna karşılık ilk satışı dış pazarda yapılmış patentli ürünler üzerindeki hak devam ettiğinden, patent hakkı sahibi, bunların ülkeye kendi rızası dışında ithalini (paralel ithalat) önleyebilmektedir.

Patent hakkının soyut olarak tükenmesi, fikri ve sınaî mülkiyet hakları ile malların serbest dolaşımı arasındaki dengede ibrenin hak sahibi aleyhine, serbest ticaret lehine olarak kaymasına neden olur[124]. Kanımızca da patent hakkının tükenmesinde, tükenmenin patent sahibi veya onun izni ile ***ilk kez piyasaya sunulmuş miktar – o parti mal – için (somut mal)*** olduğu kabul edilmelidir[125]. Aksi bir durum, yani soyut malda tükenmenin kabulü ise hakkaniyet dengesini zedeler niteliktedir. Nitekim ATAD, bu önemli nüansı *Sebego* kararında açıklığa kavuşturmuştur. Bu karar ile ATAD hakkın tükenmesinin sadece sınırını değil, aynı zamanda hangi mallar üzerindeki hakkın tükenmiş olduğunu da ortaya koymuştur. ATAD, fikri mülkiyet hakkı sahibi veya onun izni ile ilk kez piyasaya sunulmuş malların tekrar satışına dayandığını ve tükenme ilkesinin sadece bu belirli mallar için söz konusu olduğunu açıklığa kavuşturmuştur[126]. Sonuç olarak tükenme ilkesi, soyut olarak patentli tüm malları değil, belirli parti patentli malı konu alan, uygulama alanı bu yönden sınırlı bir ilkedir.

D. TÜKENME İLKESİNİN COĞRAFİ BOYUTU

Patent hakkı sahibinin bizzat kendisi tarafından ya da onun rızası ile üçüncü bir kişi tarafından ticaret mevkiine konulan patentli mallar için tükenme ilkesinin

---

[123] **AYOĞLU, Tolga:** " Marka Hakkının Tüketilmesi", Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulmuş yüksek lisans tezi, İstanbul Ağustos 2001, s.13.

[124] **GÜN/ÖZTÜRK/AKAN,** s.433–434.

[125] Aynı yöndeki görüş için bkz. **ARIKAN, Ayşe Saadet:** " Fikri ve Sınaî Hakların Tükenmesi ve Rekabet Hukuku-Uluslararası Ticaret Hukuku Açısından Değerlendirme- ", Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2002, s.759; **YILDIZ,** s.586.

[126] **PINAR,** s.889; **YILDIZ,** s.586, dn.24.

uygulanabilmesi açısından tam anlamıyla bir serbesti bulunmamakta, patentli malın piyasaya sunulduğu hukuk sistemi tarafından çeşitli iktisadi ve ticari düşüncelerle bu konuda coğrafi sınırlamalar getirilebilmektedir[127]. Fikri mülkiyet haklarının coğrafi açıdan tükenmesi her fikri mülkiyet hakkı türünde farklı ya da benzer düzenlemelere tabi olabilmektedir. Hakkın tüketilmesi doktrininin coğrafi sınırına ilişkin olarak 19. yüzyıl içerisinde Kara Avrupası ülkeleri ve İngiltere mahkemelerinde bu hakkın coğrafi alan olarak "uluslararası" tükenmesini kabul ettikleri, sonradan uluslararası tükenme ilkesinden vazgeçilerek, "ülkesel" tükenme ilkesinin kabul edildiği ifade edilmektedir[128]. Avrupa Topluluğunun kurulmasından sonra ise, ortak pazar içinde malların serbest dolaşımının sağlanması için "bölgesel tükenme" ilkesi, ATAD'ın içtihadıyla ortaya çıkmıştır.

Patent hakkının belirli bir coğrafi alanda tükenmesinde üç farklı sistem bulunmaktadır. Bunlar ülkesel, bölgesel ve uluslararası tükenme ilkeleridir. Bir hukuk sistemi tarafından tükenmenin coğrafi sınırı bakımından hangi sistemin benimsendiği, orijinal nitelikteki patentli malların dış pazarlardan iç pazara ithal edilmesinde patent hakkına dayanılarak müdahale edilip edilemeyeceğini belirleme açısından önem arz eder. Bu aşamada tükenme ilkesi ile yakından ilgili olan paralel ithalat, geri ithalat ve gri piyasaya kavramlarını açıklamak gereklidir. Çünkü tükenme ilkesinin coğrafi boyutu paralel ithalat, geri ithalat ve gri mallar ticaretinin hukuki temelini oluşturmaktadır. Ülkesel tükenme ilkesi, her türlü paralel ithalatı hak sahibinin iznine bağlamakta, uluslararası tükenme ilkesi ise paralel ithalatları serbest bırakmaktadır[129]. Gri mallar ticareti ise her türlü tükenme rejimlerinde engellenebilmektedir.

---

[127] **ARSLANOĞLU, Anıl/DAĞCI, Aksu:** "Marka Hakkının Korunmasına Getirilen Sınırlamalar Kapsamında Marka Tescilinden Doğan Hakların Tükenmesi İlkesi (İlk Satış İlkesi)", Legal Fikri ve Sınaî Haklar Dergisi, S.3, Y. 2005, s.676.

[128] **PINAR**, s.857–859.

[129] **ASLAN,** s.65.

1. Paralel İthalat

Paralel ithalat(paralel import), fikri mülkiyet koruması altında bulunan ve bir ülkede yasal yollardan piyasaya sürülen orijinal malların buradan satın alınarak, herhangi bir kimseden izin almadan, hakkın korunduğu ve piyasasından aynı malların bulunduğu başka bir ülke pazarına ticari amaçla sokulmasıdır[130]. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse; A ülkesinde sınaî hak sahibi bir kişi, bu sınaî hakkın koruduğu ürünü hem A ülkesinde hem de B ülkesinde piyasaya sürmesi halinde, üçüncü bir kişinin ilgili ürünü B ülkesinden yasal yollarla A ülkesine getirmesi ve bu ülkede piyasaya sunması, paralel ithalat olarak adlandırılmaktadır.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere, paralel ithalatın gerçekleşebilmesi için ithal edilen mal ile o ülkede daha önce piyasaya sunulan mal arasında bir aynılık bulunması gerekmektedir. Mallar arasında farklılığın olması durumunda paralel ithalattan söz edilemez. Ancak burada hemen vurgulamak gerekir ki, bir markayı taşıyan mal ve hizmetlerini ithalatının paralel ithalat olarak değerlendirilebilmesi için malların yasalara uygun olarak pazara sunulmuş olması ve/veya korsan mal[131] olmaması gerekir. Paralel ithalat durumunda, ithalata konu olan mallar orijinal ürünler olup, ihraç ülkesinde marka hakkı sahibi veya onun yetkilendirdiği bir teşebbüs tarafından üretilerek pazara sunulmuştur.

Paralel ithalat *Kaya* tarafından patent hakkına ilişkin olarak bir örnek ile açıklanmıştır. Buna göre, patent sahibinin izni ile Türkiye dışında ikinci bir ülkede örneğin Bulgaristan'da imal edilen veya satışa sunulan ürünün, patent sahibinin haklarının korunduğu ülkeye yani Türkiye'ye ithal edilmesi paralel ithalat olarak adlandırılmaktadır[132].

---

[130] **ASLAN,** s.48.

[131] Korsan mal kavramı, fikri hak konusu malların izinsiz kullanımı veya çoğaltılmasını ifade eder.

[132] **KAYA,** s. 199.

Tekinalp paralel ithalatı örnekleme yaparak tanımlamış ve paralel ithalatın Türk hukuku yönünden patentin(markanın) haksız kullanımını oluşturmayacağı görüşünü savunmuştur[133].

Arıkan göre ise paralel ithalattan söz edebilmek için daha önce piyasasında aynı malın bulunduğu devlete ithalat yapılmalı ve aynı mallar arasında bir rekabet doğmalıdır[134].

Pınar ve *Okutan* tarafından üçüncü bir ülkede fikri ve sınaî mülkiyet hakkı sahibinin rızası ile satışa sunulan bir malın, yerel pazara ithali olarak tanımlanmıştır[135].

Kayhan'a göre ise paralel ithalat, patent (marka) hakkı sahibi tarafından veya onun izniyle bir başkası tarafından ülke dışında piyasaya sunulan patenti taşıyan özgün malların patent hakkı sahibinden izin alınmaksızın ülkeye ithal edilmesidir[136].

Fikri ve sınaî mülkiyet haklarının paralel ithalatın önlenmesindeki rolü hak sahiplerine verilen mutlak yetkilerden kaynaklanmaktadır. Hak sahibi, fikri mülkiyet hakkına dayanarak ulusal hukukun verdiği hak ve yetkiler çerçevesinde paralel ithalatın önüne geçebilecektir.

Paralel ithalattan söz edebilmek için;
- ithalat ülkesinde hak sahibi tarafından yasal yollardan piyasaya sunulmuş malların bulunması,
- aynı hukuki korumaya sahip sahte olmayan gerçek malların üçüncü kişilerce yurt dışından ithali gerekmektedir.

---

[133] **TEKİNALP,** s. 366, 379.

[134] **ARIKAN, Ayşe Saadet:** "Fikri Sınaî Haklarda Hakkın Tüketilmesi Doktrini Avrupa Birliği ve Türkiye", İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Mayıs-Haziran, S.129, 1996 s.36.

[135] **PINAR,** s. 864, dn.46; **OKUTAN,** s.112.

[136] **KAYHAN,** s.53.

İthalat ülkesinde patent koruması altındaki mallar daha önce hiç piyasaya sunulmamış ise ve ilk sunum ithal olunan mallar ile yapılıyor ise paralel ithalattan söz edilemez[137].

Paralel ithalatı bir örnek ile açıklamak gerekirse, X patentli bir mal hem Türkiye'de hem de Almanya'da fikri mülkiyet koruması altındadır. Ancak çeşitli nedenlerle, aynı kalite ve özellikteki mallar Almanya'da Türkiye'ye oranla daha ucuzdur. Veya Türkiye'de herhangi bir satıcı (Y) bu mallardan pazarlamak istemesine rağmen, üretici firma (A) sadece yetkili dağıtıcıları aracılığı ile pazarlama yapma stratejisi nedeniyle bu malın satıcı (Y)'ye satışını yapmamaktadır. Her iki durumda da satıcı (Y)'nin Almanya'dan aynı patentli gerçek malları satın alarak Türkiye'ye ithal etmesi, paralel ithalat olarak adlandırılacaktır[138].

Paralel ithalata imkân veren temel unsur, malın ihraç ülkesindeki fiyatı ile ithalatın gerçekleştirildiği ülkede fiyatı arasında önemli farklılıklar bulunmasıdır. Bunun yanında bir firmanın fikri mülkiyet koruması altındaki mallardan almak istemesine rağmen o ülkedeki hak sahibi tarafından çeşitli nedenlerle(stokların yetersizliği, haksız rekabet vs.) bu talebinin geri çevrilmesi de paralel ithalata sebebiyet vermektedir.

Sadece uluslararası ve bölgesel tükenme ilkesi uygulayan ülke sistemlerinde mümkün olan paralel ithalat ticareti, aynı nitelik ve kalitedeki aynı patentli malların, nakliye giderleri düşüldükten sonra tüm dünya pazarlarında hemen hemen aynı fiyata satılmasını sağlar.

Buna karşın paralel ithalat karşıtlarının ileri sürdüğü ve en güçlü oldukları ekonomik gerekçe ise bedavacılık sorunudur. Uygulamada patent hakkı sahibi her bir münhasır bölgede (çalışmanın niteliği bakımından bu bölge bir ülke olarak düşünülmelidir) bir veya birden fazla teşebbüsü patentli ürünlerini üretmek ve/veya satmak üzere yetkilendirebilir ve her bölgedeki yetkili lisansöründen patentli ürünlerin tanıtımı, geliştirilmesi ve satışlarının artırılması için bazı yatırımlarda

[137] **ASLAN,** s.50-51.

[138] **ASLAN,** s.51.

bulunmasını talep edebilir. Bu çerçevede malın niteliğine bağlı olarak yetkili lisansör önemli yatırım giderlerini üstlenmek durumunda kalabilir. Nitekim bir münhasır bölgeye tek bir lisans alan teşebbüs tayin edilmesinin arkasında da bu teşebbüsü malın satışını artırmak için gerekli yatırımları yapmaya teşvik etmek güdüsü yatmaktadır. Özellikle rekabetin yoğun olduğu pazarlar bakımından ürünün tanıtımı ve varsa ürüne ilişkin kaliteli hizmet sunulması önemli bir rekabet avantajıdır. Rekabet gücünü korumak için teşebbüslerin bir takım yatırımlarda bulunması pazarın ortaya koyduğu bir zorunluluktur. Diğer yandan fiyat esnekliği yüksek olan ürünler bakımından yetkili teşebbüsün bu yatırımları gerçekleştirmesi kaçınılmaz olabilir. Eğer söz konusu teşebbüs münhasır bir bölge dâhilinde patent içi rekabetten uzak koşullarda faaliyet göstermezse, başkalarının kendi yatırımları üzerinden bedavacılık yapacağını düşünerek bu yatırımları yapmaktan kaçınabilir[139].

Paralel ithalatın engellendiği koşullarda patent hakkı sahibi uluslararası pazarı ülke bazında bölme ve her ülkenin kendine has koşullarını (ülkenin gelir düzeyi, malların fiyat esnekliği, yerel özellikler, patentler arası rekabetin varlığı gibi) dikkate alarak farklı fiyat ve satış politikası belirleme imkânına kavuşmaktadır. Nitekim esas olarak paralel ithalata imkân veren husus patent sahipleri tarafından uygulanan farklı fiyatlardır. Her ülkenin koşullarını dikkate alarak takip edilen farklı fiyat politikalarının iki önemli etkisi olduğunu ileri sürülmektedir. Bunlardan ilki gerek küresel bazda gerekse ülke bazında refah düzeyinin yükselmesi diğeri ise, etkin bir fiyat farklılaştırması izleyen patent sahibinin gelirlerinin artması ve artan gelirin bir kısmının yeni yatırımların yapılmasına imkân vermesidir. Pazarı uluslararası pazar olarak kabul edersek, patent hakkı sahibinin farklı ülkelerde takip edebileceği farklı fiyatların refah üzerinde olumlu sonuçlar doğurabileceği kabul edilebilir. Örneğin biri fakir ve diğeri zengin iki ülkenin olduğu bir model çerçevesinde, patent sahibi zengin ülkede yüksek fiyat belirleyerek buradan elde ettiği gelir ile fakir ülkede daha düşük bir fiyat belirleme imkânına kavuşabilir[140]. Ancak bunun yanında, paralel ithalatın tüketicileri yanıltabileceği ve tüketici gözünde patentli malın değerinin düşebileceği ve bunun patente zarar verebileceği de ileri sürülmektedir.

[139] http://www.rekabet.gov.tr/word/dergi13/4yasartekdemir.doc, erişim tarihi:21.03.2007.

[140] http://www.rekabet.gov.tr/word/dergi13/4yasartekdemir.doc, erişim tarihi:21.03.2007.

Sonuç olarak; "*uluslararası*" tükenme ilkesinin kabulü halinde dünyanın her hangi bir yerinde malın piyasaya sunulması ile o mal üzerindeki hak tükenmiş olacağından, hak sahibinin fikri mülkiyet hakkına dayanarak paralel ithalatı engellemesi düşünülemeyecektir. "*Bölgesel*" tükenme ilkesinin kabulü halinde, bölge içindeki ülkeler arası paralel ithalatın engellenmesi fikri mülkiyet hakkının tükenmiş olması nedeniyle mümkün gözükmemektedir. Ancak bölge dışından bölge içine yapılacak bir paralel ithalat hak sahibi tarafından engellenebilecektir. Zira bu halde bölge dışında piyasaya sunulan mallar bakımından hak sahibinin hakkı tükenmemiştir. Nihayet "*ülkesel*" tükenme ilkesinin kabulü halinde ise, fikri ürünü taşıyan malların ülke içinde hak sahibi tarafından piyasaya sunulması ile birlikte bu mallarla ilgili olarak hak sahibinin hakkı tükenmektedir. Hak sahibi bu malların ülke içinde dolaşımına yani ticarete konu olmalarına müdahale edememektedir. . Ancak hak sahibi tarafından fikri ürün içeren bir kısım mallar ülke içinde, diğer bir kısmı ise, ülke dışında piyasaya sunulursa; bu halde ülke dışında piyasaya sunulan mallar bakımından hak sahibinin hakkı tükenmiş sayılmayacak, bu malların ülkeye girişini, yani paralel ithalatını engelleyebilecektir.

2. Geri İthalat

Fikri mülkiyet koruması altında olan malların yasal yollardan üretilip piyasaya sunulmasından sonra fikri mülkiyet hakkı sahibinin bu malları yurt dışına satması ve bunların fikri mülkiyet hakkı sahibinin izni alınmadan üçüncü kişiler tarafından yurt dışından satın alınarak ülkeye yeniden ithal edilmesi geri ithalat (reimport) olarak tanımlanmaktadır[141]. Yani geri ithalat, patent sahibi tarafından veya onun izni ile ülke içinde piyasaya sunulmuş olan patentli ürünlerin yine patent sahibi veya onun izni ile başka bir ülkeye ihraç edilmesinden sonra, ihraç edilen malların üçüncü kişiler tarafından tekrar ülkeye ithal edilmesidir. Geri ithalat halinde de orijinal nitelikte malların ithali söz konusu olmaktadır.

Paralel ve geri ithalat kavramları arasındaki farklılığın, patent hukukunda (dolayısıyla diğer fikri ve sınaî haklarda) yarattığı sonuç, şöyle ifade edilebilir:

[141] **PINAR,** s.900; **ARKAN,** s.203; **ARSLANOĞLU/DAĞCI,** s.676, dn.16; **ASLAN,** s.56.

* Patentli ürünlerin bir ülkede piyasaya sunulmasından sonra patent hakkı sahibinin piyasaya sunduğu bu ürünler, yurt dışına ihraç edilirse, bunların üçüncü kişiler tarafından – *malların önceden piyasaya sunulduğu ülkeye* – tekrar ithali önlenemez(**geri ithalat**).

* Buna karşın, ulusal tükenme ilkesi çerçevesinde patent sahibi, orijinal (parti, parça olarak belirlenmiş) malları ülke dışında piyasaya sunmakla, kendi ülkesinde patentten doğan hakkını tüketmiş değildir(**paralel ithalat**). *Arkan*[142]'ın konu ile ilgili olarak " markalı malların Türkiye'de piyasaya sunulmasından sonra marka sahibi, bu malları ***... yurt dışında da üretip*** bunların üçüncü kişiler tarafından yurt dışından satın alınarak Türkiye'ye ithaline (*Parallelimport*) engel olmaz" ifadesi, ülkesel tükenmenin kabul edildiği durumlarda kanımca doğru olmayacaktır. Burada yazarın, tükenmeyi ***belirli bir mal üzerinde*** görmediği anlaşılmaktadır. Oysa gerek ATAD içtihatlarında gerekse Türk mevzuatında (*konumuzla ilgili olarak PatKHK md.76*) tükenmenin piyasaya sürülen belirli mal üzerinde gerçekleşeceği açıkça belirtilmiştir.

Geri ithalatta, ithale konu ürünler üzerindeki haklar, önceden ülke içinde tüketilirken; paralel ithalatta ise tüketilmemektedir. Buradan çıkan sonuç şudur ki; patent sahibi, fikri ve sınaî mülkiyet hukukuna dayanarak paralel ithalata engel olabilirken geri ithalata engel olamayacaktır. Ancak patentli malların, patent sahibinin onayı olmaksızın yetkisiz üçüncü kişiler tarafından ülke dışında piyasaya sunulmasından sonra (*mallar üzerindeki haklar ülke içinde tüketilse bile*) ülke içine tekrar ithali engellenebilir. Çünkü burada geri ithalatın şartı olan, *patent sahibinin izni dâhilinde yurt dışına ihraç* unsuru gerçekleşmemiştir.

Sonuç olarak; hakkın "uluslararası" tükenmesinin kabulü halinde hak sahibi tarafından paralel ithalat engellenemeyeceği gibi, geri ithalat da engellenemez, zira hak evrensel olarak tükenmiştir. Hakkın "bölgesel" tükenmesi ilkesinin kabulünün sonucunda ise, bölge içinde piyasaya sunulan mallar bölge dışındaki bir ülkeye ihraç edildikten sonra tekrar bölge içinde herhangi bir ülkeye ithal edilmesi halinde, ilgili ürünler üzerindeki hak, malların bölge içinde piyasaya sürülmesi ile tükenmiş olacağından geri ithalat engellenemeyecektir. Aynı şekilde "ülkesel" tükenmede de

[142] **ARKAN,** s.204.

ülke içinde piyasaya sunulmakla mallar üzerindeki hak tükeneceğinden, bu malların ülke dışına ihracından sonra ülke içine tekrar ithal edilmesini hak sahibi fikri hakkına dayanarak engelleyemeyecektir.

3. Gri Ticaret (Gri Piyasa/Grey Market)

Hem paralel ithalatta hem de geri ithalatta, ithalata konu mallar birbirinin aynısı olan orijinal mallardır. Ancak fikri mülkiyet hakkı sahibinin yurt dışında piyasaya sürdüğü mallar ile yurt içinde piyasaya sürdüğü mallar arasında az-çok farklılık var ise gri ticaretten(gri piyasa) söz edilir. Gri piyasa, patent hakkı sahibi veya onun izni ile bir başkası tarafından ülke dışında piyasaya sunulan ve üçüncü kişiler tarafından ülkeye ithal edilen patentli özgün malların, daha önce patent sahibi tarafından veya onun izni ile üçüncü bir kişi tarafından ülke içinde piyasaya sunulan patentli mallardan farklı olması durumunda sözkonusu olur[143]. Başka bir deyimle, patent sahibinin Türkiye'de piyasaya sunduğu mallar ile diğer bir ülkede piyasaya sunduğu mallar arasında az veya çok bir farklılığın olmasına gri piyasa denir[144]. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere gri piyasa konusu mallar taklit veya korsan üretim olmayıp orijinal nitelikteki mallardır.

Okutan makalesinde, teknik özellikleri, markası ve tasarımı birbirinin tamamen aynı olan klavyelerden Fransa'da üretilenin Fransız sistemine, Amerika'da üretilenin ise İngiliz sistemine uygun olarak üretildikten sonra bu ülkelerden birinden diğerine paralel ithalat yoluyla sokulmasını gri ticaret olarak tanımlamıştır. *Okutan*, gri mallar ticaretinin paralel ithalat çerçevesinde bölgesel tükenme sisteminin uygulandığı ülkelerde önlenebileceğini, uluslararası tükenme sisteminde ise gri mallar ticaretinin önlenemeyeceğini ileri sürmüştür[145]. Fakat gri mallar ticaretine konu olan malların düşük kalitede olması fikri mülkiyet hakkının özüne zarar verecektir. Bu nedenle fikri mülkiyet hakkının özüne zarar verdiği ölçüde gri mallar

---

[143] **KAYHAN,** s.53.

[144] Burada malın piyasaya sunulduktan sonra ikinci el satıcı veya dağıtıcılar tarafından bozulması veya farklılaştırılması değil, patent sahibi tarafından iç ve dış piyasaya aynı patent adı altında farklı evsafta malın sunulması olgusundan söz edildiğine dikkat edilmelidir. **KAYHAN,** s.54, dn.4.

[145] **OKUTAN,** s.126.

ticaretinin engellenmesi mümkündür[146]. Örneğin; uluslararası tükenme ilkesini uygulayan bir kuzey ülkesi olan İsviçre'ye, hava sıcaklığının çok yüksek olduğu güney ülkelerine (mesela Endonezya) özel olarak üretilen motor yağları ya da taşıt lastiklerinin paralel olarak ithali bir çeşit gri ticarettir. Sıcak bölgeler için üretilmiş lastik ve motor yağlarının İsviçre'de satışı bu ülkedeki hak sahiplerinin fikri mülkiyet hakkını ihlal edecektir. Zira bu ürünleri alanlar aldıklar maldan hoşnut kalmayacak ve doğal olarak bu durum fikri mülkiyet hakkının tüketici nezdinde yarattığı şöhrete zarar verebilecek, fikri mülkiyet hakkının garanti ve reklâm işlevini olumsuz yönde etkileyebilecektir[147]. Topluluk hukukunda Marka yönergesinin yürürlüğe girmediği bir dönemde, uluslararası tükenme ilkesini benimseyen İngiltere'de *Colgate-Palmolive* davasında İngiliz mahkemeleri, hak sahibinin gri malların ithalatını engelleyebileceğine karar vermiştir. Davaya konu olayda, İngiltere Temyiz Mahkemesi, Brezilya'da o yörenin özelliklerine göre üretildikten sonra paralel ithalat yolu ile İngiltere'ye sokulan gerçek Colgate markalı diş macunlarının İngiliz Markalar Yasası'nı ihlal ettiğine karar vermiştir. Kararın gerekçesi ise aynı markalı diş macunlarından Brezilya'da üretilenin çok daha düşük kalitede olması gösterilmiştir. Bu sebeple uluslararası tükenme ilkesinin uygulandığı ülkelerde gri mallar ticareti engellenebilecektir[148].

Gri mallar ticareti bir ülkede patent gibi fikri mülkiyet haklarıyla halkta oluşturulan güveni sarsıcı ve zihinleri karıştırıcı nitelikte olduğundan, bu nedenle hakkın işlevlerini olumsuz yönde etkilediği için hak sahipleri tarafından *" tüm tükenme sistemlerinde*" engellenebilmesi mümkündür.

Paralel ithalat, geri ithalat ve gri piyasa kavramlarının açıklamasını böylece yaptıktan sonra, tükenmenin coğrafi sınırı bakımından benimsenen sistemleri ayrı ayrı incelemeye geçebiliriz.

---

[146] **ASLAN,** s.57.

[147] **ASLAN,** s.57.

[148] **ASLAN,** s.57.

a. Ülkesel Tükenme

Fikri mülkiyet haklarının ülkesel olarak tükenmesi, fikri mülkiyet konusu malların hak sahibinin kendisi ya da onun izniyle üçüncü kişiler tarafından piyasaya sunulmasından sonra hak sahibinin bu malların takip eden satışlarına müdahale edememesi anlamına gelir. Ülkesel tükenme ilkesi, patent sahibinin hakkını tükettiği alanı ülke sınırları itibariyle sınırlamaktadır[149]. Buna göre patenti taşıyan mallar patent sahibinin rızası ile bir kez ulusal pazarın herhangi bir yerinde pazara sunulduktan sonra, patent hakkı sahibi, piyasaya sürülmüş mallar bakımından patent hakkını tüm ulusal pazarda tüketmiş olacaktır.

Bu ilke çerçevesinde, patent sahibi piyasaya sunduğu malların iç ticaret işlemine konu olmasına müdahale edemez. Aynı şekilde paten sahibinin iç piyasaya sunduğu patentli mallarını yurt dışına ihraç etmesinden sonra, üçüncü kişilerin bu patentli malları ithal etmesi de mümkündür[150]. Yani patent hakkı sahibi, ulusal sınırlar içinde piyasaya sunulmuş malların ülke içindeki daha sonraki aşamalarına – malın başka ülkeye ihraç edilmesi de dahil olmak üzere- müdahale etme hakkını kaybetmektedir. Ancak patent sahibinin yurt dışına sunduğu mallar için patent hakkı tükenmiş değildir. Patent hakkı sahibi, yurt dışına sunmuş olduğu malların üçüncü kişiler tarafından izinsiz olarak ithalini (paralel ithalat) önleme hakkına sahiptir Zira ülkesel tükenmenin kabul edilmesi halinde, o ülke içinde piyasaya sunulan somut mallar açısından patent hakkı tükenir; ülke içinde malın piyasaya sunulmamış olması halinde patent hakkı tükenmeyeceği gibi, ülke dışında piyasaya sunulmuş olan mallar açısından da patent hakkı tükenmez. . Durumu bir örnekle açıklamak gerekirse, ülkesel tükenmeyi benimseyen (A) ülkesine, (B) ülkesinde piyasaya sunumu yapılan orijinal nitelikteki malların ithali fikri mülkiyet hakkı sahibi tarafından engellenebilecektir. Çünkü (B) ülkesinde piyasaya sunumu yapılan mallar üzerindeki hak (A) ülkesi hukukuna göre tükenmemiştir.

[149] **ASLAN,** s.67.

[150] **KAYHAN,** s.62.

Ülke içinde piyasaya sunulmuş olan patentli mallar ile ülke dışında piyasaya sunulmuş patentli mallara ilişkin sonuçlar farklıdır. Ülke içinde piyasaya sunulmuş mallar açısından patent hakkı tükenir; ancak ülke içinde piyasaya sunulmasıyla, patent sahibi tarafından veya onun izniyle ülke dışında piyasaya sunulmuş mallar hakkında patent hakkı tükenmez. Ancak, patent sahibi tarafından ülke dışında piyasaya arz edilen mal, o ülkede ilk kez piyasaya sunulmamış ve fakat daha önce kaynak ülkede piyasaya sunulduktan sonra ihraç edilmiş mal ise, bunun ülkeye tekrar ihlali paralel ithalat değil, geri ithalat olduğundan patent hakkı tükenmiş sayılacaktır[151].

Anlaşılacağı üzere ülkesel tükenme sisteminde patent hakkı sahibini koruyucu buna karşın uluslararası ticaretin boyutlarını engelleyici bir yaklaşım tarzı bulunmaktadır. Bunun sonucunda doktrinde de belirtildiği üzere paralel ithalatın sınırlandırılmış olması sebebi ile tüketiciler lehine oluşabilecek olumlu fiyat farklılıklarının önüne geçilmiş olunmaktadır[152].

Ancak bu ilkenin paralel ithalat bakımından en temel sonucu, paralel ithalatın yasaklanmasına imkân tanımasıdır. Bu ilke çerçevesinde, hak sahibi sadece o ülke sınırları içerisinde pazara sunulan mallar üzerinde hak iddiasında bulunamaz. Ancak başka ülkelerde pazara sunulan malların söz konusu ülkeye ithalini sahip olduğu patent hakkının verdiği yetkiler çerçevesinde engelleyebilir. Buna karşın söz konusu olan geri ithalat olduğunda fikri mülkiyet hakkı sahibi geri ithalata engel olamamaktadır. Çünkü geri ithalatta, ithalata konu ürünlerin ülkesel tükenme ilkesinin benimsendiği ülkelerde piyasaya sunumu gerçekleşmiş ve fikri mülkiyet hakkı da tükenmiş olacaktır. Şu halde, ülkesel tükenme ilkesinin benimsenmesi halinde patent hakkına dayanılarak orijinal nitelikteki malların dış pazarlardan paralel ithalatını önlemek mümkün iken, aynı malların tekrar ithalini (geri ithalat) önlemek mümkün değildir.

---

[151] **KAYHAN,** s.63.

[152] **ARSLANOĞLU/DAĞCI,** s.677.

Bu ilkenin söz konusu mallar bakımından yarattığı sonuç ise, hak sahibine uluslararası pazarı bölme keyfiyeti tanımasıdır. Bu keyfiyet çerçevesinde hak sahibi her ülkenin kendine has koşullarını da dikkate alarak farklı fiyat ve satış politikaları izleyebilir. Bu ilkeyi kabul eden ülkede patent hakkına konu olan mallar için patent içi rekabet, paralel ithalatın olmaması nedeniyle sınırlandırılmış olur.

b. Bölgesel Tükenme

Tükenme ilkesinde kabul edilen bir diğer sistem "bölgesel tükenme"dir. Bölgesel tükenme ilkesi, bir ülkenin belirli bir coğrafi bölgesinde veya birden çok bağımsız ülkenin bir anlaşma etrafında biraraya gelerek tek bir ülkeymişçesine hareket ederek ülkesel tükenme ilkesini uygulamaları halidir[153]. Bölgesel tükenme ilkesinin kabulü halinde "bölgenin" sınırları içinde kalan herhangi bir ülkede patentli malların patent sahibi veya onun izniyle piyasaya sunulması halinde, o somut mallar için patent hakkı o bölgeyi oluşturan tüm ülkeler açısından tükenir. Patent sahibi, bölge içinde piyasaya sunduğu malların bölge içinde dolaşımına, bu mallarla ilgili olarak yapılan sözleşmelere engel olamaz. Bölgeyi oluşturan ülkeler arasında patent sahibinden izin alınmaksızın paralel ithalat yapılması patent hakkının tükenmiş olması nedeniyle caizdir. Ancak bölge dışından paralel ithalat mümkün değildir, çünkü patent hakkı sahibinin bölge dışında bir ülkede piyasaya sunduğu mallar açısından patent hakkı tükenmiş değildir[154]. Patent hakkı sahibinin, bölge içinde piyasaya sunduğu malları bölge dışında bir ülkeye ihraç etmesi halinde, bu malların tekrar bölgeye ithal edilmesi(geri ithalat) durumunda bu ithalatın bölgedeki aynı ülkeye yapılması veya bölgedeki diğer bir ülkeye yapılması hallerinin her ikisinde de patent hakkı tükendiğinden patent sahibi bu ithalatı patent hakkına dayanarak engelleyemez.

Bölgesel tükenme ilkesinin ilk ve tek örneği, AB üyesi 15 ülkenin kendi aralarında uyguladığı bir tükenme rejimidir. Avrupa Birliği Antlaşması'nın (Buradan itibaren ABA olarak anılacaktır) 23. maddesinde Topluluğun temelini oluşturan

[153] **ASLAN,** s.70.

[154] **KAYHAN,** s.63.

esasın, üye ülkeler arasında tüm malların serbestçe değiş tokuş edildiği gümrük kısıtlamalarına tabi olmadan tüm Toplulukta dolaşabildiği bir *gümrük birliğine* dayandığı, üçüncü ülkelere karşı ise otomatik ortak gümrük tarifeleri belirlenmesi gerektiği açıkça vurgulanmıştır. Bununla birlikte ATA'nın 28. ve 29. maddelerinde üye ülkeler arasında yapılacak ihracat ve ithalata miktar sınırlamaları getirilmesi ya da bu sınırlamalar yerine geçecek eş etkili tedbirler alınması yasaklanmıştır. Ayrıca 30. madde de ise malların serbest dolaşımına getirilen istisnalar arasında "sınaî ve ticari mülkiyet haklarının korunması da sayılmıştır. ATAD ilk defa Deutsche Grammophon davasında "*topluluk boyutunda*" tükenme ilkesini kabul etmiştir[155]. ATAD, bu konuda fikri mülkiyet haklarının kullanılmasını kabul eden 30. maddeyi dar, malların serbest dolaşımını içeren 28. maddeyi ise geniş olarak yorumlamıştır. Bu ilke Topluluk Patent Anlaşması'nın 28. maddesinde benimsenerek resmi nitelik kazanmıştır. Avrupa Birliği hukukunda tükenme konusu aşağıdaki bölümde ayrıntılı olarak anlatılacaktır.

Bölgesel tükenme ilkesi, ülkesel tükenme ilkesi ile kıyaslandığında uluslararası ticarete daha fazla destek veren bir görünüm sergilemesine karşın, bölge dışından söz konusu olabilecek paralel ithalatlara engel oluşturması nedeniyle dünya ticaretinin önündeki engelleri kaldırma amacını taşıyan global ekonomik anlayışla bağdaşmamaktadır[156].

c. Uluslararası Tükenme

Uluslararası tükenme ilkesinde de koruma altındaki ürünün ilk defa piyasaya sunulması hakkı fikri mülkiyet sahibine aittir. Hak sahibi bu hakkını doğrudan kendisi kullanabileceği gibi, bu konuda üçüncü kişilere yetki de verebilir. Ancak koruma altındaki ürün bir kez hak sahibi tarafından dünyanın herhangi bir ülkesinde piyasaya sunulduktan sonra, bu mallarla ilgili hak sahibinin takip eden satışlara müdahale hakkı ortadan kalkar. Burada da fikri mülkiyet hakkı tüm hukuki

[155] **ASLAN,** s.70.

[156] **AYOĞLU,** s.19.

tasarruflar yönünden değil, sadece devredilen tasarruflar yönünden tükenecektir[157]. Durumu bir örnek ile açıklamak gerekir ise, uluslararası tükenme sistemini benimseyen (A) ülkesi hukukuna göre tanınan patent hakkı, patent hakkı sahibi tarafından (B) ülkesinde piyasaya sunulan mallar için de tükenmiş olarak kabul edilir, bu malların (A) ülkesine paralel ve tekrar ithaline patent hakkına dayanılarak engel olunamaz.

Uluslararası tükenme ilkesinin kabulü halinde, hiçbir coğrafi sınır tanımaksızın dünyanı neresinde piyasaya sunulursa sunulsun, patentli malın piyasaya sunumuyla patent hakkı evrensel olarak tüketilmiş olur ve patent sahibi bu hakkına dayanarak paralel ithalatı engelleyemez. Ancak gri mallar ithalatı sözkonusu olduğunda, hak sahibi patent hakkının zedelendiğini ileri sürerek paralel ithalatı engelleyebilir.

Görüldüğü üzere, uluslararası tükenme ilkesi tüm dünya pazarlarını tek bir pazar gibi algılamaktadır. Paralel ithalata olanak tanıyan yapısı gereği dünya ticaretinin geliştirilmesi bakımından en olumlu sistem görünümündedir. Ayrıca paralel ithalata olanak tanınması suretiyle patent hakkı sahibinin iç piyasa ile dış piyasaları birbirinden soyutlaması imkânını ortadan kaldırması, tüketici lehine sonuç verecektir.

Uluslararası tükenme prensibinin uygulamasının faydalı ve zararlı kabul edilebilecek bazı sonuçları bulunmaktadır:

(1) Faydalı Yönleri[158]

(i) Ucuzluk sağlaması

Uluslar arası tükenme ilkesinin kabulüyle, bir ülkede fikri mülkiyet korumasının arkasına sığınılarak malların başka ülkelerdekinden daha pahalı satılması halinde, gerçek ve orijinal malların daha ucuza satıldığı ülkeden paralel

[157] **ARKAN,** s.68.

[158] **ASLAN,** s. 75–77.

olarak ithal edilmesi mümkün hale geleceğinden, tüketici ve son kullanıcıların aynı mala daha yüksek bedel ödemelerinin önüne geçilebilecektir.

Aynı malı farklı ülkelerde farklı fiyatlardan piyasaya sunmanın çeşitli sebepleri olabilmektedir. Aynı malların lisans sözleşmeleri çerçevesinde birden çok ülkede üretilmesi söz konusu olabileceğinden her ülkedeki malın fiyatına etki eden arz, talep ve maliyet unsurları sebebiyle fiyatlar da farklı olabilmektedir. Bunların yanında taşıma ve dağıtım giderleri de fiyatlara etki etmektedir.

(ii) Malların Sürümünü Arttırması

Uluslar arası tükenme ilkesiyle birlikte, yapılacak paralel ithalat sonucu malların fiyatı daha da ucuzlayacağından, ürüne olan talebin tüm dünyada artma olasılığı çok yükselir. Böylelikle fikri mülkiyet hakkı sahibi daha çok mal satacağından karını da arttırmış olacaktır[159].

(iii) Hukuki Koruma Konusu Üründen Daha Çok Kişinin Yararlanması

Fikri mülkiyet koruması altında tekelci yaklaşımla malların fiyatı yüksek tutulabildiği halde, uluslar arası tükenme ilkesi ile birlikte fiyatı ucuzlayan mallardan daha çok kişinin yararlanması sağlanarak sosyal bir amaca hizmet edilmiş olacaktır.

(iv) Serbest Ticaret İlkelerine Daha Uygun Olması

Ülkesel tükenme ilkesi fikri mülkiyet hakkı sahibini her ülkede koruduğu için hak sahibi, tekelci bir yaklaşımla ve rekabetten bağışık bir şekilde, her bir ülkede kendi dağıtım ağını kurarak pazarları bölmek suretiyle kendi lehine haksız rekabet sağlayabilir. Oysa uluslararası tükenme ilkesi ile ticaretin önündeki birçok engel kendiliğinden kalkmaktadır.

---

[159] **OKUTAN,** s.126.

(2) Sakıncalı Yönleri[160]

(i) Maksimum Korumaya Engel Olması

Fikri mülkiyet hakkının temel korunma gerekçesi, uzun zaman, para ve emek sarf ederek yeniliğe ve gelişmeye katkı sağlayanları yaratıcı düşünceleri nedeniyle ödüllendirerek teşvik etmektir. Yaratıcı düşüncenin her ülkede ayrı ayrı korunması ve her bir ülkede piyasaya sunma hakkının münhasıran hak sahibine verilmesi halinde, hak sahibi karını en üst seviyeye çıkarmış olacaktır. Oysa uluslar arası tükenme ilkesi hak sahibinin korunması gerekli tekelci haklarını gereği gibi kullanmasını engeller ve karını azaltır[161].

(ii) Taklit ve Korsan Mal Akışını Kolaylaştırması

Bu konu, uluslar arası tükenme ilkesine yöneltilen en büyük suçlamaların başında gelmektedir. Fikri mülkiyet korumasının her zaman ana hedefi, fikri mülkiyet haklarına en çok zarar veren taklit ve korsan mallarla mücadele olmuştur. Her ne kadar paralel ithalat ve taklit mallar farklı kavramlar olsa bile, taklit malların bir ülkeye en uygun giriş kanalları paralel ithalat yoluyla getirilen gerçek malların arasına saklanılması yoluyla olmaktadır.

(iii) Sosyal ve Bilimsel Gelişime Engel Olması

Yenilikçi ve keşifçi düşüncenin ortaya çıkışı genellikle büyük yatırımları gerektirir. Hak sahibi bu çabalarının karşılığını en üst seviyede alırsa daha başka çalışmalar için kendisine kaynak sağlamış olur. Yaratıcı çabanın karşılığı bazı çalışmalarda alınamamış olabilir. Çünkü yapılan yatırımlar her zaman bir risk taşır ve çok azı hedefine ulaşır. Bu nedenle uluslararası tükenme ilkesi, bazı durumlarda hak sahibinin emeğinin karşılığını tam olarak almasına engel olur. Bu durum ise sosyal ve bilimsel gelişmenin önünde bir engel teşkil eder.

---

[160] **ASLAN,** s. 75–77.
[161] **OKUTAN,** s.125.

(iv) Tüketicilerin Aleyhine Olması

Uluslararası tükenme birçok yönden tüketici ve son kullanıcıların aleyhinedir.

- Paralel ithalat yoluyla getirilen mallar çoğu zaman ithalat ülkesindeki paketleme esaslarına uymaz.

- Paralel ithalat yoluyla getirilen mallar ithal edildiği ülkenin dilinde açıklama ve kullanma kılavuzları içermez.

- Paralel ithalat yoluyla getirilen mallar beklentileri karşılamaz.

- Paralel ithalat konusu mallar satış sonrası servis hizmetlerinden mahrum kalır.

- Paralel ithalat, gerçek mal aldığını sanan tüketicilerin korsan mallar almasına sebep olabilir.

- Paralel ithalat yoluyla gri mallar daha rahat hareket imkanı bulur.

- Fiyat farkları başka yolla giderebilir.

III. TÜRK HUKUKU AÇISINDAN HAKKIN TÜKENMESİ

A. PATKHK AÇISINDAN HAKKIN TÜKENMESİ İLKESİNİN KABUL EDİLİŞİ

Fikri mülkiyet haklarının tükenmesi ilkesi PatKHK md.76: "*Patent sahibi veya onun izni ile Türkiye'de satışa sunulmuş olan patentli ürünlerle ilgili fiiller patentten doğan hakkın kapsamı dışında kalır*." hükmünü taşımaktadır. Hükmün esasını

tamamen AB'nin ikincil mevzuatı ve Topluluk Patent Sözleşmesinde ifade edilen ilke oluşturmaktadır. Kararnamenin hazırlık çalışmalarında AB ikincil düzenlemelerinde geçen " Toplulukta" kelimesi yerine " Türkiye'de" kelimesi konmuştur[162].

Bu maddeye göre; hakkın tükenmesi ilkesi buluşun kendisi ile ilgili olmayıp " *patentli mallar*" hakkındadır. Ürün patentlerinde tükenen esasen o ürün üzerindeki kullanma yetkisidir. Örneğin bir makine üzerindeki hakkın tükenmesi, o makine üzerindeki kullanma yetkisinin tükenmesidir.

PatKHK'da esas olan ülkesel tükenme ilkesidir. Madde metninden de açıkça görüleceği üzere "*Türkiye'de satışa sunulmuş patentli ürünler*" ifadesi ile ülkesel tükenme ilkesi kabul edilmiştir. Buna göre patenti taşıyan mallar patent sahibinin rızası ile bir kez Türkiye'deki pazarın herhangi bir yerinde pazara sunulduktan sonra, patent hakkı sahibi, piyasaya sürülmüş mallar bakımından patent hakkını Türkiye pazarı için tüketmiş olacaktır.

Ülkesel tükenme ilkesinin iç pazar açısından doğurduğu en önemli hukuki sonuç, patenti taşıyan malların Türkiye sınırları içerisinde herhangi bir yerde piyasaya sunumu ile birlikte patent hakkının tüm iç pazar için tükenmesidir. Dolayısıyla, patent hakkı sahibinin Türkiye pazarını bölümlere ayırması, örneğin ürünü yalnızca İzmir'de piyasaya sunması, patent hakkını yalnız İzmir için tükettiği sonucunu doğurmaz, patent hakkı piyasaya sunumun yapıldığı bölgeyi dikkate almaksızın tüm Türkiye için tükenir. Patent sahibinin izni ile piyasaya sunulan malların ülke sınırları içerisinde üçüncü kişilerce tekrar ticaret mevkiine konmasına, patent hakkına dayanılarak engel olunamaz.

Ülkesel tükenme ilkesinin bir diğer sonucu ise patent hakkı sahibinin paralel ithalatı patent hakkına dayanarak önleyebilmesine rağmen, geri ithalatı önleyememesidir. Ülke sınırları içerisinde piyasaya sunulan malların yurt dışına ihraç edilmesinden sonra, bu malların tekrar ülke içine getirilmesine(geri ithalat)

[162] **ARIKAN,** Tebliğ, s.758.

patent hakkı sahibi, patent hakkına dayanarak engel olamayacaktır. Çünkü geri ithalata konu ürünler ülke içinde piyasaya sunulmuş ve patent hakkı tükenmiştir. Paralel ithalatta ise patent hakkı sahibi tarafından veya onun izniyle bir başkası tarafından ülke dışında piyasaya sunulan patenti taşıyan özgün malların patent hakkı sahibinden izin alınmaksızın ülkeye ithal edilmesi söz konusudur. Bu durumda patent hakkı sahibi, ülke sınırları içinde patent hakkını tüketmediğinden paralel ithalata engel olabilecektir.

Patent ve Faydalı Model kanun taslağında[163] ise tükenme ile ilgili bölüm şu şekilde değiştirilmiştir:

"***Patentin Sağladığı Hakkın Tüketilmesi***

Madde 20- *Patent sahibi tarafından veya onun izni ile* ***dünyanın herhangi bir yerinde*** *satışa sunulmuş olan patentli ürünlerle ilgili fiiller, patentin sağladığı hakkın kapsamı dışında kalır.*"

Taslak madde metninden de görüleceği üzere "***dünyanın herhangi bir yerinde***" ifadesi ile uluslar arası tükenme ilkesi benimsenmiştir. Kanımızca tasarıda bu ilkenin kabul edilmesi, doktrinde pek çok yazar tarafından belirtilmiş olan uluslararası ticaretin gereklerinin sağlanması ve tüketicinin korunması düşüncesinin bir yansımasıdır.

PatKHK md.76'ya göre patent hakkının tükenebilmesi için,

- **Patent, PatKHK kapsamında korunan bir patent olmalıdır.**

PatKHK md.92; "*.....Patent başvurusu veya patentten doğan haklar, usulüne uygun bir şekilde Patent Sicili'ne kayıt edilmedikçe, üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez*" şeklindedir. Patent hakkı sahibi, bu hakkını korumak için patentini tescil

[163] Sınaî mülkiyet mevzuatımıza ilişkin dört temel KHK (patent, marka, tasarım ve coğrafi işaret) yürürlükten kaldırılarak, bunların yerine dört ayrı yasa (kanun) hayata geçirilecektir. TPE'nin ev sahipliğinde hazırlanan yasa taslaklarına ilişkin çalışmalar son aşamaya gelmiştir. Halen patent kanun taslağı Başbakanlıkta olup, Meclis'e sevk edilecektir. Marka, tasarım ve coğrafi işaret kanun taslakları ise Sanayi ve Ticaret Bakanlığında olup, Başbakanlığa gönderilecektir. Taslaklar henüz Türkiye Büyük Millet Meclisine intikal etmemiştir. http://www.fikrimulkiyet.com, erişim tarihi: 03.04.2007.

ettirmelidir. PatKHK md.11'e göre tescil ettiren kural olarak buluşun maliki sayılır. Buluşun maliki, buluşunu PatKHK hükümlerine uygun olarak tescil ettirmez ise hak PatKHK hükümlerine göre korunmadığından olamayan hakkın tükenmesi de sözkonusu olmayacaktır

- **Patentli ürünlerin Türkiye'de piyasaya sunulmuş olması gereklidir.**

PatKHK'nın 76. maddesi, "***piyasaya sürme***" deyimi yerine; " ***satışa sunma***" kavramından bahsetmektedir. Oysaki 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanunu Hükmünde Kararname'nin 13. maddesi ise "*Tescilli bir markanın tescil kapsamındaki mal üzerine konularak, marka sahibi tarafından veya onun izni ile* ***Türkiye'de piyasaya sunulmasından*** *sonra, mallarla ilgili fiiller marka tescilinden doğan hakkın kapsamı dışında kalır.*" Şeklinde düzenlenerek piyasaya sunma kavramından bahsedilmiştir. Böylece PatKHK md.76'da "piyasaya sürülme" veya "pazara çıkarma" değil; sınırlayıcı olarak "satışa sunulma" ifadesi kullanıldığından sadece satış amacı dikkate alınacak, piyasaya sürülme kavramına dahil olmakla beraber satışa sunma olarak nitelendirilemeyecek kiralama, bağış gibi filer, bu maddenin kapsamı dışında kalacaktır[164]. Ayrıca patentli ürünleri satın alan kişi sadece ilgili ürünün tekrar zilyetliğini devretme hakkını elde edecek, yoksa o ürünü değiştirmek, kopyalamak, yayınlamak hakkını elde edemeyecektir[165].

Piyasaya sunumun Türkiye sınırları içerisinde hangi bölgede yapıldığı önem taşımaz. Tükenmenin gerçekleşmiş kabul edilebilmesi için sunum fiilinin Türkiye sınırları içinde herhangi bir bölge de yapılmış olması yeterlidir, ürünün tüm Türkiye pazarında piyasaya sunulmuş olması aranmaz.

Malın piyasaya sunulduğu yer bakımından önemli olan bir diğer husus ise serbest bölgelerdir. 3280 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu ile Türkiye'de ihracat için yatırım ve üretimi arttırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli şekilde temin etmek gibi amaçlarla

[164] **TEKİNALP,** s.509.

[165] **TEKİNALP/TEKİNALP**, Avrupa Birliği Hukuku, s. 686.

ülkemizin değişik yerlerinde serbest bölgeler kurulmuştur. Doktrinde, serbest bölgelerde piyasaya sunulan malların ilk defa yurt içinde piyasaya sunulmuş mallar muamelesi görüp görmeyeceği konusu tartışmalı bir konudur. Serbest Bölgeler Kanununun 6.maddesi ile serbest bölgeler, gümrük hattı dışında sayılmıştır. Aynı kanunun 8. maddesinde ise, serbest bölgeler ile Türkiye'nin diğer yerleri arasında yapılacak ticaretin dış ticaret rejimine tabi olduğu, serbest bölge ile diğer ülkeler veya serbest bölgeler arasında yapılacak ticaretin ise dış ticaret rejimine tabi olmadığı belirtilmiştir. Serbest bölgelerin yurt dışı piyasa olarak kabul edilmesi gerektiğini savunanların yanı sıra serbest bölgelerin vergi, harç gibi bazı muafiyetler tanınan bir bölge olduğunu, ancak bununla birlikte iç mevzuat gereği bu bölgelerdeki taklit ve korsan mallara el konulmasının mümkün olması(PatKHK md.152[166], MarKHK md.77, EndTasKHK md.64) sebebiyle bu bölgede piyasaya sunulmuş malların ülke içinde piyasaya sunulmuş mallar olarak değerlendirilmesi gerektiği de savunulmaktadır[167].

Konuya ilişkin olarak önüne gelen bir uyuşmazlık sırasında Yargıtay[168], serbest bölgeye yapılan ithalatın Türkiye'ye yapılmış bir ithalat olmadığını, bu nedenle serbest bölgeye getirilen mallar yönünden, bu malların Türkiye'ye ithal edilmesi için ciddi ve etkin çalışmalar yapıldığının ispat edilmesi kaydıyla, Türkiye'de tescilli marka hakkına tecavüz olacağının kabul edilebileceğini, başka bir değişle malın serbest bölgeye getirilmesinin Türkiye'de piyasaya sunma sayılması için yeterli olmayacağını kabul etmiştir. Söz konusu bu karar, Yargıtay tarafından 27.10.1999 tarihli Gümrük Kanunu'nun kabul edilmesinden önce verilmiştir. Daha sonraki tarihli kararlarında Yargıtay[169], " ..... *ülkesellik prensibi bakımından serbest bölgelerin de ülke sınırları içinde olduğu ve bu bölgelerde faaliyet gösteren*

---

[166] PatKHK md.152: *".....Patentten doğan haklara tecavüz edilerek üretilen veya ithal edilen şeylere veya patenti verilmiş usulün icrasında kullanılan vasıtalara, Türkiye sınırları içinde veya gümrük ve serbest liman veya bölge gibi olanlar dahil, bulundukları her yerde el konulması ve bunların saklanması..."*

[167] **SULUK,** s.199; **SARAÇ,** s.156.

[168] 11.HD, 23.09.1999, E.1999/4928, K. 1999/7026, www.kazancı.com.tr, erişim tarihi:04.04.2007.

[169] 11. HD, 11.11.2003, E. 2003/4347, K.2003/10776; 11. HD, 13.02.2004, E. 2003/13968, K. 2004/1201,www.kazancı.com.tr, erişim tarihi:04.04.2007.

işletmeler bakımından ilgili yasada marka hakkının kullanılması ve korunması bakımından bir muafiyet tanınmadığı ....." belirtilmiştir. Bu kararın konusu mallar, marka sahibinin izni olmadan üretilmiş olan taklit mallardır. Yargıtay bu kararında, marka sahibinin izni olmaksızın marka taklit edilerek üretilen sahte ürünleri ticari amaçla elinde bulunduran davalının, malı serbest bölgede elinde bulunduruyor olsa dahi eylemin suç teşkil ettiği ve marka hakkına tecavüz oluşturduğu sonucuna varmakta; taklit malı ithal etme iradesinin kanıtlanmasına gerek görmemektedir. Karar hakkın tüketilmesi ilkesi ile ilgili olamamakla birlikte, Yargıtay hakkın tükenmesi ilkesine değinmiştir. Yargıtay, aynı kararda 23.09.1999 tarihli karara konu olayda malların, Türkiye'de farklı kişi adına, menşe memlekette farklı kişi adına tescilli aynı markayı taşıdığını, malın transit olarak gönderildiği (nihai varış ülkesi) ülkedeki tescilli markanın sahibi firma tarafından serbest bölgeye getirilmiş olduğunu açıklamıştır[170].

Kanımızca da serbest bölgeler sadece vergi, resim ve harç gibi mali yükümlülükler bakımından ülke dışı kabul edilmiştir. İthalat ve ihracat rejimi bakımından getirilen düzenlemelere dayanarak bu bölgelerin ülke dışı kabul edilmesinde isabet yoktur. Kambiyo rejimi ve Serbest Bölgeler Kanunu md.12'de sayılan hükümler dışında serbest bölgelerde Türk kanunları uygulanmaktadır. Gümrük Kanunu md.2 ve Gümrük Yönetmeliği md.3/d'de Türkiye Gümrük Bölgesi, Türkiye Cumhuriyeti topraklarını, karasularını, iç sularını ve hava sahasını kapsayan Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesini kapsadığı belirtilmiştir.Yani mülki sınırlarımız içinde kalan serbest bölgeler de ülkemizin egemenlik alanına dahildir[171].

- **Patent taşıyan malların patent hakkı sahibi veya onun izni ile üçüncü bir kişi tarafından piyasaya sunulması gereklidir.**

PatKHK md.76'nın tükenmenin gerçekleşmesi için aradığı şartlardan biri de patentli ürünlerin piyasaya sunumunun patent hakkı sahibinin rızası dâhilinde yapılmış olmasıdır. Patentli malların piyasaya sunumu bizzat patent hakkı sahibi tarafından

[170] **GÜN/ÖZTÜRK/AKAN,** s.441, dn.77.

[171] **SULUK,** s.199.

yapılabileceği gibi, patent hakkı sahibi yapacağı sözleşmeler ile bu hakkını üçüncü kişiler vasıtası ile de kullanabilir. Tükenme ilkesinin olmazsa olmaz koşulu, patenli malların piyasaya sunumunun patent hakkı sahibinin rızası ile piyasaya sunulmasıdır. Patent hakkı sahibinin rızası olmaksızın herhangi bir hukuki zorunluluk sonucu patentli malların piyasaya sunumu söz konusu olmuşsa, md.76'ın aradığı diğer şartlar gerçekleşmiş dahi olsa mallar üzerindeki patent hakkının tükenmediği kabul edilir. Zorunlu lisans, patent hakkı sahibinin, patent konusu ürünü üretmek iradesinde olmamasına karşın, söz konusu ürünün kamu yararı açısından arz ettiği önem nedeniyle lisans vermeye zorlanmasıdır. Özellikle ekonomik bakımdan geri kalmış ülkelerde patentin uygulama alanına konmasını sağlamak ve patent nedeniyle oluşan tekelin ekonomik ve sosyal sakıncalarını kaldırmak bakımından zorunlu lisans kurumu önem kazanmıştır[172]. Patentli ürünün, başka bir ülkede zorunlu lisansa tabi olarak üretildikten sonra Türkiye'ye paralel ithalat yolu ile sokulması Türkiye'deki hak sahibi tarafından engellenebilecektir. Zira böyle bir üretim faaliyeti de patent sahibinin rızasına uygun bir üretim çeşide değildir.

B. TÜKENME İLKESİ İLE İLGİLİ YARGITAY KARARLARININ İNCELENMESİ

Tükenme ilkesinin Türk Hukukunda uygulanması bakımından Yargıtay kararlarının incelenmesi yerinde olacaktır. İncelenen kararlar, markalı ürünlere ilişkin olmakla beraber kabul edilen ilkelerin ve benimsenen yaklaşımların patent hakkı bakımından da geçerli olacağı açıktır.

Uygulamada üçüncü kişiler tarafından birçok ülkedeki lisanslı üretici veya ithalatçı tarafından üretilmiş veya Türkiye'ye ithal edilmiş mallar, fikri mülkiyet hakkı sahipleri tarafından engellenebilmek için haksız rekabet davası açılabilmektedir[173].Paralel ithalat ve haksız rekabet ilişkisi Yargıtay kararlarında da

[172] **ORTAN, ALİ NECİP:** Patent Lisansı Sözleşmesi, Ankara 1979, s.157.

[173] **ASLAN, İ.Yılmaz:** " Endüstriyel Tasarım Haklarının Kullanılması Haksız Rekabet ve Rekabet Hukuku İlişkileri: Bir Mahkeme Kararı Üzerine Düşünceler", FMR, Y.1, S.1,s.19 vd.

gündeme gelmiştir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin marka hakkının tükenmesi ve paralel ithalata ilişkin yayımlanmış son derece önemli kararları bulunmaktadır. Fikrî mülkiyet haklarının tükenmesi konusunda Yargıtay'ın 1999 yılında verilmiş –sırasıyla– *Police*, *Lancome* ve *Dexter* ile 2000 yılında *NafNaf* kararları vardır. Ayrıca eski Markalar Kanunu döneminde vermiş olduğu Epson kararı da incelenmesi gereken bir diğer önemli karardır.

Yargıtay, tükenmeye ilişkin kararlarında da aynı ilkeyi kabul etmiştir. Yargıtay tarafından çözümlenmesi gereken hukuki sorun; " Türk iç pazarına sunulmuş malların, daha sonra üçüncü kişiler tarafından yurt dışından ithali halinde durumun ne olacağı" şeklinde formüle edilebilir.

1. EPSON Kararı[174]

Buna göre, Almanya'daki (X) şirketi ile yapılan sözleşmeye göre Türkiye'deki (R) şirketi, (X) şirketinin aslında Japon malı olan Epson markası altında Almanya'da ürettiği elektronik ürünler için Türkiye'deki tek satıcılık hakkını elde etmiştir. Davalı (D) ve (Ü) şirketleri ise Epson markalı bilgisayarları Amerika'dan ithal ederek Türkiye'de satışa sunmuşlardır. Davacı (R) şirketi, davalıların eyleminin tek satıcılık hakkını ihlal ettiği ve bu ihlalin haksız rekabet olduğu iddiası ile yerel mahkemeye başvurmuştur[175].

Davadaki maddi unsurlar dikkate alınırsa, somut olayda söz konusu olan paralel ithalattır. Yargıtay konuyu farklı açılardan incelemiştir. Tek satıcılık sözleşmesi ile üçüncü kişiler aleyhine herhangi bir yükümlülük getirilemeyeceğini belirttikten sonra tek satıcıya bölgesinde tekel hakkı tanımanın ve sağlamanın sözleşmenin diğer tarafına düşen akdi bir yükümlülük olduğunu ve tek satıcının, tek satıcılık sözleşmesinden doğan haklarını üçüncü kişilere karşı haksız rekabet

[174] Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, aynı olayla ilgili olarak, karar düzeltme ve bozmalarla birlikte toplam altı ayrı karar vermiştir. 11.HD, 25.10.1990, E.1990/3562, K.1990/6852; 11.HD, 01.03.1991, E.1991/171, K.1991/1406; 11. HD, 25.06.1992, E.1992/8223, K.1992/7964, 11.HD, 17.09.1992, E.1992/1151, K.1992/9030, www.kazancı.com.tr, erişim tarihi:04.04.2007.

[175] **PINAR,** s.891.

hükümlerine dayanarak koruyamayacağını vurgulamıştır. Yargıtay, ayrıca reklâm yapmak suretiyle ürünlerin piyasaya tanıtılmış olmasının da aynı malı satan kişilerin men edilmesine neden olmayacağı görüşündedir.

Haksız rekabet hükümlerinin uygulanamayacağı kuralının istisnaları olarak Yargıtay şu tespitleri yapmıştır[176] : " *Davalı firmanın TTK'nın 56. ve devamı maddeleri hükmüne göre aldatıcı veya hüsnüniyet kaidelerine aykırı bir işlem ve davranışı ile haksız bir iktisadi rekabeti var ise veya davacının özel olarak meydana getirdiği Türkçe karakter seti (chip) gibi cihazların davalı tarafından aynen taklit edilmesi söz konusu ise veya davalının voltaj değiştirerek malı piyasaya arz etmesi neticesinde ürünlerde sık sık arıza meydana geliyor ve husus davacının satışlarını etkiliyor ise bu takdirde sınırlı bir sahaya yönelik olarak haksız rekabetten bahsedilebilir*." Yargıtay'ın bu tespitinden çıkan netice, somut olayın dürüstlük kuralı (TTK md.56) açısından incelenmesi ve ithal edilen mal üzerinde herhangi bir değişikliğin yapılıp yapılmadığının tespit edilmesidir.

Yargıtay bu kararında, yürürlükten kalkan 551 sayılı Markalar Kanunu'nun ilgili maddelerine ilişkin herhangi bir görüş bildirmemiştir. Olayda orijinal Epson bilgisayarlarının paralel ithalatı söz konusudur. Paralel ithalatın mümkün olabilmesinin temel şartı fikri mülkiyet hakkının tükenmiş olmasıdır. Eski markalar kanununda bu yönde bir sınırlama olmadığından dolayı Yargıtay bu kararında orijinal malların paralel ithalatına izin vermiştir. Doktrinde PINAR tarafından, paralel ithalatın herhangi bir coğrafi alanla sınırlama yapılmaksızın kabul edildiği gerekçesi ile Yargıtay'ın bu karardan marka alanında uluslar arası tükenme ilkesini benimsendiği belirtilmiştir. Anayasa'nın 167. maddesi ile tekelciliğe karşı rekabetin korunmasının düzenlenmesi de bu görüşü desteklemektedir[177].

[176] **PINAR,** s.893.

[177] **İNAN,** s.75-76.

2. POLİCE Kararı[178]

Diğer bir karar ise Police kararıdır. Buna göre, İtalyan şirketi DERİGO SPA ya ait tüm Dünyada ve Türkiye'de tescilli Police, Sting ve Vogart markalarının Türkiye distribütörü ve inhisari lisans hakkı sahibi Sesa Dış Ticaret - Semih Saraçoğlu'dur. İtalyan şirketi DERİGO SPA ile Sesa Dış Ticaret - Semih Saraçoğlu arasında 5.6.1996 tarihinde münhasır Ticaret Marka Lisans Sözleşmesi yapılmıştır. Bu sözleşmeye göre, sözleşme feshedilmedikçe her yıl kendiliğinden yenilenecektir. Bu sözleşme gereği mezkur markalı ürünlerin Türkiye'ye ithali ve bütün Türkiye sathında pazarlama tanıtım ve reklâmı, Sesa Dış Ticaret - Semih Saraçoğlu tarafından yapılacaktır. Lisans sözleşmesine göre bu markalara karşı haksız rekabet ve markaya tecavüz hallerinde Sesa Dış Ticaret - Semih Saraçoğlu tek başına dava açabilecektir. Bu lisans sözleşmesinin TPE ye tescil ettirilmiştir.

Davalı tarafından piyasaya satış için sunulan gözlüklerin tümü 1996 ve 1997 model olup 1996 ve 1997 kreasyonuna ait mallar olduğu, davalının dükkanında sattığı "Police" markalı gözlükler ile davacının Lisans sahibi bulunduğu "Police" markalı gözlüklerin gözlük numunesi, kılıfı, şekil, ebat, dizayn bakımından davacı numunesi ile aynılık gösterdiği Kadıköy 17. Noterliği'nce tespit edilmiştir. Yani davalının, Police markalı gözlüklerin aynısını yabancı bir ülkeden Türkiye'ye ithal ettiği anlaşılmaktadır.

Davacı tarafından "Police" markalı güneş gözlüklerinin Türkiye'de münhasır lisans sahibi olduğu, bu gözlüklerin Türkiye'ye ithalatının ve pazarlama yetkisinin kendilerinde bulunduğu, kendisinden izin alınmadan bu gözlüklerin menşe ülkesinin dışında başka ülkelerden ithalinin ve Türkiye'de satılmasının mümkün olmadığı, davalının davacıya ait Police markalı güneş gözlüklerinden aynısını kendilerinden satın alınmadan ve muvafakatleri dışında pazarladığını ileri sürerek bu eyleminin markaya tecavüz ve haksız rekabet teşkil ettiğini ileri sürmüştür.

[178] 11.HD, 12.03.1999, E.1998/7996, K. 1999/2099, www.kazancı.com.tr, erişim tarihi:04.04.2007.

Davaya bakan İstanbul Ticaret Mahkemesi, davacı ile üretici İtalyan firması arasındaki tek satıcılık sözleşmesi gereğince sözleşme konusu markayı taşıyan ürünlerin başkası tarafından ithal ve pazarlanmasının haksız rekabet teşkil ettiği, uyuşmazlık konusu ürünlerin Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun ve buna ilişkin tebliğ hükümlerinin getirdiği muafiyet kapsamında olduğu gerekçesi ile davanın kabulüne, haksız rekabet konusu "Police" marka gözlüklerin toplanmasına ve ilana karar verilmiştir.

Yargıtay ilk olarak 556 sayılı K.H.K. nin 9/II maddesinin (c) bendinde, markayı taşıyan malın ithali veya ihracının, münhasıran marka sahibine ait bir yetki olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla bu markanın aynı ya da benzeri olan bir işareti taşıyan malların bir başka kişi tarafından ithali ya da ihracının, ilke olarak marka hakkına tecavüz teşkil edeceği şeklinde yorum yapmıştır. (K.H.K. md.61/a). K.H.K. nin 9/II maddesinin (c) bendi ile Türk iç pazarına hiç sunulmamış olan malların ithali veya ihracının marka hakkına tecavüz oluşturacağı kabul edilmiştir. Fakat Marka sahibi veya onun izni ile tek satıcı veya münhasır lisans hakkı sahibi tarafından markalı emtia Türk iç pazarına ithal edilip sunulmasından sonra aynı markalı malın 3. kişiler tarafından yurt dışından ithali halinde durumun ne olacağının tartışılması gerektiğini belirtmiştir.

Yargıtay buradan hareketle 556 sayılı KHK md.13 hükmünü dikkate almıştır. Yargıtay'ın tükenme konusunda benimsediği ilke aynen şöyledir: "*556 sayılı K.H.K. nin 13/1 ve bu maddenin mehazı olan 89/104 Sayılı Yönerge'nin 7.1 maddesinde "marka sahibi tarafından veya onun izni ile markayı taşıyan malların piyasaya sunulmasından sonra marka sahibi, markanın bu mallarla ilgili olarak kullanılmasını yasaklayamaz" hükmü getirilmiştir. Buna uygulamada ve yasal düzenlemede marka hakkının tüketilmesi kavramı denilmektedir.*

Bu ilkenin uygulanabilmesi için yukarıda da değinildiği üzere tescilli markayı taşıyan malların marka sahibi tarafından veya onun izni ile Türkiye'de piyasaya sunulmuş olması gerekir. Markalı malların Türkiye'de piyasaya sunulmasından sonra marka hakkı sahibi, bu malları yurt dışına satar (veya yurt dışında menşe

ülkeden başka bir ülkede üretirse) bunların üçüncü kişiler tarafından yurt dışından satın alınarak Türkiye'ye ithaline (paralel import) engel olamaz.

Aynı ilke yabancı markayı taşıyan malların Türkiye'de tek satıcısı (münhasır lisans sahibi) durumunda olan ve marka sahibinin izniyle bu markayı adına tescil ettirmiş bulunan kişi bakımından da geçerlidir."

Rekabet hukuku açısından Yargıtay, ilk derece mahkemesi olarak davaya bakan İstanbul Ticaret Mahkemesi'nin kararını dayandırdığı hukuki nedenlerden birinin de Rekabetin Korunması Hakkındaki 4054 sayılı Kanun'un 5 nci maddesi hükmüne dayanılarak Rekabet Kurulu'nca çıkartılmış bulunan Tek Elden Dağıtım Anlaşmalarına ilişkin 1997/3 sayılı Grup Muafiyeti Tebliği olduğunu belirtmiştir. Anılan yasa hükmüne göre, Rekabet Kurulu gerek istem üzerine ve gerekse grup içinde mütalaa edilebilen teşebbüsler bakımından, yine bu yasa hükmünde öngörülen koşulların gerçekleşmesi halinde, teşebbüsler arası anlaşma veya uyumlu eylemler hakkında sözü geçen yasanın 4.ncü maddesindeki yasaklamalar dışında tutabilen karar verebileceği gibi, aynı amaçla gruplar bakımından tebliğ de yayımlayabilir. Yargıtay, bu tür karar veya tebliğlerin o karar veya tebliğ kapsamında kalan teşebbüsler bakımından sonuç doğuracağını, yoksa bu karar ve tebliğler ile üçüncü kişilerin bu tebliğ veya karar kapsamında kalan teşebbüslerle olan ilişkilerinde yasaklayıcı veya rekabeti önleyici hükümler getiremeyeceğini vurgulamıştır. Yargıtay, bu görüşünden hareketle ilk derece mahkemesi tarafından tebliğin kapsamına girmeyen davalı üçüncü kişi tarafından bu tebliğin uygulanmasını isabetli bulmamıştır[179].

Tek satıcılık kavramı üzerinde de duran Yargıtay, ilk önce bu konudaki öğretinin görüşüne değindikten sonra sonuç olarak; sözleşmelerin nispiliği ilkesi gereği bu tür sözleşmelerin üçüncü kişilere herhangi bir yükümlülük getiremeyeceğini belirtmiştir. Zira tek satıcıya o bölgedeki tekel hakkı tanımak ve bu olanağı sağlamak, yapımcıya düşen akdî bir edim olmaktadır. O halde tek satıcının bu hakkını 3. kişilere karşı haksız rekabet yolu ile koruması ilke olarak mümkün değildir.

[179] **PINAR,** s.905.

3. LANCOME Kararı[180]

Yargıtay'ın diğer bir kararı ise Lancome kararıdır. Davacı, *LANCOME* şirketi ile akdettiği 12.9.1989 tarihli "Teknik Yardım ve Lisans Anlaşması" gereği *LANCOME* markasını taşıyan bütün esans ve kozmetik ürünlerin Türkiye'ye ithali, imali ve satımı bakımından Türkiye'de tek yetkilisi olduğunu, üçüncü kişilerle akdettiği dağıtıcılık sözleşmesi gereği bayii olanların *LANCOME* markalı ürünleri yalnızca kendi mağazalarında ve perakende olarak satabildiklerini bildirmiştir. Buna karşılık davacı ile davalı arasında yapılmış bir dağıtıcılık sözleşmesi bulunmadığı halde, davalının haksız ve hukuka aykırı olarak *LANCOME* markalı ürünleri perakende satış fiyatının altında bir fiyatla kendi mağazasında sattığı, davalının bu eyleminden davacının ve bayilerin zarar gördüğü davacı tarafından ifade edilmiştir. Türkiye'de tek yetkili olan davacının izni olmaksızın satması, dağıtması ve piyasaya sunmasının ve *LANCOME* markalı ürünleri nereden ve nasıl temin ettiği açıklamaktan kaçınması hallerinin marka hakkına tecavüz teşkil ettiğini ileri sürmüştür.

Davalı ise, mağazasında bulunan bir kısım malların daha önceki bayiliği döneminden kalan mallar olduğunu bir kısmını da yetkili bayilerden satın alıp mağazasında sattığını, mağazada satılan malların davacı tarafından ithal edilmiş orijinal mallar olduğunu savunarak davanın reddini istemiştir.

Yerel mahkeme, davacının lisans anlaşması gereğince LANCOME markalı ürünlerin ithali, imali ve dağıtımında Türkiye'de yetkili firma olduğu, tek satıcısının, yapımcıya ait ürünleri o bölgede tanıtmakta ve pazarlamadaki özel çabaları ile o ürün piyasasında önemli bir yer tuttuktan sonra bir başka firmanın tek satıcının sağladığı bu olanak ve pazardan yararlanarak başka bir firmadan aynı ürünü satın alarak az bir emek ve sermaye ile pazardan yararlanmanın hukuken mümkün olmadığı, bu nevi eylemlerin TTK.nun 56. maddesine göre iktisadi rekabetin suiistimali olduğu ve haksız rekabet teşkil edeceği, somut olayda davalının eyleminin TTK.56.maddesine göre haksız rekabet olduğu, ancak davalının LANCOME markası sahibinin marka

[180] 26.5.1999 T. E. 1999/2086, K. 1999/4505, www.kazancı.com.tr., erişim tarihi:04.04.2007.

hakkına tecavüzünün bulunmadığı gerekçesiyle davalının haksız rekabette bulunduğunun tespitine ve önlenmesine karar verilmiştir.

4. DEXTER Kararı[181]

Yargıtay'ın konu ile ilgili diğer bir kararı Dexter kararıdır. Davacı, şirketin merkezi Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan Dexter Shoe Company ile aralarında imzalamış oldukları 11.1.1993 tarihli sözleşme gereğince, *Dexter* marka ev dışı ayakkabıların ve tekstil ürünlerinin Türkiye'de ve KKTC'deki tek temsilcisi ve distribütörü olduğunu, davalı şirketin hiçbir haklı nedene dayanmaksızın *Dexter* markalı ürünlerin mağazalarında satışını yaptığını ileri sürerek, davalının eylemlerinin haksız rekabet oluşturduğunun tespitine, men'ine, hükmün ilanına karar verilmesini talep ve dava etmiştir.

Davalı ise sözkonusu ayakkabıları ithal yoluyla getirdiğini, davacı ile imalatçı şirket arasındaki anlaşmadan haberdar olmadığını bildirmiştir[182].

Mahkemece, iddia, savunma, dosyadaki kanıtlar ve bilirkişi raporlarına nazaran, davacının D. S. Company firmasının Türkiye'de tek yetkili temsilcisi olduğunu; "D." markalı ürünlerin satış ve pazar payını artırmak için faaliyetlerde bulunup, masraf yaptığı, davalının imalatçı firma dışında başka bir firmadan temin ettiği ürünleri pazarlamasının haksız rekabet oluşturduğu gerekçesiyle davacının haksız rekabetle ilgili taleplerinin kabulü ile davalının D. markalı ayakkabıları satışının önlenmesine, elde edilen ayakkabılardaki "D:" markalarının sökülmesine, bunun mümkün olmaması halinde, ayakkabıların imhasına, hüküm özetinin ilanına karar verilmiştir.

[181] 11.HD, T. 14.6.1999, E. 1999/3243, K. 1999/5170, www.kazancı.com.tr.

[182] www.rekabet.gov.tr/word/dergi23/5-hamdipinar.doc., erişim tarihi:12.04.2007.

5. NAF NAF Kararı[183]

Naf naf kararında ise, Fransız şirketi adına marka tescilli ve Türkiye'de lisans hakkı T. Limited Şirketine ait olan *NafNaf* markalı hazır giyim eşyaların, yetkili bayi olmadığı halde A.Tekstil Limited Şirketi tarafından, üstelik düşük fiyatla satıldığını belirtmiştir. Bu şekilde satışa arz etmenin ve şahsî ihtiyaçlardan başka her ne sebeple olursa olsun bulundurmanın haksız rekabet oluşturduğu ileri sürülmüştür. A.Tekstil Limited Şirketi ise, dava konusu markalı malların pek çok yerde satıldığını, malların bu yerlerden fatura ile satın alıp satışa sunduğunu ifade etmiştir. Olayda markanın taklit edildiği yönünde iddia ve ispat olmadığından bu olayda orijinal malların tekrar satışı söz konusudur.

Yargıtay, Lancome, Dexter ve Naf Naf kararlarında da Police kararında belirttiği gerekçelerle aynı yönde hüküm kurmuştur.

Yargıtay'ın yukarıda belirtilen kararlarına ilişkin açıklamalardan sonra, Yargıtay'ın tükenme ilkesi hakkındaki görüşlerini aşağıdaki şekilde değerlendirebiliriz:

a. Paralel ithalat ve geri ithalat kavramlarının Yargıtay tarafından gereği gibi aydınlatılmadığı görülmektedir[184]. Yargıtay'a göre Türkiye'de piyasaya sunulan malların, ihraç edilip tekrar Türkiye'ye üçüncü kişiler tarafından ithali de paralel ithalat olarak adlandırılmaktadır. Oysa bu durumda paralel ithalat değil geri ithalat kavramı gündeme gelecektir. (Daha önce de belirttiğim üzere, fikri ve sınai mülkiyet hukuku açısından geri ithalata engel olunamaz.)

b. Kararlarda, tükenmenin markanın kendisi için değil; ***piyasaya sunulmuş somut miktardaki mallar için geçerli olduğu*** hususuna değinilmemiştir. Yargıtay, yurt dışında piyasaya sunulan markalı mallar için de Türkiye'de tükenmenin gerçekleşebileceğini öngörmektedir. Bir başka anlatımla, özdeş (*ayniyet taşıyan*) olan ürünlerin – *belli bir kısmının*- Türkiye'de piyasaya sunulması, Türkiye'de

[183] 11.HD, T. 9.11.2000, E. 2000/8746, K. 2000/7381, www.kazancı.com.tr, erişim tarihi: 04.04.2007.

[184] **KAYHAN,** s.65; **PINAR,** s.897 vd.

piyasaya sunulmamış ya da ileride üretilecek olan diğer ürünler için de Türkiye'de tükenmeyi gerçekleştirecektir. Önemli olan nokta, Türk pazarına aynı nitelikteki ürünlerin sunulmasıdır; artık bu sunum, tükenmenin etkisini diğer ürünlere de (*Türkiye'de piyasaya sunulmamış*) yayacaktır. Böylece ***tükenme somut değil; soyut ürünler üzeride*** de gerçekleşecektir[185]. *Sebego* kararında, hatırlanacağı üzere, tükenmenin belli miktardaki somut mal üzerinde gerçekleşeceği içtihat edilmiştir. Yargıtay ve kararlarını temel aldığı yazarlar tarafından ise tükenmenin bu unsuru göz ardı edilmiştir. Bu durumun fikri ve sınai hukukça kabul edilmesi düşünülemez. ***Tükenme ilkesinin temel özelliği, tükenecek hakkın piyasaya sunulan - somut - mallarla sınırlı olmasıdır.*** PatKHK md.76 uyarınca " *satışa sunulan patentli ürünler üzerinde"* tükenmenin gerçekleşebileceği düzenlenmiştir. ***Artık bu açık hüküm karşısında, Türkiye'de piyasaya sunulmayan ya da ileride piyasaya sunulacak, ürünler üzerinde – aynı nitelikte de olsa- tükenmenin gerçekleşemeyeceği açıktır.***

c. Yargıtay'ın tükenmenin coğrafi sınırını açık bir şekilde ifade etmemesi, Türk doktrini tarafından inceleme konusu yapılmıştır. Öğretide, Yargıtay'ın ülkesel tükenme yerine uluslararası tükenmeyi kabul ettiği sonucuna varılmıştır[186]; oysa kanımızca Yargıtay'ın ***ülkesel tükenmeyi*** kabul ettiği görülmektedir. ***Buna karşın tükenmeyi somut mallarda sınırlamadığı için uluslararası tükenmeye yakın hukuki sonuçlar çıkmıştır[187].*** Ancak, Yargıtay'ın uluslararası tükenmeyi kabul ettiği söylenemez. Tükenmenin gerçekleşebilmesi için öncelikle Türkiye'de ürünlerin piyasaya sunulması gerekmekte; fakat bu aşamadan sonra piyasaya sunulan ürünlerle ayniyet taşıyan diğer ürünler bakımından da Türkiye çapında ülkesel tükenme gerçekleşmektedir. Uluslararası tükenmede ise, markalı veya patentli ürünler üzerindeki hakkın Türkiye bakımından tükenebilmesi için Türkiye dışında dünyanın herhangi bir yerinde piyasaya sunma yeterlidir. Yargıtay, kararlarında ürünler üzerindeki hakkın Türk iç pazarına sunulduktan sonra tükeneceğini belirtmektedir. ***Sonuçta Yargıtay ülkesel tükenme ile birlikte soyut mal üzerinde tükenmeyi kabul***

[185] **ARKAN,** s.202 vd.; **TEKİNALP,** .s.385-386.

[186] **PINAR,** s.906 vd; **KAYHAN,** s.63.

[187] Aynı yönde görüş için bakınız **AYOĞLU,** s.80 vd.; **SULUK, CAHİT:** Tasarım Hukuku, İstanbul, Eylül 2003, s.205; **TAYLAN,** s.105.

ederek, PatKHK'nın 76. maddesine aykırı bir şekilde tükenmenin sınırını genişletmeye çalışmıştır. PatKHK md. 76'nın metninde yer alan " ..... *Türkiye'de satışa sunulmuş olan patentli ürünler*" ifadesi tükenmenin somut mallar üzerinde gerçekleşeceğini açıkça ortaya koymaktadır.

C. REKABET KURULUNUN HAKKIN TÜKENMESİNE İLİŞKİN GÖRÜŞÜ

Rekabet Kurulu 00–44/472–257 sayı ve 6.11.2000 tarihli Police, Vogart ve Sting markalı güneş gözlüklerinin Türkiye'ye ithalatının engellenmesine ilişkin kararında şu yorumu yapmıştır[188]:

" *H.3.3.3. Rekabet Mevzuatı Açısından Paralel İthalat*

Paralel ithalat konusunda marka mevzuatı açısından yapılan değerlendirmenin ardından, rekabet mevzuatı açısından yapılan değerlendirmenin ardından, rekabet mevzuatı açısından değerlendirilmesine geçilecektir. Öncelikle paralel ithalatın nedenleri ve dolayısıyla engellenmesinin üstünde durulacaktır. Bu açıklamalardan sonra bu konudaki rekabet mevzuatı açısından getirilen düzenlemenin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Fikri ve sınaî mülkiyet hakkı sahipleri, yıllar boyunca kendi yarattıkları mallar üzerinde maksimum koruma sağlamayı hedeflemiş, buna karşın malı satın alan kişiler de satın aldıkları bu malı dilediği şekilde kullanmak istemişlerdir. Karşılıklı çıkar çatışmaları neticesinde, serbest ticaret ile fikri mülkiyetin korunması; kamu yararı ile kişisel kullanım özgürlüğü arasında dengeyi temin etmek amacıyla fikri mülkiyet haklarının tükenmesi ilkesi ortaya çıkmıştır. Bu ilkeyle birlikte kurulacak olan dengeden, fikri ve sınaî mülkiyet hakkı sahibi açısından markanın zarar görmesini engelleyecek bir koruma getirmesi; malın yeni maliki açısından ise markaya zarar vermediği sürece malın yeniden satımı ve benzeri konularda

[188] **ASLAN, YILMAZ:** "Fikri Mülkiyet Hakları Kullanarak Paralel İthalatın Önlenmesi", Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, Ekim-Aralık 2004, Y. 1, S.4, s.104; ttp://www.rekabet.gov.tr/word/tezler/muratayber.doc., erişim tarihi:04.04.2007.

serbestçe davranabilmesini sağlaması beklenmektedir. Diğer bir anlatımla fikri sınaî mülkiyet hakkı sahibi, malını ilk defa piyasaya sürme konusunda kendi kontrolünde olan tekel hakkına sahip olmakla birlikte bu hak, daha sonra malın piyasada yasal dolaşımını kontrol etme yetkisini kapsamaz. Ancak günümüzde bu dengenin mal sahipleri açısından bozulmasına yönelik bir eğilim görülmektedir. Asıl amacı markayı korumak olan düzenlemelerin, mal sahibinin, ticari kazancını arttırmaya yönelik olarak gerçekleştirdiği faaliyetleri korumaya varan, tüketicilerin markalı mal üzerindeki tasarruf haklarını gerektiğinden fazla sınırlayacak şekilde yorumlandı görülmektedir. Bu aşamada bu uygulamalar arasında en yaygın olarak bilinen paralel ithalat konusunda açıklamalar yapmak yerinde olacaktır.

Paralel ithalat ülkeler arasında yapılan ticaret neticesinde ortaya çıkan bir kavramdır. Bir ülkede satışa sunulan bir malın, aynı malın satışının yapıldığı bir başka ülkeden ithal edilmesiyle birlikte ortaya çıkan paralel ithalatın temel nedeni iki ülke arasındaki fiyat farklılığıdır. Bu durumda paralel ithalatçılar tarafından, fiyatı ucuz olan ülkeden alına mal, pahalı olan ülkeye ithal edilecektir.

Markalı malın sahibinin bu iki ülke için uyguladığı fiyat farklılığının başlıca iki nedenden kaynaklandığı düşünülebilir. Bunlardan ilki marka sahibinin yeni girdiği veya pazar payını arttırmayı hedeflediği piyasalarda tutunma amacıdır. Bir diğer sebebi ise üretim faktörlerinin fiyatlarının farklı olmasıdır. İş gücünün veya sair girdilerin ucuz olması, üretimin yapıldığı ülkedeki malların fiyatlarının da ucuz olmasını doğuracaktır. Bu iki temel sebebe dayanan fiyat farklılaştırması sonucu ortaya çıkan paralel ithalatın engellenmeye çalışılması, markalı malı değil, üreticinin pazar stratejisini korumaya yönelik bir amaca hizmet edecektir. Gerek markaların korunmasına yönelik düzenlemelerde, gerekse rekabetin korunmasına ilişkin mevzuatta marka sahibinin pazar stratejisini oluşturmasına yönelik faaliyetleri korumaya ilişkin bir amaç maddesi bulunmamaktadır. Paralel ithalatın sebepleri üzerinde yapılan bu açıklamalardan sonra, Rekabet Kanunu açısından konunun değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun "paralel ithalat" konusuna doğrudan bir düzenleme getirmemiştir. Ancak Kanunun 4(d) ve 6(a)

maddeleri, rakip teşebbüslerin piyasaya girişinin engellenmesi ve faaliyetlerinin zorlaştırılmasını amaçlayan eylemleri yasaklamış, paralel ithalatın engellenmesi de bu sonuçları doğurması açısından Kanun kapsamında değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda, markalı malın Türkiye'de piyasaya sunulduğu andan itibaren hak sahibinin, markanın korunması ile ilgili mevzuat çerçevesinde korunan haklaı saklı kalmak kaydı ile malın yeniden satışını ya da orijinal malın bir başkasınca yasal yollarla ülkeye ithalini engelleyici bir hakka sahip olduğu ileri sürülemez.

Yargıtay'ın ilgili kararları incelendiğinde, paralel ithalata ilişkin doktrinde tartışılmakta olan konuya, maka sahibinin farklı dağıtım kanallarına farklı fiyatlarla satmış olduğu mallardan elde edeceği karı maksimize etmesine yardımcı olma amacını taşımayan, amacı sadece markaların korunmasın sağlamak olan markalarla ilgili mevzuat açısından yaklaştığı kadar; mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları önlemek amacını haiz Rekabetin Korunması Hakkında Kanun kapsamında da yaklaşarak karar verdiği görülecektir. Yargıtay, Rekabet mevzuatında düzenlenmeyen ilk satış hakkını da içeren kararında "paralel ithalat"ın engellenemeyeceğine hükmetmiştir.

Sözü edilen görüşler rekabetçi bir piyasanın sağlanması amacını taşıyan Rekabet Kanunu'nun düzenlemeleriyle birlikte değerlendirildiğinde paralel ithalat kavramının, bir ülkede hak sahibi tarafından piyasaya sunulan bir malın aynısının üçüncü kişilerce bir başka ülkeden yasal prosedürüne uygun olarak ithal edilmesi ve rekabet mevzuatı yönünden bu hakkın varlığının kabul edilip korunması gerektiği sonucuna varılmıştır."

Görüldüğü gibi, Rekabet Kurulu da Yargıtay ile benzer görüş bildirmiştir.

Rekabet Kurulu'nun *Police* kararlarına karşı Danıştay[189]'a başvurulmuştur. *Police* olayında paralel ithalâtın engellendiği nedeniyle Rekabet Kurulu'nun kararının iptali amacıyla yapılan başvuruyu Danıştay 5 Ocak 2004 tarihli kararıyla reddetmiştir. Danıştay dava konusunu, RekabetK 4/(d) maddesine göre "rakip

[189] Danıştay 10.D., T. 5.1.2004, E. 2002/1305, K. 2004/I**,** www.rekabet.gov.tr/word/dergi23/5-hamdipinar.doc**,** erişim tarihi:12.04.2007.

teşebbüslerin boykot ya da diğer davranışlarla piyasadan çıkarılması yahut piyasaya yeni gireceklerin engellenmesi" ve paralel ithalâtın engellenmesinin 6/(a) maddesine göre hâkim durumun kötüye kullanılması olup olmayacağı açısından değerlendirmiştir.

Danıştay'a göre, paralel ithalâtı yapan firmaya, üretici olan İtalyan şirketinin ve bu şirketin Türkiye'deki tek satıcısının ayrı ayrı ihtarname çekmesi marka hakkını korumak ve markayı taşıyan malın kanunlara aykırı bir şekilde piyasaya sunumunu engellemek amacını taşıyan tek yanlı irade beyanlarıdır. Bu nedenle bu ihtarnamelerden hareket edilerek paralel ithalâtın engellenmeye çalışıldığı ve aralarında rekabet hukuku anlamında sözlü bir anlaşma olduğu sonucu çıkmaz.

Paralel ithalâtın kanunen yasak olduğu şeklinde izlenim oluşturmak suretiyle 6. madde anlamında hâkim durumun kötüye kullanıldığı iddiasını değerlendiren Danıştay, Rekabet Kurulu'nca yapılan araştırma sonucu olan, şikâyete konu olan markalı güneş gözlüklerinin ilgili ürün pazarında hâkim durumda olmamaları nedeniyle Rekabet Kanunu m.6'daki kötüye kullanılmanın söz konusu olmadığına karar vermiştir[190].

IV. ULUSLARARASI ANLAŞMALARDA HAKLARIN TÜKENMESİ İLKESİ

A.TRIPS SÖZLEŞMESİ BAKIMINDAN TÜKENME

Kısa adı TRIPs[191] Sözleşmesi olarak geçen Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Sözleşmesi, GATT Uruguay Round'unda ele alınmış ve Dünya Ticaret Örgütünü kuran antlaşmanın eki olarak 1994 yılında Marekeş'te imzalanmıştır.

[190] www.rekabet.gov.tr/word/dergi23/5-hamdipinar.doc, erişim tarihi:12.04.2007.

[191] Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması Eki Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması kısaca TRIPS olarak anılmaktadır.

Türkiye bu sözleşmeye 1995 yılında katılmıştır[192]. TRIPs'e kadar fikri ve sınaî mülkiyete ilişkin varolan konvansiyonların aldatma ve korsanlık karşısında yeterli koruma sağlamadığı düşünülmekteydi. Bunun sebebi ilgili konvansiyonlarda yaptırımların icrasına ilişkin bir sistemin bulunmamasıydı. TIRIPs, fikri ve sınaî mülkiyetin korunmasının ve korumanın icrasının asgari standartlarını belirlemesi bakımından önem taşımaktadır. Öte yandan anlaşma, uyuşmazlıkların çözümü bakımından bir sistem getirmektedir[193].

Sözleşme 73 maddeden oluşmaktadır. Sözleşmenin amacı 7. maddede; "*Fikri mülkiyet haklarının korunması ve teknolojik yeniliklere katkı sağlanması olarak belirtilmiştir*." TRIPs'in temel amacı, fikri mülkiyet haklarını uluslararası ticaret rejimine dahil ederek, hukuk sistemlerinin bu haklara sağladığı korumayı ortak bir düzeye çekebilmek ve bu amaca ulaşmak üzere Dünya Ticaret Örgütü çatısı altında etkin bir uyuşmazlık çözüm mekanizması oluşturmaktır[194].

Sözleşme ile getirilen başlıca yenilikler arasında, tüm katılımcı ülkelerin fikri mülkiyet koruma yöntemlerine bir standart getirilmesi, taklit ve korsan mallara karşı daha sınırdan itibaren koruma önlemleri getirilmesi, koruma sürelerinin belirlenmesi bulunmaktadır. Sözleşmede ayrıca fikri mülkiyet hakları korumasına, halk sağlığının ve rekabetin korunması ile diğer kamusal amaçlarla (zorunlu lisans gibi) istisnalar getirilmiştir[195]. Sözleşmenin 1. maddesi " *Üyeler kendi yasalarında bu sözleşmede istenenden daha kapsamlı bir koruma*" uygulayabilecekleri ifadesi ile asgari bir düzenlemeyi getirmiştir.

---

[192] 23 Mart 1883 tarihli Paris Sözleşmesi ise sınai hakların anayasası olarak kabul edilmektedir. R.G. 22213 mük. Sayı ve 25.02.1995 t., 4067 sayı 26.01.1995 tarihli Dünya Ticaret Örgütü'nün Kuruluş Antlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanunla kabul edilen Dünya Ticaret Örgütü Antlaşmasının 1Csayılı Eki.

[193] **SPENCE, Michael:** Environment, Human Rights and International Trade, Hart Pub., Oxford 2001, s.263 vd.;**TAYLAN,** s.111; **ABBOT/COTTİER/GURRY,** s.686 vd; **LOWENFELD, F. Andreas:** International Economic Law, Oxford University Press, New York 2002, s.102 vd.

[194] **AYOĞLU,** s.68.

[195] **ASLAN,** s.83.

TRIPS bağlamında uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinin doğal bir sonucu olarak uluslararası tükenme ilkesinin kabul edilmesi gerektiği savunulmuştur. Ancak, bu konuda çıkan anlaşmazlıklar bir uzlaşmaya varmayı engelleyecek kadar büyük olunca, anlaşmanın tamamı kabul edilmeme riskiyle karşı karşıya kalınmıştır. Bu risk karşısında, TRIPS tükenme ilkesine ilişkin olarak doğrudan bir düzenleme öngörmemiştir[196]. Fikri mülkiyet haklarının tükenmesi 6. maddede düzenlenmiştir. Buna göre " *Bu anlaşma dâhilinde ihtilafların halli amacıyla ve 3. ve 4. maddelere tabi olmak üzere, bu anlaşmada yer alan hiçbir husus fikri mülkiyet haklarının tükenmesi konusunu ele almakta kullanılmayacaktır.*"[197] Çeşitli müzakerelere rağmen belirli bir tükenme ilkesinin kabulü konusunda sonuca ulaşılamadığından bu konuda tüm katılımcı ülkeler istedikleri tükenme ilkesini kabul etme yönünden serbest bırakılmıştır. Ancak sözleşmenin 4. maddesi ile katılımcılara ayrımcılık yasağı ve her bir katılımcı ülkeye diğer katılımcılar nezdinde en çok kayrılan ülke statüsü getirilmiştir. Yani taraf ülkelerden biri, genel olarak ülkesel tükenme ilkesini uygularken, herhangi bir ülke ile ikili anlaşma yaparak uluslar arası tükenme ilkesini kabul eder ise bunu TRIPs'e üye diğer ülkelere ve vatandaşlarına da uygulamak zorunda kalacaktır. Bu kuralın istisnası, ancak GATT'ın XXIV. maddesinin şartları altında yalnızca serbest ticaret bölgeleri ve gümrük birlikleri çerçevesinde mümkündür[198].

B.EFTA ANLAŞMASI BAKIMINDAN TÜKENME

EFTA Anlaşması 4 Aralık 1960 tarihinde İngiltere, İsveç, İsviçre, Portekiz, Avusturya, Norveç ve Danimarka arasında yapılmış, daha sonra da çeşitli katılımlar olmuştur. Bugün için EFTA üyesi olup da Avrupa Birliği'ne dahil olmayan sadece İzlanda, Lihtenştayn, Norveç ve İsviçre ülkeleri kalmıştır[199].

---

[196] www.rekabet.gov.tr/word/dergi13/4yasartekdemir.doc, erişim tarihi: 21.03.2007.

[197] **ABBOT/COTTİER/GURRY,** s.699.

[198] **PINAR,** s.876.

[199] **ASLAN,** s.84;. **ORTAN, Necip Ali:** Avrupa Patent Sistemi, Ankara 1991, s.16-17.

1 Nisan 1992 tarihinden itibaren yürürlüğe giren " Türkiye ile EFTA Devletleri Arasında Anlaşma"nın[200] 1. maddesinde ifade edilen amaçlardan biri, EFTA Devletleri ile Türkiye arasındaki ticaret için dürüst rekabet koşulları sağlamak ve bir diğeri ise dürüst rekabet yolu ile ticaretteki engellerin kaldırılması suretiyle, dünya ticaretinin ahenkli gelişmesi ve genişlemesine katkıda bulunmaktır. Ayrıca anlaşmanın 7. maddesine göre Anlaşmanın Ek-VIII'de öngörülen istisnalar hariç, ithalata ve ihracata yeni miktar kısıtlaması veya eş etkili tedbir konulmaması ve hali hazırda olanların kaldırılması kabul edilmiştir. Fikri mülkiyetin korunması başlığı altında düzenlenen 15. maddesinin 3.fıkrası, fikri mülkiyet alanında EFTA Devletleri tarafından Türk vatandaşlarına uygulanacak muamelenin Türkiye'nin EFTA Devletleri vatandaşlarına tanıdığı muameleden daha az elverişli olmayacağını düzenlemektedir[201].

Bir serbest ticaret anlaşması olan EFTA anlaşmasında hakların tükenmesi ilkesiyle ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle EFTA Mahkemesi Maglite davasında, fikri mülkiyet haklarının tükenmesi konusunda kendisini karar vermeye yetkili görmemiştir. EFTA ülkeleri, AB ile EFTA arasında yapılan 28 No'lu Protokol uyarınca, Avrupa Topluluğunu ilgilendirdiği ölçüde, hakların tükenmesi konusunda ATAD'ın oluşturduğu sistemi uygulamayı kararlaştırmışlardır. 28 No'lu Protokol ile tüm EFTA ülkeleri –İsviçre hariç- Avrupa Ekonomik Alanını oluşturarak bölgesel tükenme ilkesine dahil olmuşlardır.

Fakat EFTA Mahkemesi[202] *Maglite* kararı ile uluslararası tükenmeyi kabul etmiştir. Buna göre, bu davada davacı, Mag Instrument Inc.adında bir Amerikan şirketidir. Bu şirket Maglite markası ile Amerika'da ürettiği lambaları dünyanın her yerinde satmaktadır. Norveç'te bu ürünün tek ithalatçısı ve tek satıcısı ise Viking International Products A/S adındaki şirkettir. Davacı şirket, bu markayı kendi adına

[200] 24.3.1992 tarihli ve 3788 sayılı kanun ile onaylanması uygun bulunan bu Anlaşmanın 1.4.1992 tarihinde yürürlüğe girmesine ilişkin 28.3.1992 tarihli Bakanlar Kurulu'nca kararlaştırılmış metni için bkz. RG, 18.4.1992, S.21203 Mükerrer.

[201] **PINAR,** s.877.

[202] http://www.eel.nl/documents/maglite.htm.

Norveç'te tescil ettirmiştir. Davalı olan başka bir Norveç şirketi-California Trading Company-, davacı Amerikan şirketinin izni olmaksızın Maglite markasını üzerinde taşıyan lambaları ithal ederek Norveç'te piyasaya sunmuştur. Davacı, davalının paralel ithalatı sebebi ile kendisine ait markanın münhasır kullanma hakkına tecavüz ettiği gerekçesi ile davalı aleyhine Maglite markalı lambalarının satışının yasağı tedbiri ile birlikte tazminat davası açmıştır. Davacı, marka hakkını tükenmemiş olduğunu ve Avrupa Ekonomik Alanı (Buradan itibaren AEA olarak anılacaktır.) sınırları olarak kabul edilen bölgesel tükenme ilkesinin Norveç içinde uygulanması gerektiğini ileri sürmüştür. Ayrıca davacı, AEA sınırlarını kapsayan bölgesel tükenme ilkesinin sadece asgari bir düzey değil, aynı zamanda sözleşmeye dâhil olan her ülkenin uyması gereken üst sınır olduğu görüşünü de ifade etmiştir[203]. O tarihte Norveç ulusal yasalarına göre uluslar arası tükenme ilkesi geçerlidir. Davalı ise Marka Yönergesinde sonra dahi uluslararası tükenme ilkesinin varlığını koruduğunu savunmuştur.

EFTA Mahkemesi kararında şu gerekçelere yer vermiştir[204]: *Uluslararası tükenme ilkesi, serbest ticaret ilişkisinin ve rekabetin yararına olduğu gibi, keza ticaretin serbestleşmesi ve rekabetin gelişmesi dolayısıyla da aynı zamanda tüketicinin yararınadır. Çünkü üçüncü ülkelerden yapılan paralel ithalatlar piyasada büyük çapta mal arzını ve sıkı bir fiyat rekabetini sağlayacaktır.*

Bundan başka EFTA Mahkemesi kararında, 89/104 sayılı Marka Yönergesi ile üye ülkelere ülkesel tükenme ilkesini terk ederek bölgesel tükenme ilkesini kabul etme konusunda minimum bir standart getirildiğini, üye ülkelerin bu minimum standardı aşarak uluslararası tükenme ilkesini kabul etmeleri konusunda Yönergede bir kısıtlama bulunmadığını, bu konuda ATAD'ın önünde sürmekte olan iki ayrı

[203] **PINAR,** s.880.

[203] http://www.eel.nl/documents/maglite.htm.

davanın henüz sonuçlanmadığını, esasen uluslararası tükenme ilkesinin pazarda rekabeti arttırarak fiyatların daha da ucuzlamasına yol açtığını ve markanın temel işlevine de uygun olduğunu savunmakla birlikte, Marka Yönergesi'nin EFTA Anlaşması ile ilgili XVII. Ek bölümünün 4(c) maddesinde EFTA ülkelerinin ulusal bazda uluslararası tükenme ilkesini kabul etmelerini engelleyen bir hüküm bulunmadığını, 28 No'lu Protokolün 2.maddesinin de taraf ülkelere ülkesel tükene ilkesini terk zorunluluğu getirdiğini, uluslararası tükenme ilkesini kabul etmeme yükümlülüğü getirmediğini, İngiliz, Alma ve Fransız hükümetlerinin de Yönergenin 7. maddesinin uluslararası tükenme ilkesinin kabulüne engel olmadığı doğrultusunda görüş deklere ettiklerini ileri sürmüş ve sonuç olarak EFTA Anlaşmasının amacının gümrük birliği hedeflemediği, sadece taraf ülkeler arasında ticareti kolaylaştırmak için malların serbest dolaşımını öngördüğü gerekçesi ile EFTA ülkelerini bağlayıcı şekilde tükenme konusunda karar almakta kendisinin yetkisiz olduğuna, bu konuda tüm taraf ülkelerin uluslararası ya da ülkesel tükenme ilkesinden hangisini kabul edeceğinin kendi tercihine bağlı olduğuna karar vermiştir[205]. Ayrıca mahkeme, bu kararının hakların tükenmesinin düzenlenmesini her üye ülkenin kendisine bırakan TRIPs'in 6. maddesiyle de uyumlu olduğunu belirtmiştir.

C.NAFTA ANLAŞMASI BAKIMINDAN TÜKENME

NAFTA Anlaşması ABD, Kanada ve Meksika gibi Kuzey Amerika arasında imzalanmış serbest ticaretin geliştirilmesi amacıyla imzalanmış bir sözleşmedir. Tükenme ilkesine yönelik herhangi bir hüküm içermemektedir[206].

D. AT- TÜRKİYE OTAKLIK KONSEYİ KARARI (1/95 SAYILI KARAR) BAKIMINDAN TÜKENME

Ankara Anlaşması, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Ortaklığında kurulacak olan gümrük birliğinin üç aşamada gerçekleştirilmesini öngörmektedir.

[205] **ASLAN,** s.85.
[206] **ASLAN,** s.86;**ABBOT/COTTIER/GURRY,** s.808–809.

Bunlardan ilki olan 5 yıllık hazırlık döneminin ertesinde, Katma Protokol'ün 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmesiyle, toplam 22 yıl sürecek olan geçiş dönemi resmen başlamıştır. Topluluk tarafı geçiş döneminin başında, 1971 yılı itibariyle, Türkiye menşeli sanayi ürünlerinin gümrük vergilerini sıfırlar iken, Türkiye'nin Topluluk kaynaklı sanayi ürünlerinde gümrük vergilerini aşamalı olarak sıfırlaması öngörülmüş ve böylece Gümrük Birliği'nin fiilen yürürlüğe girmesi için 22 yıllık bir süre tanınmıştır[207].

Gümrük Birliği'nin tamamlanması ve sürdürülmesi için gerekli ilke ve kuralları belirleyen karar, Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında kabul edilmiştir. Ankara Anlaşmasının ortaklık ilişkisinde öngördüğü aşamaların sonuncusu olan son döneme geçilmesi 1/95 sayılı karar ile olmuştur[208].

Türk hukukunda kavramsal olarak "fikri mülkiyet haklarının tükenmesi" konusunu başlatan temel faktör, Türkiye-AB arasında imzalanan ve nihai amacı Türkiye'nin topluluğa katılımı olan 1964 tarihli Ankara Anlaşmasının son dilimi olarak imzalanan ve 01.01.1996 tarihinde yürürlüğe giren 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı olmuştur. 1995 yılındaki köklü değişikliklerden sonra fikri mülkiyet haklarının tükenmesi ilkesi, mevzuatımızda düzenlenmiştir. Tükenme ilkesi Türk hukukuna, ilk defa içtihat yolu ile girmiştir. Gümrük Birliği'nden önce Türk hukukunda fikri mülkiyet haklarının tükenmesi ile ilgili olarak bir düzenleme yoktu. Hem paralel ithalat olaylarına hem de ülke içerisinde dağıtım bölgesi dışına yapılan satışlara ilişkin uyuşmazlıklarda TTK'nın 56, 57 ve 58. maddelerindeki haksız rekabet hükümleri uygulanmaktaydı[209].

Türkiye ile AT arasında 1964 yılında imzalanan Ankara Anlaşması ile başlatılan entegrasyon süreci içerisinde Topluluk ile Türkiye arasında bir gümrük birliği aşaması öngörülmüştür. Bir ortaklık anlaşması niteliğindeki bu anlaşmanın 28. maddesinde nihai amacın Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliği olduğu açıkça ifade

[207] **CAN, Hacı/ÖZEN, Çınar:** Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Hukuku, Ankara 2005, s.142.

[208] **CAN/ÖZEN,** s.143 vd.

[209] **ASLAN,** s.162-163.

edilmiştir. Ankara Anlaşması ve onun Katma Protokolü ile belirlenen sürece uygun olarak taraflar arasında alınan AT-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı 6 Mart 1995 tarihinde imzalanarak 1.1.1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 1/95 sayılı karar, toplam 64 madde, VI kısım ve 10 Ek'den oluşmaktadır. Türkiye- Avrupa Topluluğu ortaklığında malların serbest dolaşımı esas itibari ile gümrük birliği temelinde işlemektedir. Gümrük Birliği'nden ne anlaşılmak gerektiği Ankara Anlaşmasının 10. maddesinde vurgulanmıştır. Maddeye göre Türkiye ve AT malların serbest dolaşımı çerçevesinde;

- Birbirlerine karşı:

* Gümrük vergilerini ve eş etkili ödemeleri,

*Miktar kısıtlamaları ile buna eş etkili tüm tedbirleri kaldırma taahhüdünde bulunurken;

-Türkiye:

* AT'nin ortak dış tarifesini kabul etmeyi,

*AT'nin dış ticaret konusundaki mevzuatına yakın bir mevzuat benimsemeyi üstlenmiştir[210].

Gümrük Birliği, esas itibariyle sanayi ürünlerini kapsamaktadır. Diğer taraftan, Topluluğun 3448/93 sayılı Konsey Yönetmeliği ekinde listelenen "işlenmiş tarım ürünleri" Gümrük Birliği kapsamında yer alırken, bu ürünler dışındaki tarım ürünlerinin serbest dolaşımı, Türkiye'nin, Topluluğun Ortak Tarım politikasına uyumu ertesinde mümkün olabilecektir[211]. Ortaklık Anlaşması, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu ile imzalanmış olduğundan, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Anlaşmasının kapsamına giren ürünler gümrük birliği kapsamı dışında kalmaktadır. 1/95 sayılı karar, Türkiye ve Avrupa Topluluğu'nda üretilen sanayi ürünleri ile gerekli gümrük formaliteleri yerine getirilmiş üçüncü ülkelerden gelen malların serbest dolaşımına dayanan bir gümrük birliğini gerçekleştirmiştir[212].

OKK, AT Anlaşmasının malların serbest dolaşımına ilişkin 28, 29 ve 30 .madde hükümlerine paralel hükümler (Madde 5, 6, 7) ve fikri ve sinai mülkiyet

[210] **ARIKAN,** s.50.

[211] www.dtm.org.tr.

[212] **CAN/ÖZEN,** s.144–145.

haklarının korunmasına ilişkin olarak ayrıntılı düzenlemeler içermektedir. Bununla beraber fikri ve sınai mülkiyetin korunmasına ilişkin EK 8'in 9/II maddesi *" Bu karar, bu karar çerçevesinde tarafların ticaret ilişkilerine uygulanan fikri, sınai ve ticari mülkiyet haklarının tüketilmesi sonucunu doğurmaz*" hükmünü taşımaktadır. Hükme göre, Gümrük Birliği çerçevesinde ülkeye giriş yapan ve Türkiye'de piyasaya sunumu yapılan patentli mallar üzerindeki hak AB hukuku bakımından tükenmiş kabul edilmeyecektir, buna karşın tam tersi de geçerli bulunduğundan AB'de piyasaya sunumu yapılan patentli mallar üzerindeki hak Türk hukuku bakımından tükenmiş olmayacaktır. Türkiye'den AB'ye, AB'den Türkiye'ye paralel ithalat gerçekleştirmek mümkün olmayacaktır.

OKK'nda taraflar arasında ATA'nın malların serbest dolaşımı ile ilgili tüm hükümlerin yer almasına rağmen tükenme ilkesine yer verilmemesi doktrinde eleştirilmiştir. Gerçekten de kararda bu yönde bir düzenlemeye yer verilmesini anlamak mümkün değildir[213]. Şöyle ki, *PINAR*[214] tarafından da haklı olarak belirtildiği üzere, bu düzenleme Türkiye ile AB arasındaki Ankara Anlaşması'nın Gümrük Birliği'ni düzenleyen 10. maddesine de aykırıdır. Anılan hükme göre, her iki taraf, ithalat ve ihracatta miktar kısıtlamaları ve eş etkili tüm tedbirleri kaldırma yükümlülüğü altındadırlar. ATA'nın malların serbest dolaşımında miktar sınırlamalarını ve eş etkili tedbirleri yasaklayan 28. ve 29. maddelerine paralel olarak 1/95 sayılı OKK 5. ve 6. maddesinde de aynı düzenleme getirildiğinden, 1/95 sayılı OKK birbiriyle çelişen hükümler içermektedir.

Arıkan[215] ise düzenlemenin yanlışlığına dikkat çekmek amacı ile Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği rejimini sorgulamaktadır. Yazara göre; gümrüklerin kaldırılması, üçüncü ülkelere karşı Topluluğun dış politikasının ortak dış tarifeyi oluşturacak biçimde benimsenmesi, malların serbest dolaşımının kabulü, Türk fikri

---

[213] **KEŞLİ, Ahmet:** "The Role of Exhaustion of Intellectual Property Rıghts in The Integration; Application of The Principle in The European Internal Market & Turkish Customs Union", Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 1999, S.432.

[214] **PINAR,** s.894–895.

[215] **ARIKAN,** s.51.

ve sınai mülkiyet hukuku mevzuatının Topluluk mevzuatına uyumunun sağlanması, bu uyum sağlanırken AB'nin gelecekte çıkaracağı düzenlemelerin de dikkate alınması koşullarının yer aldığı gümrük birliği ilişkisinde, entegrasyon yoğunluğunun azlığından söz etmek mümkün değildir. Yazar, aynı amaçları taşıyan Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması'nda tükenme ilkesine yer verildiğini de hatırlatarak benimsenen düzenlemeyi eleştirmektedir.

Taylan[216]'da eserinde, bu maddenin Gümrük Birliği'nin amaç ve ruhuna aykırı olduğunu, bir yandan Türkiye'ye bir üye devletmiş gibi yükümlülükler yükleyip, diğer taraftan da bu konumun gerektirdiği imkânlardan yararlanmasının önlendiğini belirtmiştir.

Aslan[217]'da eserinde bu konuya yer vermiş ve AB'nin Türkiye'ye karşı takındığı tavır sonucu kendi kendisi ile çelişkiye düştüğünü belirtmiştir. Zira *Merck II* davasına konu olayda, o tarihte henüz topluluk üyesi olmayan Portekiz ve İspanya'dan İngiltere'ye paralel ithalat yolu ile ilaçların getirilmiş olmasını Topluluk hukukuna uygun bulmuş, hatta Genel Sözcü'nün bu ülkelerin henüz Topluluk üyesi olmamaları nedeni ile paralel ithalata engel olunması yönündeki talebini ise reddettiğini belirterek anılan hükmü eleştirmiştir.

Kanımızca da aktarılan eleştirilere katılmamak mümkün değildir. Türkiye ile AB arasında oluşturulan ekonomik birliktelik, Türkiye'nin devam eden tam üyelik süreci çerçevesinde gümrüklerin kaldırılması, Topluluk ortak dış ticaret politikasına ülkemizin de dahil edilmesi gibi entegrasyon amaçlı uygulamaları içermektedir. Ekonomik entegrasyonu sağlama amacına ulaşabilmek adına yapılması gereken, AB pazarı ile Türk pazarını entegre etme yönünde çaba sarf etme olmalıdır. Oysa Topluluk tarafını ısrarı ile Konsey Kararı'nda benimsenen düzenleme, Türkiye'nin henüz ortak pazara dâhil görülmediğini açıkça ortaya koymaktadır. Temennimiz; AB süreci içinde üzerine düşeni tam olarak yerine getiren Türkiye'nin Topluluğa entegrasyonunu sağmak için gerekli düzenlemelerin bir an evvel çıkarılmasıdır.

---

[216] **TAYLAN,** s.116.

[217] **ASLAN,** s.165.

E. Topluluk Patent Sözleşmesi

Avrupa Topluluğunda patent hukuku temelde üye ülkelerin mevzuatlarının yanında Roma Antlaşmasının ilgili hükümleri, Avrupa Patent Anlaşması (*European Patent Convention-EPC*) ve Patent İşbirliği Anlaşması eliyle düzenlenmektedir (*Patent Cooperation Treaty-PCT*[218]).Ancak Topluluk hukukunda marka korumasında olduğu gibi henüz bir "Topluluk patenti" kavramı yaratılamamıştır. Üye devletler arasında (İrlanda ve Danimarka hariç) Topluluk Patent Sözleşmesi (*Community Patent Convention-CPC*[219]) adı altında bir sözleşme imzalanmış ve bu sözleşme ile tek bir patent başvurusu sonucu, tüm Avrupa Topluluğu ülkelerinde geçerli bir patent hakkı elde edilmesi amaçlanmıştır.[220] Ancak bu sözleşme Topluluk üyesi iki ülke olan İrlanda ve Danimarka'nın bu anlaşmayı kabul etmemeleri nedeniyle henüz yürürlüğe girememiştir. Zira her iki ülke de bu nitelikte bir uluslararası anlaşmayı egemenliğin devri anlamını taşıyan anlaşmalar olarak görmektedir. Bu sonuç ise, ilgili ülkelerde referanduma gidilmesi veya parlamentoda büyük bir çoğunluğun sağlanması yükümlülüklerini getirdiğinden, 1975 yılında imzalanan anlaşmanın yürürlüğe girmesi bu tarihe kadar engellenmiştir[221].

Anlaşmanın 25. maddesinde Topluluk patentinin hak sahibine, patent konusu malın üretimi ve piyasaya arzı, ithalatı ve stoklanması, patent konusu usulün kullanılması konusunda üstün ve tekel niteliğinde haklar sağladığı, başkalarının hak sahibinden izinsiz olarak bu hakları kullanmayacağı belirtilmiştir. Topluluk patent hakkının tükenmesi ilkesi ise Anlaşmanın 28. maddesinde "*Topluluk patent hakkı sahibi, patent konusu ürünlerin, hak sahibi tarafından doğrudan veya onun açık rızasına uygun olarak başkalarınca Topluluk dâhilinde piyasaya sürülmesinden sonra, Topluluk hukukundan doğan meşru bir sebep olmadıkça bu mallarla ilgili Topluluk patentinden doğan haklarını bir daha ileri süremez"* şeklindeki düzenleme

---

[218] Türkiye PCT anlaşmasını 7/7/1995 tarih ve 4115 sayılı kanunla kabul etmiştir.

[219] 76/76/EEC Convention for the European Patent for the Common Market, OJ 1976, L 17/1.

[220] **ÖZCAN, Mehmet**: Avrupa Birliğinde Fikri ve Sınai Haklar, Ankara, 1999, s.185.

[221] **ÖZCAN,** s. 184.

ile patent hakkının Topluluk dâhilindeki ilk satış ile birlikte tüm Topluluk boyutunda tükeneceği ilkesi kabul edilmiştir[222].

Topluluk Markası ve Topluluk Tasarımına ilişkin düzenlemeler kabul edilmiş olmasına karşın Topluluk Patenti üzerinde görüşmeler sürmektedir. Avrupa Komisyonu 2000 yılında, buluşların bütün Avrupa Birliği sınırları içinde tek bir patentle korunmasına yönelik "Topluluk Patenti Tüzüğü Tasarısı"nı (*Draft Council Regulation on a Community Patent)* hazırlamıştır. Bu Tasarıya ilişkin olarak 2001 yılında Ekonomik ve Sosyal Komite görüşlerini bildirmiş ve Tasarı 2003 yılında altı defa değişikliğe uğramıştır. Topluluk Patenti Tüzüğü ile ilgili çalışmalar halen devam etmektedir[223].

[222] **ASLAN,** s.105.
[223] http://plan9.dpt.gov.tr/oik04_fikrimulkiyet/SinaiHaklarNihaiRaporTaslagi.doc, erişim tarihi: 10.03.2007.

III. BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA PATENT HAKKININ TÜKENMESİ

I. ROMA ANLAŞMASI VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Siyasi ve ekonomik entegrasyonu hayata geçirme amacına yönelik Avrupa Birliği'nin temel felsefesi, üye ülkeler arasında sağlanacak eş güdüm sayesinde sınırları tüm üye ülkelerinin sınırlarını kapsayacak bir " ortak pazar" yaratma hedefini ön plana çıkaran, bu hedefe ulaşmayı kolaylaştırmak üzere ortak bir ticari politika oluşturulmasını temel alan, özünde iktisadi gerekçelere dayanan bir kurgudur[224].

Avrupa Birliği düşüncesi 14. yüzyıldan itibaren tarihçileri, filozofları, ozanları, hukukçuları ve siyaset adamlarını cezbetmiştir. İkinci Dünya Savaşı ile sarsılan Avrupa ekonomisini sağlam temellere oturtmak ve güven ortamı oluşturmak amacıyla 1957 tarihinde Benelüks ülkeleri ile Almanya ve Fransa Roma Antlaşmasını imzalamışlardır. Antlaşmanın temel hedefi serbest ticaret ortamında, üye ülkeler arasında malların, hizmetlerin ve emeğin serbestçe dolaşabildiği ortak bir gümrük birliği tesis etmek olarak belirlenmişti. . Topluluk aynı zamanda, fikri, sınai ve ticari mülkiyet haklarının korunmasına büyük önem atfetmektedir.

Kurucu antlaşma (Roma Antlaşması), geçirdiği birçok değişiklikten sonra 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan Maasricht Antlaşması ile siyasi bütünlük hedeflerini de içerir halde Avrupa Birliği Antlaşmasına (ABA) dönüştürülmüş ve Kurucu Antlaşmaya son müdahale birkaç küçük maddede değişikliklerin yanı sıra karmaşık yapıdaki madde numaralarının yeniden düzenlendiği 2 Ekim 1997 tarihinde imzalanan Amsterdam Antlaşması ile olmuştur[225].

Topluluk, entegrasyon çalışmalarının yegane aracını hukuk olarak belirlemiştir. Gerçekten, tüm ülkelerin hukuklarının birbirine yakınlaştırılması ve

[224] **AYOĞLU,** s.25.

[225] **ASLAN,** s.93; **TEZCAN, Ercüment:** Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku, İstanbul 2001, s.33.

belli alanlarda ülke hukuklarının üstünde bir Topluluk hukukunun yaratılması konusunda Topluluk, uzun bir yol katetmiştir. Topluluk, üye devletler arasında entegrasyonu sağlamak amacıyla çeşitli hukuki araçlara başvurmaktadır. Bu araçlar aynı zamanda Topluluk hukukunun kaynakları olan kurucu antlaşmalar, bunların ekleri ve protokoller, ile tüzük[226], direktif, karar, görüş gibi hukuki düzenlemelerdir. Söz konusu düzenlemeler, Avrupa Topluluğu Konseyi ve Komisyonu'nun yanısıra, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi ile birlikte Roma Antlaşmasının öngörmüş olduğu usul ve çoğunluklarla yürürlüğe konulmaktadır.

ABA'nın 23. maddesinde Topluluğun temelinin tüm malların üye ülkeler arasında serbestçe dolaştığı gümrük birliği esasına dayandığı belirtilerek üçüncü devletlere karşı ortak gümrük tarifelerinin uygulanacağı vurgulanmıştır. Antlaşmanın 28. ve 29. maddelerinde ise üye ülkeler arasında yapılacak ithalat ve ihracat işlemlerinde, malların serbest dolaşımını etkileyecek her türlü miktar kısıtlamaları[227] ve eş etkili tedbirlerin[228] alınması yasaklanmıştır. Genel kural,

[226] Tüzükler doğrudan uygulanan, yani üye devletlerin herhangi bir işlemine ihtiyaç duymadan, iç hukuklarına almalarına gerek kalmadan hüküm ve sonuçlarını doğuran hukuki düzenlemelerdir. Direktifler ise, doğrudan uygulanabilirlik özelliğine sahip bulunmadıklarından üye ülkelerce direktifte belirtilen süre içinde iç hukuklara alınması gereken düzenlemelerdir. Kararlar ise, kimin için çıkarılmışsa onu bağlayıcı mahiyette olan düzenlemelerdir. Görüş ve tavsiyelerin ise, bağlayıcı nitelikleri bulunmamaktadır. **TEKİNALP,** AB Hukuku, s.71 vd.

[227] Miktar sınırlamaları, belirli bir süre içinde ithal veya ihraç edilecek malların miktarını belirlemek amacıyla hükümetler tarafından öngörülen ve şahıslar tarafından bireysel olarak kullanılan her türlü tedbirdir. **TAYLAN,** s.67.

[228] Eş etkili tedbirleri, genel olarak ayrımcı olsun veya olmasın, potansiyel olarak Topluluk içi ticareti sınırlayabilecek her türlü tedbir olarak tanımlamak mümkündür. İhracatta eş etkili tedbir olarak kabul edilen tedbirler arasında ihracat lisansı uygulaması, sadece ihraç edilen mala ilişkin koşullar, ihracatı daha güç ve pahalı hale getiren tedbirler, malın sadece belirli dağıtım kanalları yoluyla piyasaya sunulması ve fiyat sınırlamalarını saymak mümkündür. Nitekim ATAD, Peijer davası ile ticaret kanalları arasında ayrım olmaması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. Bu davada Hollanda şirketi olan Centrafarm İngiltere'de Hoffmann-La Roche tarafından imal edilen Valium'u (sakinleştirici nitelikte bir ilacı) bir İngiliz toptan satıcısından satın alarak, tabletleri Centrafarm'ın adını taşıyan paketlere koyup malın genel adıyla Hollanda'da eczaneler yolu ile pazarlamaktadır. Ancak Hollanda mevzuatına göre güvenlik gerekçeleri ile her türlü tıbbi malzemenin ithalinde, imalatçı tarafından sağlanması gereken bazı belgelerin Hollanda kamu sağlığı ile ilgili birimlere ibrazı zorunludur.

malların serbest dolaşımı ve bunu sınırlayacak ya da yasaklayacak her türlü tasarrufun geçersiz sayılmasıdır. Bu çerçevede verilen ilk kararlar *Dassonville* ve *Casis de Dijon* kararlarıdır[229]. Bu kararlar sonucunda Divan, malların serbest dolaşımını engelleyen her türlü düzenlemenin ABA m. 30 uyarınca yasaklanabileceğini, zira bu nitelikte hiçbir düzenlemenin Topluluk içi ticareti kısıtlamaya yetkisinin olmadığı ifade edilmiştir. Ancak üye devletlerin kamu menfaati gereği ABA m. 30'da belirtilen istisnalar çerçevesinde ve bu konularda Topluluk çapında düzenleme yapılmamış olması halinde, ayrımcı niteliği olmamak şartıyla serbest dolaşım ilkesine kısıtlama getirebilecekleri hükme bağlanmıştır. Şu halde malların dolaşımının üye devletler tarafından engellenmesinin, bu konuda Topluluk çapında düzenleme yapılmış olması ve ayrımcı olmamak gibi iki şarta bağlanmış olduğu görülmektedir. Gümrük Birliği 1 Temmuz 1968'de gerçekleşti ve müşterek gümrük tarifeleri yürürlüğe girdi. Üye ülkeler arasında gümrük vergileri ile eş etkili resimler ve kısıtlamalar tamamıyla kalktı. Böylece ekonomik bütünleşmenin ilk sonucu alınmış oldu[230].

Antlaşmanın 30. maddesi ile malların serbest dolaşımına getirilebilecek istisnalar düzenlenmiştir. Bu istisnalar temelde, kamu güvenliği, kamu düzeni ve ahlakı, sağlığın korunması, milli, kültürel, tarihi ve arkeolojik değerlerin korunması gibi haklı nedenlere dayanmaktadır. Antlaşma'nın 36. maddesinin tam metni şu şekildedir:

"*30 ila 34. madde hükümleri, kamu ahlakı, kamu düzeni, kamu güvenliği, insan ve hayvan sağlığı ile hayatının korunması, bitkilerin muhafazası, sanatsal, tarihi ve arkeolojik değere sahip ulusal varlıkların korunması ve* ***sınai ve ticari mülkiyetin korunması*** *nedenleriyle ihracat, ithalat veya transit geçişe yasaklama veya sınırlama getirilmesine engel teşkil etmez. Bununla birlikte, öngörülen yasaklama*

Centrafarm, belgelerin temini konusunda Hoffmann-La Roche'un işbirliğini talep edebilecek durumda olmadığından belgeleri temin edememiş ve mevzuat dolayısı ile sağlayamadığı belgeler nedeniyle sorumlu kılınmıştır. ATAD önüne gelen bu davada, ithalatta belirli bir grup taciri etkilerken diğer bir grubu etkilemeyecek şekilde ticari dağıtım kanalları arasında ayırım sonucunu yaratan ulusal uygulamaların eş etkili tedbir oluşturduğuna karar vermiştir. **TAYLAN,** s.68.

[229] www.rekabet.gov.tr/word/sulungucer

[230] **TEKİNALP,** AB Hukuku, s.9.

veya kısıtlamalar üye devletler arasında ne keyfi bir ayrımcılığa neden olmalı, ne de gizli bir kısıtlama aracı olarak kullanılmalıdır. "

Bu haklı nedenlerden birisi de fikri ve sınaî mülkiyetin korunmasıdır. Buna göre, üye ülkelerin ulusal hukuklarında fikri mülkiyete tanınan koruyucu ve inhisari haklar, malların serbest dolaşımı ilkesini sınırlayabilir, hatta bu haklar malların serbest dolaşımına engel de olabilir. Ancak istisnaların da sınırı vardır. Bu istisnalar – bu arada fikri mülkiyet hakları dolayısı ile sözkonusu olabilen malların serbest dolaşımı ile ilgili yasaklama ve sınırlamalar- üye devletler arasındaki ticarette ne keyfi bir ayrımcılığa imkân verebilir, ne de gizli bir kısıtlama aracı olarak kullanılabilir. Patentli bir mal, sahibinin izni olmadan ticaret mevkiine konulamaz, pazarlanamaz, taklit edilemez, üretilemez, çoğaltılamaz[231]. Örneğin, bir Hollanda firmasının kolesterole karşı etkili bir ilaç bulup bu ülkede patent aldığını düşünelim. Patent sahibi, Hollanda kanunları uyarınca, kendi izni olmadan bu ilacın üretilmesine ve ticaret mevkiine konulmasına engel olabilir. Patent sahibine tanınan inhisari nitelikteki mutlak hak, malların serbest dolaşımı kuralı dolayısıyla bertaraf edilemez. Fikri mülkiyet haklarının sağladığı koruma serbest dolaşım kuralının önüne geçer. Bu hüküm ile Avrupa Topluluğunun temel ilkelerinden biri olan malların serbest dolaşımının ciddi şekilde engellenmesi söz konusu olmaktadır. Başka deyişle içinde ulusal sınırların kaldırılmış olduğu Birliğin ülkesel sınırlara bölünmesine bir anlamda izin verilmiş olmaktadır.

Roma Antlaşmasının sınaî hakları düzenleyen 30. maddesinde sınaî ve fikri hakları birbirinden ayırmadığı gibi, sınaî haklar içerisinde marka ve patent hakları olarak da bir ayrıma tutmamıştır.

Antlaşmanın 295. maddesi ise Topluluğun, üye ülkelerin fikri mülkiyet çeşit ve sahiplerini belirleme hakkına saygılı olduğunu vurgulamıştır. Bu maddeye göre, hangi hakların fikri mülkiyet hakkı olduğunu ve kimlerin bu haklara sahip olduğunu üye ülkeler kendileri belirleyecek, Topluluğun da bu tespite herhangi bir itirazı olmayacaktır.

[231] **TEKİNALP,** AB Hukuku, s.683.

II. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE TÜKENME İLKESİ

Fikri ve sınaî mülkiyet hakları sahipleri, yıllar boyunca kendi yarattıkları mallar üzerinde azami korumayı sağlamayı hedeflemiş, buna karşın malı satın alan kişiler de, satın aldıkları malı dilediği şekilde kullanmak istemişlerdir. Karşılıklı çıkar çatışmaları neticesinde, serbest ticaret ile fikri mülkiyetin korunması; kamu yararı ile kişisel kullanım özgürlüğü arasında dengeyi temin etmek amacı ile fikri ve sınaî hakların tükenmesi ilkesi ortaya çıkmıştır[232].

Bölgesel tükenme ilkesinin geçerli olduğu AB'de tükenme ilkesi uyarınca, hak sahibinin, Topluluk içerisinde hakka konu ürünü kendisi ya da onun rızasına uygun olarak üçüncü kişiler tarafından ticaret sahasına konulmasından sonra o mallarla ilgili sonraki tasarruflara müdahale etme hakkı tüm Topluluk sınırları içerisinde ortadan kalkar, yani fikri mülkiyet hakkı tükenir. Başka bir deyişle, belirli bir malın ilk iradi satışından sonra fikri mülkiyet sahibinin o mal üzerindeki tekelci ilk satım hakkı tükenir, artık malın dolaşımına müdahale edemez[233]. Bölgesel tükenme ilkesine önemli istisnalar getirilmiştir. İlk olarak hakkın tükenmesi ilkesi, üçüncü ülke pazarına konulmuş olan mallara uygulanmaz. Yani patentli ürün ilk olarak AB üyesi olmayan bir üçüncü ülkede pazarlanmışsa, bu üçüncü ülkeden AB'ye üye ülkelere yapılan ithalat patent sahibi tarafından engellenebilecektir. İkinci olarak, patent korumasının sona erdiği bir ülkeden, patent korumasının halen devam ettiği ülkeye yapılan paralel ithalatlarda hakkın tükenmesi ilkesi yine uygulanmaz. Üçüncü olarak, hakkın tükenmesi esasen patent sahibinin rızası ile gerçekleşen piyasaya sürmeleri konu edindiğinden patent sahibinin açıkça rızasının bulunmadığı veya rızasının bulunmadığı kabul edilen durumlarda (zorunlu lisans gibi) yine uygulama alanı bulmayacaktır[234].

---

[232] http://www.ab.com.tr/pdf/AB.Paralel%C4%B0thalat.2001.pdf, erişim tarihi: 02.02.2007.

[233] **TEKİNALP,** AB Hukuku, s.686.

[234] **SARAÇ,** s.134; http://www.turkhukuksitesi.com/makale_58.htm, erişim tarihi:10.03.2007.

ATA, tükenme ilkesini doğrudan açıklayan bir hüküm içermez. Ancak malların serbest dolaşımını ve fikri mülkiyet haklarını ilgilendiren 30. ve 295. maddeler bu konuda yol göstericidir. Topluluk hukukunda tükenme prensibi yargı kararları ile ortaya çıkmıştır. Tükenme ilkesini yakından ilgilendiren ilk sorun Grundig davasında yaşanmış ve fikri mülkiyet hakkına dayanarak paralel ithalatın önlenmesi istenilmiş ise de ATAD bu davada hakkın tükenmesine yer vermeden sadece hakkın varlığı ve hakkın kullanılması (existance/exercise) arasında ayırım yaparak, fikri mülkiyetin varlığı konusunda üye ülkeler söz sahibi iken hakkın kullanımının Topluluk yasalarına tabi olduğunu vurgulamakla yetinmiştir. ATAD ilk defa Deutsche Grammapohn davasında tükenme ilkesinden(*exhaustion of rights*) bahsetmiştir.

ATAD Roma Antlaşmasının çeşitli maddelerini tatbik etmek suretiyle sınaî haklara ilişkin geliştirmiş olduğu üç temel doktrin geliştirmiştir. Bunlar; hakkın tükenmesi doktrini, hakkın varlığı ve kullanılması doktrini ve hakkın spesifik konusu doktrinidir(*specific subject matter*).

A. HAKKIN VARLIĞI VE KULLANILMASI DOKTRİNİ

Fikri mülkiyet hakları, nitelikleri gereği ülkesel olarak korunurlar. Bir ülkede korunan fikri mülkiyet hakkı, diğer bir ülkede hiç korunmamış olabilir. Bunun yanında koruma kapsamında herhangi bir fikri mülkiyet çeşidi bir ülkede diğerinden farklı bir kategoride korunabilir. Roma Antlaşmasının 222. maddesi ile Topluluğa üye ülkelerin fikri mülkiyet sistemlerine saygılı olunduğu belirtilmiştir[235].

Avrupa Topluluğunda sınaî haklar ve rekabet hukukunun çatışmasının özünde yatan soru, malların hiçbir kısıtlamaya tabi olmadan, Topluluk içinde serbestçe dolaşmasının sağlanması uğruna, fikri hakların korunmasından vaz mı geçileceği sorusudur. Bu amaç uğruna fikri mülkiyet hakkına sahip kişilerin haklarının ellerinden alınması sosyal açıdan kabul edilebilir mi?

[235] **ASLAN,** s.119.

Bu soruların cevabının Roma Antlaşmasının 28 ve 295. maddelerinde yer aldığını, ancak bu maddelerle rekabetin korunması ile ilgili maddeler arasındaki bağlantıyı, getirdiği ilkelerle ATAD'ın kurmaya çalıştığını belirtmek gerekmektedir. ATAD, önüne gelen bir çok davada devletlerin fikri sınai mülkiyet alanındaki yasal düzenlemelerine Roma Antlaşması ile müdahale edilmediğini, sadece bu hakların kullanılmasının serbest dolaşımı etkilediği andan itibaren, Roma Antlaşmasının 28-30. madde hükümlerinin uygulamaya geçirileceğini ifade etmiştir. Bu görüşün yasal dayanakları olarak da Roma Antlaşmasının 30 ve 295. maddeleri gösterilmiştir.

Roma Anlaşmasının 30. maddesine bakılacak olursa maddede; "*sınai ve ticari mülkiyetin korunması gibi gerekçelerle ithalat, ihracat veya transit mallara getirilen sınırlamaları veya yasaklamaları 28 ve 30. maddeler engellemez*" hükmü yer almaktadır. Mülkiyetle ilgili Roma Antlaşmasının 295. maddesinde ise, "*bu sözleşme hükümlerinin üye devletlerdeki mevcut mülkiyet sistemine ilişkin kuralları hiçbir şekilde etkilemeyeceği)"* hükmü yer almaktadır.

ATAD, sınai hakların "varlığının" ulusal hukuklarca düzenlendiğini, Roma Anlaşması m. 295'de de düzenlenmiş olduğu gibi, bu tür hakların mülkiyet konusu ile ilgili olduğunu, dolayısıyla fikri hakların varlığına ilişkin ulusal mevzuatların Topluluk hukukundan etkilenmemesi gerektiğini, ancak bu hakların "kullanımının" tamamen Topluluk hukukuna dahil olduğunu, açıkça ilk defa *Consten & Grundig v Commission* davasında belirtmiştir. Grundig davasına konu olayda GINT markalı orijinal malların Almanya'dan Fransa'ya paralel ithalat yolu ile sokulması üzerine, Consten firması GINT markasının Fransa'da kendi adına tescilli olduğunu ileri sürerek bu ithalata engel olmak istemişti. ATAD o tarihte bu olayı sadece rekabet kurallalrı kapsamında incelemiş ve Topluluğun 222. maddedeki taahhüdü uyarınca üye ülkelerce tanınan fikri mülkiyet haklarını varlığına saygı duyacağını belirtmiştir[236].

[236] "…Antlaşma üye ülkelerin sınai ve ticari mülkiyetle ilgili olarak tanıdığı hakların varlığını etkilemese dahi, bu hakların kullanımı Antlaşmanın getirdiği yasakların kapsamına girebilir." (Case 58/64 *Consten & Grundig v Commission* (1965), ECR 385, p. 10). **TEKİNALP,** s.687; **ASLAN,** s.119.

Hakların varlığının ulusal hukuklarca düzenlenmesinin anlamı, hakların tanımlanması, bunlara getirilecek hukuki korumanın ve bu korumanın sınırının ulusal hukuklarca düzenlenmesidir. Düzenlemelerin ulusal hukuklara bırakılması bir anlamda zorunludur, çünkü hakların varlığına ilişkin Topluluk düzeyinde bir düzenleme henüz bulunmamaktadır. Ancak sınai hakların kullanımının, topluluğun yetkisi altında olduğu belirtilmiştir[237].

B. HAKKIN SPESİFİK KONUSU DOKTRİNİ

Hakların varlığı ve kullanımı doktrininin özünde yer alan düşünce, fikri mülkiyet haklarının varlığının ulusal hukuklarca düzenlenmesi, bu hakların kullanımının ise, Topluluk hukukunun denetiminde olmasıdır. Ancak kullanımın ne şekilde denetleneceği ATAD'ın karşısına çıkan önemli bir sorun olmuştur. Bu sorunu çözmek amacıyla, ATAD tarafından hakkın spesifik konusu doktrini geliştirilmiştir. ATAD, hakkın varlığı ve kullanımı doktrini ile hakkın spesifik konusu doktrinini birlikte, birbirlerini tamamlar şekilde ilk kez *Deutsche Grammophon v Metro* davasında ortaya çıkarmıştır. ATAD, hakkın kullanma biçiminin hakkın özüne "cevherine" ait olduğu halde,[238] malların ya da hizmetlerin serbest dolaşımı veya rekabete ilişkin Topluluk kurallarının uygulanmayacağını, yani bu nitelikte bir kullanmanın meşru sayılacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla hakkın spesifik konusu doktrini, hakkın meşru şekilde kullanılmasının temelinde yatan mantığı açıklamaya çalışmaktadır. Hakkın kullanma biçiminin, hakkın spesifik konusuna aykırı olup olmadığının tespitini yaparken ATAD, Topluluk kurallarını ulusal hukuk kurallarından üstün tutmamakta, her iki normu da eşit düzeyde kabul ederek her somut olayın niteliğine göre, hakkın spesifik konusunun tanımını yapmaktadır.

Hakların spesifik konusunun kesin tanımının yapılamaması, her olayda farklı tanımlar verilmesi ve tanımı yapacak makam (ATAD veya ulusal mahkemeler)

---

[237] **TEKİNALP,** s.693; **ARIKAN,** s.44.

[238] **TEKİNALP / TEKİNALP**: AB Hukuku, s. 693.

konusunda tereddütlere düşülmesi, bu doktrinin ana eleştiri noktalarını oluşturmuştur. Buna rağmen bu doktrin hakların varlığı ve kullanılması doktrini ile beraber uzun yıllar ATAD tarafından uygulanmış ve halen de uygulanıyor olması nedeniyle, aşağıda çeşitli mahkeme kararlarında yer alan fikri mülkiyet haklarına ilişkin spesifik konu tanımları, ortak bir paydada verilmeye çalışılacaktır.

ATAD marka hakkının spesifik konusu içine iki hakkı sokmaktadır. Bunlar; markayı taşıyan ürünlerin markanın sahibinin izni veya onayıyla piyasaya ilk defa sürülmesi ve marka sahibinin münhasır kullanım yetkisidir. Bu iki hakkın markanın spesifik konusu tanımı içinde yer aldığını ATAD vermiş olduğu değişik kararlarda şu ifadelerle belirtmiştir:

"*Ticari marka sahibinin, o markayı münhasır olarak kullanma hakkı bağlamında markanın konusunu teşkil eden ürünün, piyasaya ilk defa marka sahibi tarafından sürülmesi ve markanın sağladığı avantajlardan yararlanmak isteyen üçüncü kişilerin, o markayı taşıyan ancak yasal olmayan ürünlerini satmaya engel olunmasıdır.*"[239]

Hakkın spesifik konusunu belirlerken ATAD, hakkın temel işlevinin de göz önüne alınması gerektiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda marka hakkının işlevi, ürünün üzerine konulan marka sayesinde, tüketicilerce karıştırılma ihtimali olmadan ayırt edilmesinin sağlanmasıdır.[240] Dolayısıyla iltibas, karıştırılma tehlikesinin saptanması hakkı da marka hakkının konusu içine dahil edilmektedir. Ancak karıştırılma ihtimali, her üye devletin kendi mevzuatına göre tespit edilmesi gereken bir olgudur. ATAD sadece, ulusal hukuklara bırakılan bu yetkinin amaca uygun kullanılmasını denetlemekle yükümlüdür. Ne var ki, marka ile ilgili uyumlaştırma

[239] Case 3/78 *Centrafarm v American Home Products* (1978), ECR 1823, Case 16/74 *Centrafarm v Winthrop* (1974), ECR 1183, Case 85/76 *Hoffmann-La Roche v Commission* (1979), ECR 461, Case C-10/89 *Sa Cln-Sucal Nv v Hag,* (1990), ECR I-3711.

[240] **TEKİNALP/TEKİNALP:** AB Hukuku, s. 695.

direktifinin [241] Topluluk tarafından çıkarılmasının ardından, artık Topluluğa özgü bir karıştırma tehlikesi kavramının oluşmaya başladığının da altı çizilmektedir[242].

Ayrıca markanın "ayırt edici" işlevinin yanında "bağlantı" işlevinin de, ATAD tarafından marka hakkının temel işlevine dâhil edildiği görülmektedir. Zira ATAD markanın, üzerine konduğu ürünün kalite ve güvenilirliğini konusunda güvence veren bir firma ile bağlantı sağladığını ifade etmiştir. Gerçekten çok sayıda tüketici, belli bir markanın belli bir firma tarafından üretildiğini ve bu firmanın ürününün güvenilirliği konusunda kendisine bir güvence oluşturduğunu düşünmektedir. Bu "bağlantı" işlevinin bir sonucu olarak ATAD, *Hag II*[243] davasında farklı üye ülkelerde aynı markaya sahip firma veya kişilerin, kendi ülkelerinde diğer firmaya ait ürünün satışını engelleyebileceklerine karar vermiştir. Çünkü bağlantı işlevi gereği markaların aynı olmasına rağmen tüketiciler açısından güvence niteliğine haiz olan marka sahibi firmalar farklıdır, dolayısıyla güvence işlevi yerine getirilememektedir.

Fikir ve sanat eserleri konusunda yayın hakları ile ilgili olarak ATAD, Radio Telefis kararında hakkın özünü;

"*Hak sahibine koruma konusu işin yeniden üretimi hakkını elinde bulundurmak ve çoğaltma hakkını hakkın temel işlevine uygun olarak kullanmasını sağlamak .....*" olarak tanımlamıştır[244]

Patent hakkının spesifik konusu ise, buluşun ilk defa piyasaya sürülmesi ve patent sahibinin lisans sözleşmeleri yoluyla yaratıcı çabalarının ödüllendirilmesinin, güvence altına alınması olduğu belirtilmiştir. Nitekim ATAD *Centrafarm v Sterling*

---

[241] *"First Council Directive 89/104/EEC of 21/12/1988 to Approximate the Laws of the Member States Relating to Trade Marks"*, OJ, 11/2/1989, L 040.

[242] **TEKİNALP/TEKİNALP**: AB Hukuku, s. 698.

[243] Case C-10/89 *SA CNL-Sucal NV v Hag GF AG* (1990), ECR I-3711. Ayrıntılı bilgi için bkz. **TAYLAN,** s.135-140.

[244] **ASLAN,** s.121.

Drug[245] davasında vermiş olduğu kararda patent hakkının spesifik konusunu şu şekilde tanımlamıştır:

"*Patent hakkının spesifik konusu, patente konu olan buluşun sahibinin yaratıcı çabalarını ödüllendirmektir. Bu bağlamda, buluşun sahibi, buluşunu dilediği gibi kullanmakta serbesttir. Ticari olarak buluşu üretmek ve doğrudan ya da lisans vermek suretiyle dolaylı olarak piyasaya ilk defa sürme hakkı ve yapılan ihlallere karşı itiraz hakkı da mutlak olarak patent sahibine aittir*.

..... Antlaşma, bir üye ülkenin kendi yasası uyarınca tanımış olduğu sınai ve ticari mülkiyet hakkının varlığına karışmaz. Ancak hakkın kullanımı anlaşmadaki yasaklamalara maruz kalabilir. 36. maddedeki malların serbest dolaşımı istisnalarından yararlanılması, ancak hakkın özünü korumak amacı ile olursa meşrudur. "

Merck v Stephar[246] davasında ise ATAD, patent hakkının özünü buluş sahibine piyasalarda tekel sağlayacak şekilde ürünün piyasaya ilk defa sadece kendisi tarafından sürülmesi yoluyla, yaratıcı çabanın ödüllendirilmesi olduğunu, ancak bu ödülün her koşulda garanti edilemeyeceğini ifade etmiştir. Zira kararda *Merck* adlı şirket, ilaçlara patent hakkı verilmesini kabul etmeyen İtalya haricindeki, tüm üye devletlerde bir ilacın patent hakkını almıştır. İlaç, İtalya da dahil olmak üzere tüm AB piyasasına sürülmüş, akabinde *Stephar BV* adlı bir şirket İtalya'dan satın aldığı ilaçları, Hollanda'ya ithal edilmeye çalışmıştır. Divan, önüne getirilen bu meselede; patent hakkı sahibinin, ilgili ürünü patent koruması olmayan bir ülkede rızasıyla piyasaya sürmesi halinde, artık patent hakkının tükendiğini, dolayısıyla bu ürünün ülkeye ithal edilmesini engelleyemeyeceğini ifade etmiştir.

Sonuç olarak mahkeme patent koruması olmayan bir ülkede, ürünün piyasaya sürülmesinin sonuçlarını ilgili şirkete yüklemiştir. Ancak bu karar sonucunda patent

[245] www.rekabet.gov.tr/word/sulungucer, erişim tarihi: 15.03.2007.

[246] www.rekabet.gov.tr/word/sulungucer Case 187/80 *Merck v Stephar* (1981), ECR 2063, erişim tarihi:15.03.2007.

sahiplerinin sadece koruma sağlayabilecekleri ülkelerde ürünü piyasaya sürmelerinin ve koruma sağlanmayan ülkelerde piyasaya sürmemelerinin, fiyat farklılığının yaratacağı ortak pazar bölünmesinden daha ciddi bölünmelere neden olabileceği doktrinde ileri sürülmüştür[247]. Ancak İtalya'nın ilaçlara patent hakkının verilmesini tanımasından sonra bu konuda sorun yaşanmayacağı söylenebilirse de, halen üye ülkelerin fikri mülkiyet mevzuatları arasındaki farklılıklar göz önüne alındığında, her an buna benzer yeni sorunların ortaya çıkabileceği de tartışmasız hale gelmektedir.

C. HAKKIN TÜKENMESİ DOKTRİNİ

Fikri mülkiyet hakkı sahibinin korunmaya değer menfaati ile serbest ticaret sonucu bundan yarar görecek tüketicilerin hakları arasındaki çıkar çatışmasının dengelenmesi; böylece serbest ticaret ile fikri mülkiyet haklarının korunması, dolayısıyla kamu yararı ile kişisel kullanım özgürlüğü arasında bir denge kurmaya çalışılması sonucu, hakkın tüketilmesi doktrini ortaya konulmuştur.

Hakkın tüketilmesi doktrininin özünde; sınai hak ile ilgili bulunan ürünlerin, sınai hak sahibi tarafından veya hak sahibi kişinin rızasıyla, bir kere piyasaya sunulmasının ardından bu hakların tükenmesi yatmaktadır. Diğer bir deyişle, belirli bir malın ilk rızai satışından sonra fikri mülkiyet hakkı sahibinin, o belirli mal üzerindeki tekelci ilk satım hakkı "tükenmekte", hak sahibi artık malın dolaşımına müdahale edememektedir.[248] Bu doktrin ilk defa detaylı bir şekilde *Deutsche Grammophon v Metro* kararında ortaya konulmuş ve bu doktrin çerçevesinde sınai hak sahibinin mal veya hizmetin piyasaya sürülmesine ilişkin onay kavramı tartışılmıştır[249]. Hakların tükenmesi ilkesi, Topluluk hukukunda önce uygulamadan doğmuş ve daha sonra yasal mevzuata kavuşturulmuştur.

---

[247] **KORAH**, s.193.

[248] **TEKİNALP / TEKİNALP**: AB Hukuku, s. 686.

[249] **ANIK, Gülgün**: AT Rekabet Hukukunda Fikri Mülkiyet Hakları, FMR, Yıl 1, Cilt 1, Sayı 3, s.111.

Deutsche Grammophon v Metro davasında[250], Deutsche Grammophon Gessellschaft(DGG) şirketi doğrudan ve AB üyesi ülkelerdeki bağlı şirketleri aracılığı ile plak dağıtımı ile uğraşmaktadır. DGG Almanya'da plakları perakendeci ve toptancılar kanalı ile doğrudan satmaktadır. Plakların perakende satış fiyatı 19 DM olarak belirlenmiştir. Almanya dışındaki ülkelerde plaklar, bağlı şirketler aracılığı ile münhasır marka lisans anlaşmaları çerçevesinde "Polydor" markası ile dağıtılmaktadır. Bu arada plak dağıtımını yürüten şirketler de DGG tarafından belirlenen perakende satış fiyatını uygulamaktadırlar. İthalat DGG'nin iznine tabi kılınmıştı. Bu izin, sadece perakendecilerin ithal edilen mal hususunda belirlenen satış fiyatına uymayı taahhüdü halinde verilmektedir. Metro SB (Metro), DGG tarafından belirlenen perakende satış fiyatını uygulamayı reddederek, plakları üçüncü bir kişiden satın almış ve plakları Almanya'da DGG'nin belirlediği fiyattan daha düşük bir fiyat ile satışa sunmuştur. Bunun üzerine DGG, Metro'nun Almanya'daki münhasır dağıtım hakkını ihlal ettiği gerekçesi ile Metro'ya karşı dava açmıştır. Ulusal mahkeme, DGG'nin talebini Alman marka hukuku çerçevesinde değerlendirerek, Metroyu Polydor markasını taşıyan plakları satmak ve dağıtmaktan meneden bir ara karar vermiştir. ATAD, bu dava sırasında kendisine yöneltilen soruları AT Antlaşması 28. ve 30. maddeler ışığında değerlendirerek "hakkın tüketilmesi " doktrinini ortaya koymuştur. Buna göre, pazara hak sahibi tarafından veya onun onayı ile üçüncü bir kişi tarafından sunulan bir malın pazarlamasını yasaklamak için markanın sağladığı münhasır hak kullanıldığı takdirde bu ulusal pazarın Topluluk pazarından ayrılması sonucunu yaratacaktır. Bu sonuç AT Antlaşmasının nihai amacına (tek pazar) aykırıdır. Mahkeme, bir üye devlette fikri mülkiyet koruması altında olan bir malın ilk kez bir başka üye ülkede pazara sunulması halinde, fikri mülkiyet koruması altındaki malın tescil edilmiş olduğu ilk ülkeye ithalini, sadece öncellikle bu ülkede pazarlanmaması sebebi ile önlenmesini AT Antlaşması 30. maddenin ikinci cümlesi anlamında " keyfi bir ayrımcılık veya örtülü bir sınırlama" olarak değerlendirmiştir[251].

1. Hakkın Tüketilmesinin Unsurları

[250] **ARIKAN,** s.48.

[251] **TAYLAN,** s.92-93.

a. Korumayı haiz bir fikri mülkiyet hakkının varlığı

Tükenme ilkesinden söz edebilmek için serbest dolaşıma konu olabilecek bir mal üzerinde hukukça korumayı haiz bir fikri mülkiyet hakkı bulunmalıdır. Antlaşmanın 295. maddesi ile hangi hakkın fikri mülkiyet kapsamında kalan bir hak olduğunu belirleme yetkisi üye ülkelere verilmiş ve Topluluğun da bu haklara saygı göstereceği belirtilmiştir. Herhangi bir üye ülkede fikri mülkiyet hakkını ileri sürerek paralel ithalatı önleyebilmek ya da o hakkın tükendiğini ileri sürebilmek için dayanılan fikri hakkın o üye ülke hukukunca tanınmış bir fikri mülkiyet hakkı çeşidi olması gerekir.

Belirli bir hak koruması olmayan üye ülkelerin birinde piyasaya sürülen mallar yönünden hakkın tükenmiş sayılıp sayılamayacağı *Merck I* davası ile ATAD'ın önüne gelmiştir. Karara konu olayda Merck Firmasının Hollanda'da patent hakkına sahip olduğu "Moduratıc" isimli ilaçlar, Stephar firmasınca İtalya'dan paralel ithalat yolu ile Hollanda'ya sokulup pazarlanmak istenmesi üzerine Merck firması, ilaçların ithal edildiği İtalya'da patent koruması olmadığını ileri sürmüş ve patent hakkına dayanarak Hollanda'daki bu satışa engel olmak istemişti. O tarihte İtalyan Anayasa Mahkemesi'nin almış olduğu bir karar uyarınca ilaçlara patent koruması verilmesi yasaktı. ATAD, bu ürünlerin her ne kadar patent koruması olmayan bir üye ülkeden ithal edilmiş olsa bile Hollanda'daki hak sahibi ile İtalya'da aynı malları üretenin aynı firmalar olduğunu, hak sahibinin İtalya'da patent koruması olmadığını bilmesine rağmen malı orada üreterek piyasaya sürdüğünü, yaratıcı çabasının ödülünü almış olduğunu, böyle olunca da Topluluk içindeki ilk satışla birlikte hakkın tüm Topluluk boyutunda tükeneceğine karar vermiştir[252].

Merck II davasına konu olayda İspanya ve Portekiz'de patent korumasının olmadığı bir dönemde üretilen ilaçlar paralel ithalat yolu ile İngiltere'ye sokulduğunda, İngiltere'deki patent hakkı sahibi, paralel ithalat yolu ile getirilen ilaçların patent hakkının korunmadığı İspanya ve Portekiz'den getirildiğini, fiyatlar

[252] **ASLAN,** s.144.

arasındaki farklılığın ise İngiltere'deki patent haklarına ödenen yüksek bedelden kaynaklandığını, İspanya ve Portekiz'de sırf insani amaçlarla yapılan üretimlerin zorunlu lisansa benzer bir yöntem altında yapıldığı ileri sürmüş ve patent hakkına dayanarak paralel ithalatın önlenmesini talep etmişti. ATAD kararında bu isteği reddederek, bizzat hak sahibinin Topluluk içerisinde insani amaçlarla olsa bile kendi rızası ile üreterek piyasaya sunduğu mallar üzerindeki patent hakkının, piyasaya ilk sunum ile birlikte Topluluk boyutunda tükendiğini kabul etmiştir[253].

c. Piyasaya sunum işleminin fikri mülkiyet hakkı sahibinin rızası ile gerçekleştirilmiş olması

Fikri mülkiyet hakkı içeren ürünlerin, fikri hak sahibinin rızası ile piyasaya sunulmuş olması tükenme doktrininin temel unsurunu oluşturmaktadır. Piyasaya sunulma kavramından ise; fikri ürünü içeren malın zilyetliğinin her türlü devir yoluyla bir başkasına geçirilmesi olgusu anlaşılmalıdır.[254] Dolayısıyla fikri ürünü içeren malın fikri mülkiyet hakkı sahibinin rızası ile satılması, fikri hak sahibinin o mal üzerindeki hakkının sona ermesine neden olacaktır. Ancak bu ürünleri satın alan kişi sadece ilgili ürünün tekrar zilyetliğini devretme hakkını elde edecek, yoksa o ürünü değiştirmek, kopyalamak, yayınlamak hakkını elde edemeyecektir[255]. Hakkın tükenmesi için malın satımı dahil; kiralanması, ödünç verilmesi, leasing sözleşmesine konu edilmesi, mülkiyeti muhafaza kaydıyla satılması[256] hak sahibinin o mal üzerindeki hakkını sona erdirecektir.

Fikri mülkiyet hakkı sahibi tarafından gösterilen rıza, piyasaya sunumu yapılan her parti mal için ayrı ayrı aranır. Dolayısıyla sadece fiilen ticaret mevkiine

---

[253] **ASLAN,** s.144.

[254] **PINAR**, s.861.

[255] **TEKİNALP/TEKİNALP**: AB Hukuku, s. 686.

[256] "(…) Markalı malın mülkiyetinin devri mutlaka gerekli bir şart olmadığı gibi; her durumda da bu tür bir devir yeterli olmayabilir. Örneğin, eğer bu markalı mal teminat verilmek üzere malın mülkiyeti devredilmişse ve fakat bu mal önceki gibi hâlâ elde bulunduruluyorsa, (…) hakkın tükenmesini sağlayan piyasaya sunulma şartı gerçekleşmiş olmayacaktır." **PINAR**, s.862.

konan patentli ürünler üzerindeki hak tükenir, örneğin patent hakkı sahibinin deposunda bulunan ürünler üzerindeki hak tükenmiş kabul edilemez[257].

Fikri mülkiyet konusu mallar hak sahibinin rızası dâhilinde bir üçüncü kişi tarafından da piyasaya sunulabilir. Malların piyasaya sunumu, fikri mülkiyet hakkı sahibi ile üçüncü kişi arasındaki bir akdi ilişki çerçevesinde gerçekleşebileceği gibi, bu kimseler arasındaki hukuki-iktisadi tabiiyet ilişkisi çerçevesinde de gerçekleştirilebilir. Özellikle malın sunumunun yapılacağı piyasaya dağıtım olanaklarının sınırlı olacağı ya da dağıtımın ciddi bir ekstra maliyet getireceği hallerde, fikri mülkiyet hakkı sahipleri sözleşmesel ilişkiler çerçevesinde ürünlerinin üçüncü kişiler tarafından pazarlanmasını tercih etmektedirler[258]. Fikri mülkiyet hakkı sahibi akdedeceği sözleşmeler, tek satıcılık, acentelik, distribütörlük veya lisans sözleşmeleri şeklinde olabilmektedir.

Fikri mülkiyet hakkı sahibi lisans sözleşmeleri ile fikri ürün içeren malı üretme ve piyasaya sürme hakkını üçüncü bir kişiye devredebilir. Bu durumda lisans sözleşmesine uygun olarak lisans sahibi tarafından üretilerek piyasaya sunulan mallar üzerindeki haklar tükenmiş olmaktadır. Lisans sözleşmesinde lisansın süresi, üretilecek malın kalitesi vs. gibi tahdidi sınırlar mevcut ise, bu sınırlamalara lisans alanın uymaması halinde, lisans veren fikri mülkiyetten doğan haklarını lisans alana karşı kullanabilmektedir.

Bazı durumlarda fikri mülkiyet hakkına konu ürünler hak sahibinin rızası aranmaksızın kamusal sebepler dikkate alınarak zorunlu lisans yoluyla başkaları tarafından yapılır. ATAD *Pharmon Hoecsht* davasına konu kararında, bir üye ülkede zorunlu lisans altında üretilen bir malın hakkın korunduğu bir başka üye ülkeye sokulmasının önlenmesinin mümkün olduğuna karar vermiştir. Davaya konu olayda, Alman Hoecsht firması "frusemide" isimli ilacın Almanya, Hollanda ve İngiltere'deki patent hakkı sahibidir. İngiltere, bir İngiliz şirketi olan " DDSA " firmasına bu ilacı İngiltere'de üretmek üzere İngiliz Patent Yasası'nın 49. maddesine

[257] **AYOĞLU,** s.48.

[258] **AYOĞLU,** s.48.

dayanarak zorunlu lisans hakkı verir. Pharmon firması ise İngiltere'de zorunlu lisans altında üretilen bu ilaçlardan bir miktar alarak Hollanda'da satışa sunar. Hoechst firması bu ithalata ve satışa karşı çıkar. ATAD kararında; " ..... hak sahibinin izin ve rızası dışında üretilen veya pazarlanan mallar yönünden patent hakkı tükenmez. Ayrıca zorunlu lisans bir üye ülkeye ancak kendi sınırları dahilinde imkan sağlar..... " şeklindeki ifadesi ile zorunlu lisans altında üretilen malların hak sahibinin rızasından yoksun olarak üretilmiş olması nedeni ile tükenmeyeceği sonucuna varmıştır. Ayrıca mahkeme kararında zorunlu lisans alan üreticiye ihracat yasağı konmasının ya da patent hakkı sahibine telif ücreti ödemesi yapılmış olmasının sonucu değiştirmeyeceğini de belirtmiştir[259].

d. Fikri mülkiyete konu ürünlerin Topluluk içerisinde piyasaya sunulmuş olması

AB hukuku çerçevesinde bölgesel tükenme ilkesi kabul edilmiştir. Avrupa Topluluğunun kurulmasından sonra , ortak pazar içinde malların serbest dolaşımının sağlanması için "bölgesel tükenme" ilkesi, ATAD'ın içtihadıyla ortaya çıkmıştır. Nitekim ATAD'ın içtihadı daha sonra bir anlamda yasalaştırılarak üye devletlerarası marka hukuklarının uyumlaştırılmasına ilişkin 89/104 sayılı Konsey Direktifinin 7. maddesinde bölgesel tükenme ilkesi kabul edilerek düzenlenmiştir[260]. Bölgesel tükenme ilkesi gereği, ulusal hukuk düzenleri "uluslararası tükenme ilkesini" benimseyemezler. Topluluk üyesi çok sayıda ülke de, mevzuatlarında bulunan "uluslararası" tükenme ilkesini değiştirerek bölgesel tükenme ilkesini benimsemişlerdir[261].

Buna göre tükenme ilkesinin varlığı için malların, Topluluk sınırları içinde piyasaya sunulmuş olması gereklidir. Bölgesel tükenme ilkesine göre, bölge içinde yer alan herhangi bir ülkede hakka konu olan malın pazara sunulması ile o malın

---

[259] **ASLAN,** s.116–117.
[260] 89/104, m. 7.
[261] "Bölgesel tükenme" ilkesinin asgari bir şart olduğu, dolayısıyla malların daha geniş ve serbest ticaretine imkan veren "uluslararası" tükenme ilkesinin de ülkelerce muhafaza edilebileceği yolunda görüşler mevcut olmakla birlikte bkz. **PINAR**, s. 881 dn.110.

yeniden ticarete konu olmasına ilişkin olarak hak sahibinin yetkileri bölgeye dahil bütün ülkeler bakımından tükenmiş sayılır. Bu çerçevede, bölge içinde malların serbest dolaşımına imkan verilir. Yani, üye ülkelerden birinde sınai korumaya sahip olduğu malı piyasaya süren kişi, bu malın ortak pazar içinde dolaşımına müdahale edemeyecektir. Dolayısıyla fikri mülkiyet hakkı sahibi, mallarını hem Topluluk içinde hem de Topluluk dışında piyasaya sunmuş olsa dahi Topluluk dışından yapılacak paralel ithalatları, Topluluk dışında piyasaya sürülen mallar üzerindeki hak tükenmediğinden engelleyebilecektir.

Bölgesel tükenmenin vurgulandığı karar, ATAD'ın *Silhouette* kararıdır. Karara konu olay kısaca şöyledir[262]:

Davacı Silhouette International Schiemid GmbH &Co. KG şirketi, Avusturya'da pahalı moda gözlükleri üretmektedir. Bunları da dünya çapında hem ulusal hem de uluslar arası düzeyde tescil ettirilmiş Silhouette markası adı altında piyasaya sunmaktadır. Avusturya'da ürünleri bizzat kendisi doğrudan bağlantılı olan gözlükçülere sağlar iken; başka ülkelerde bu işi yavru şirketleri veya satış ilişkisi olduğu diğer şirketler üzerinden yapmaktadır. Davalı olan Hartlauer Handelsgesellschaft GmbH ise özellikle reklâmlarında düşük fiyatlarını vurguladığı gözlükleri, Avusturya'da çok sayıda şubelerinde satmaktadır. Silhouette şirketi, özel kalite ve güncellik üzerine inşa ettiği imajının zarar göreceği düşüncesi ile kendi ürünlerini Hartlauer şirketine vermemektedir. Buna rağmen Silhouette şirketinin daha önce Union Trading adındaki Bulgar şirketine sattığı modası geçmiş orijinal gözlük çerçeveleri Hartlauer şirketince herhangi bir şekilde elde edilerek Avusturya'ya tekrar ithal edilmiştir. İki ay önce Bulgaristan'daki şirkete satılan bu 21.000 adet gözlük çerçevesi Hartlauer şirketince Aralık 1995'de basın yolu ile üretici şirketin izin vermemesine rağmen yurt dışından satın alınarak Avusturya'da satışa sunulduğu duyurulmuştur. Davacı tarafından temyiz edilen davanın incelendiği Avusturya Yüksek Mahkemesi bunu ön karar için ATAD'a göndermiştir.

[262] **PINAR,** s.884.

Ulusal mahkeme ön karar yolu ile ATAD'a şu soruyu yöneltmiştir: 89/104 sayılı yönergenin 7.maddesinde de ifade edilen "tükenme ilkesi", Topluluk dışındaki ülkelerde marka sahibinin rızası ile yapılan satışlarda da uygulanabilir mi? ATAD, "*Silhoutte*" kararında Yönerge'nin 7. maddesinin lafzi, sistematik ve gai yorum usullerinden yararlanarak uluslar arası tükenme ilkesinin bu maddenin "metnine, amaç ve yapısına" aykırı olduğu sonucuna varmıştır. Yorumunu yönergenin başlangıç kısmında yer alan gerekçelere dayandırmaktadır. Yönergenin gerekçelendirme bölümünde, marka hukuklarında tam bir uyumlaştırmanın günümüz koşullarında hedeflenmediği ve sadece Ortak Pazarın işleyişini doğrudan etkileyen ulusal kurallarda uyumlaştırmanın gerekli olduğu vurgulanmış olsa da ATAD, tükenme ilkesine ilişkin yönerge hükmünün kapsamlı bir uyumlaştırmayı öngördüğünü belirtmektedir. ATAD'ın "*kapsamlı uyumlaştırma*"dan çıkardığı sonuç, üye devletlerin sadece Topluluk içi tükenme ilkesini uygulamaları ve uluslararası tükenme ilkesini ulusal hukuklarından ayıklamalarıdır. Kararda, üye devletlerden bir kısmının uluslar arası tükenme ilkesini benimsemesi, bir kısmının ise sadece Topluluk içi tükenme ilkesini benimsemesi, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımını engelleyici bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Kararda fikri mülkiyet hakkı sahibinin haklarının korunması için "tükenme ilkesinin", sadece Topluluk içi tükenme ilkesi olarak mutlak biçimde uygulanacağı belirtilmiştir. ATAD, Topluluğun yapacağı uluslar arası anlaşmalar ile Topluluk içi tükenme ilkesinin uygulama alanını genişletebileceğini de vurgular[263]. ATAD bu gerekçe ile politik bir görüşü yorumsuz olarak somut olaya uygulamaktadır.

ATAD'ın bu kararı, Topluluktaki fikri mülkiyet hakkı sahiplerini, aynı patent ya da markayı taşıyan farklı kalitedeki ürünleri Topluluk dışındaki uluslar arası pazarlara sunma konusundan desteklemektedir. Bu sonuç uluslar arası işletmelerin

[263] Sözgelimi, Avrupa Ticaret Bölgesi Antlaşmasının 89/104 sayılı yönergedeki tükenme ilkesine gönderme yapan XVII. Eki nedeni ile marka sahibinin rızası ile bu Antlaşmaya ve Topluluğa taraf ülkelerde ilk defa ticari dolaşıma sunulmuş olan ürünlerde, marka hakkı hem Toplulukta, hem de Topluluk dışında yer alan Avrupa Ticaret Bölgesi ülkelerinde tükenir. **TEKİNALP/TEKİNALP,** s.690–692; **PINAR,** s.885–890.

yararınadır. Bu işletmeler, uluslar arası ticaretin imkânlarından istifade ederlerken aynı zamanda pazardaki fiyat farklılıklarını da kullanabileceklerdir[264].

Nitekim ATAD daha sonra verdiği *Sebego* kararı ile bu sonucu bir kez daha pekiştirmiştir. ATAD bu kararında ayrıca hangi mallar üzerindeki hakkın tükenmiş olduğunu da ortaya koymuştur. Bu davada ilk davacı Amerika'da yerleşik olan iki ayakkabı markası sahibi bir kişi, ikinci davacı ise ilk davacının markalı ayakkabılarını Benelüx ülkelerinde satmakta olan başka kişidir. Davalı ise El Salvador'da üretilmiş olan ilk davacının bu markalı ayakkabılarını satın almış ve bunları da paralel ithal ederek kendi süpermarketlerinde satışa sunmuştur. Her iki davacı da bu durumun marka hakkını ihlal ettiğini iddia etmişler ve yerel mahkeme bu yönde karar vermiştir. Brüksel'deki temyiz aşamasında bu dava ön karar amacıyla ATAD'a gönderilmiştir[265].

Bu kararda ATAD bir kez daha "*Silhoutte*" kararındaki gerekçeleri teyit etmiş ve bölgesel tükenmenin sınırının sadece markanın kendisi için mi olduğunu yoksa markayı üzerinde taşıyan malla için mi söz konusu olduğunu açıklığa kavuşturmuştur. ATAD'a göre 7. maddenin metninden hak sahibinin veya onun izni ile AEA bölgesi sınırları içerisinde piyasaya sürülmüş mallar -**belirli mal/somut mal**- üzerinde hakkın tükenmesi söz konusudur. Bundan dolayı bölgesel tükenme sınırları içinde ama marka hakkı sahibi tarafından veya onun izni ile piyasaya sunulmamış mallara karşı Yönerge tarafından kendine tanınan hakları kullanabilecek ve paralel ithalatı yasaklayabilecektir. Tükenme ilkesi piyasa sunulmuş belirli miktar mal-somut mal- için söz konusudur.

Toplulukta patent hakkının tükenmesi ilk defa *Sterling Drug* kararı ile gündeme gelmiştir. Karara konu olayda Amerikan Sterling Drug firması, idrar yolları enfeksiyonu ile ilgili bir ilaç için hem Hollanda hem de İngiltere'de patent alarak bu iki ülkede aynı ilaç için üretim ve satış lisansı vermiştir. İngiliz hükümetinin ilaç

[264] **TEKİNALP/TEKİNALP,** s.692–693; **PINAR,** s 888.

[265] **PINAR,** s.888,dn.135.

fiyatlarında izlediği sosyal politika nedeni ile İngiltere'de aynı ilacın Hollanda'dakinin yarı fiyatına satılmasından yararlanan Centrafarm, bu ilaçları Hollanda'ya ithal etmek istemiştir. Hollanda'daki yavru Sterling firmasının, paralel ithalatı patent hakkına dayanarak engellemesi üzerine açılan davada konu, ATAD'a ön karar yolu ile gelmiştir[266]. Divan, patentli malı ithalatın yapıldığı Topluluk ülkesinde (Hollanda) ilk kez **rızası** ile (yavru şirketi veya lisans vererek) piyasaya sürüldüğü anda Sterling firmasının alacağı en yüksek karı aldığının varsayılması gerektiğini belirtmiştir. Hakkın tüketilmiş olmasına rağmen, İngiltere'den gelen ve yine aynı firmanın lisanslı üreticisi tarafından üretilen malların üçüncü kişilerce (Centrafarm), Hollanda'ya ithalatının önlenmesinin, Roma Antlaşmasının malların serbest dolaşımı ilkesi ile bağdaşmayacağı vurgulanmıştır. Divan piyasasında malın ucuz olduğu ülkede patent korumasının mevcut olmamasını, patentli mal bu ülkede hak sahibinin rızası ile piyasaya sürülmüş olmak kaydı ile paralel ithalatın önlenmesi açısından bir engel olarak görmemiştir.

[266] **ARIKAN,** s.46.

SONUÇ

Ulusal ve uluslararası ticaretin en önemli etkenlerinden biri olan fikri mülkiyet hakları fikri, sınaî ve ticari başarı sonucu elde edilen kazanımları güvence altına almaktadır. Bu başarının elde edilmesi uzun ve zahmetli bir çabayı da beraberinde getirmektedir. Fikri mülkiyet hakları, sahiplerine pek çok haklar bahşetmektedir. Bunlardan biri de ürünün ilk defa ticaret alanına konulmasıdır. Ancak hak sahibinin bu hakkını sınırsız olarak kullanması serbest ticareti engelleyici bir şekilde kullanılabileceğinden dengenin sağlanması amacıyla "tükenme" ilkesi geliştirilmiştir.

Buraya kadarki açıklamalarımız çerçevesinde ifade edildiği üzere tükenme ilkesi, Patent hakkı sahibinin, patentli ürünleri bir kez piyasaya sunduktan sonra pazardaki daha sonraki aşamalarında malın dolaşımı üzerindeki kontrolünü kaybetmesidir. Böylece patent sahibinin izni ile bir defa piyasaya sürülen malların el değiştirmeleri önlenemeyecektir.

Tükenme ilkesinin coğrafi sınırını belirleme yönünden yani hakkın tükeneceği alanın tespitinin nasıl olacağı konusunda üç farklı sistem ortaya çıkmıştır. Bunlar ülkesel, bölgesel ve uluslar arası tükenme sistemleridir. Bir hukuk sistemi tarafından tükenmenin coğrafi sınırı bakımından hangi sistemin benimsendiği, orijinal nitelikteki patentli malların dış pazarlardan iç pazara ithal edilmesine (paralel ithalat) patent hakkına dayanılarak müdahale edilip edilemeyeceğini belirleme açısından önem arz eder. Ülkesel tükenme ilkesi, her türlü paralel ithalatı hak sahibinin iznine bağlamakta, uluslararası tükenme ilkesi ise paralel ithalatları serbest bırakmaktadır. Bölgesel tükenme sistemi ise bölge dışından yapılan paralel ithalata engel oluşturmaktadır. Hakkın belirli bir coğrafi alan ile sınırlı olarak tükenmesinin kabulü halinde, bu durum fikri ve sınaî hak sahibinin lehine olmakla beraber, malların serbest dolaşımı ve etkin rekabeti sağlama bakımından amaca hizmet etmeyecektir.

Tükenmenin coğrafi sınırı açısından benimsenen bu üç sistem içinde tüketicinin yararına olan uluslararası tükenme ilkesidir. Çünkü uluslararası tükenme ilkesinin kabulüyle, bir ülkede fikri mülkiyet korumasının arkasına sığınılarak

malların başka ülkelerdekinden daha pahalı satılması halinde, gerçek ve orijinal malların daha ucuza satıldığı ülkeden paralel olarak ithal edilmesi mümkün hale geleceğinden, tüketici ve son kullanıcıların aynı mala daha yüksek bedel ödemelerinin önüne geçilebilecektir. Ayrıca uluslararası tükenme ilkesiyle birlikte, yapılacak paralel ithalat sonucu malların fiyatı daha da ucuzlayacağından, ürüne olan talebin tüm dünyada artma olasılığı çok yükselir. Uluslararası tükenme ilkesi ile birlikte fiyatı ucuzlayan mallardan daha çok kişinin yararlanması sağlanarak sosyal bir amaca hizmet edilmiş olacaktır.

PatKHK md.76:"*Patent sahibi veya onun izni ile Türkiye'de satışa sunulmuş olan patentli ürünlerle ilgili fiiller patentten doğan hakkın kapsamı dışında kalır*." hükmünü taşımaktadır. Madde metninden de açıkça görüleceği üzere Türkiye'de *satışa sunulmuş patentli ürünler* ifadesi ile ülkesel tükenme ilkesi kabul edilmiştir. Buna göre patenti taşıyan mallar patent sahibinin rızası ile bir kez Türkiye'deki pazarın herhangi bir yerinde pazara sunulduktan sonra, patent hakkı sahibi, piyasaya sürülmüş mallar bakımından patent hakkını Türkiye pazarı için tüketmiş olacaktır. Ülkesel tükenme ilkesinin iç pazar açısından doğurduğu en önemli hukuki sonuç, patenti taşıyan malların Türkiye sınırları içerisinde herhangi bir yerde piyasaya sunumu ile birlikte patent hakkının tüm iç pazar için tükenmesidir. Ülkesel tükenme ilkesinin bir diğer sonucu ise patent hakkı sahibinin paralel ithalatı patent hakkına dayanarak önleyebilmesine rağmen, geri ithalatı önleyememesidir. Ülke sınırları içerisinde piyasaya sunulan malların yurt dışına ihraç edilmesinden sonra, bu malların tekrar ülke içine getirilmesine(geri ithalat) patent hakkı sahibi, patent hakkına dayanarak engel olamayacaktır. Çünkü geri ithalata konu ürünler ülke içinde piyasaya sunulmuş ve patent hakkı tükenmiştir.

Patent ve Faydalı Model kanun taslağında ise tükenme ile ilgili bölüm şu şekilde değiştirilmiştir:

"***Patentin Sağladığı Hakkın Tüketilmesi***

Madde 20- *Patent sahibi tarafından veya onun izni ile* ***dünyanın herhangi bir yerinde*** *satışa sunulmuş olan patentli ürünlerle ilgili fiiller, patentin sağladığı hakkın kapsamı dışında kalır.*"

Taslak madde metninden de görüleceği üzere "***dünyanın herhangi bir yerinde***" ifadesi ile uluslararası tükenme ilkesi benimsenmiştir. Kanımızca tasarıda bu ilkenin kabul edilmesi, uluslararası ticaretin gereklerinin sağlanması ve tüketicinin korunması düşüncesinin bir yansımasıdır. Böylece tüketici lehine bir durum yaratılmak istenmiştir.

Yargıtay kararları incelendiğinde Yargıtay'ın tükenmenin coğrafi sınırını tam olarak ifade etmediği görülmektedir. Yargıtay'ın tükenmenin coğrafi sınırını açık bir şekilde ifade etmemesi, Türk doktrini tarafından da eleştirilmiştir. Öğretide, Yargıtay'ın ülkesel tükenme yerine uluslararası tükenmeyi kabul ettiği sonucuna varılmıştır; oysa kanımızca Yargıtay'ın ***ülkesel tükenmeyi*** kabul ettiği görülmektedir. ***Buna karşın tükenmeyi somut mallarda sınırlamadığı için uluslararası tükenmeye yakın hukuki sonuçlar çıkmıştır.*** Bu nedenle Yargıtay'ın uluslararası tükenmeyi kabul ettiği söylenemez. Tükenmenin gerçekleşebilmesi için öncelikle Türkiye'de ürünlerin piyasaya sunulması gerekmekte; fakat bu aşamadan sonra piyasaya sunulan ürünlerle ayniyet taşıyan diğer ürünler bakımından da Türkiye çapında ülkesel tükenme gerçekleşmektedir. Uluslararası tükenmede ise, markalı veya patentli ürünler üzerindeki hakkın Türkiye bakımından tükenebilmesi için Türkiye dışında dünyanın herhangi bir yerinde piyasaya sunma yeterlidir. Yargıtay, kararlarında ürünler üzerindeki hakkın Türk iç pazarına sunulduktan sonra tükeneceğini belirtmektedir. Sonuçta Yargıtay ülkesel tükenme ile birlikte soyut mal üzerinde tükenmeyi kabul ederek, PatKHK'nın 76. maddesine aykırı bir şekilde tükenmenin sınırını genişletmeye ve tüketici lehine karar vermeye çalışmıştır.

Burada belirtilmesi gereken diğer önemli bir husus da tükenmenin somut mallar üzerinde olduğudur. Yukarıda belirtildiği üzere Yargıtay kararlarında bu hususu açıklığa kavuşturmamıştır. Somut mallar üzerinde patent hakkının tükenmesi, patente konu olan belirli malların piyasaya sürülmesi ile sadece o mallar (ilk kez sunulmuş miktar-o parti mal) üzerindeki hakkın tükenmesidir. Patent hakkının soyut olarak tükenmesi, fikri ve sınaî mülkiyet hakları ile malların serbest dolaşımı arasındaki dengede ibrenin hak sahibi aleyhine, serbest ticaret lehine olarak kaymasına neden olur. Kanımızca da patent hakkının tükenmesinde, tükenmenin patent sahibi veya onun izni ile **ilk kez piyasaya sunulmuş miktar – o parti mal – için (somut mal)** olduğu kabul edilmelidir. Aksi bir durum, yani soyut malda tükenmenin kabulü ise hakkaniyet dengesini zedeler niteliktedir.

Türk Hukuku tükenme ilkesi ile ilk olarak Türkiye-AB Gümrük Birliği ilişkisi sonucunda yapılan değişikliklerle tanışmış bulunmaktadır. Türkiye ile AB Gümrük Birliği rejimi çerçevesinde, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın fikri ve sınai haklara ilişkin EK 8'in 9/II maddesi *" Bu karar, bu karar çerçevesinde tarafların ticaret ilişkilerine uygulanan fikri, sınai ve ticari mülkiyet haklarının tüketilmesi sonucunu doğurmaz*" hükmünü taşımaktadır. Hükme göre, Gümrük Birliği çerçevesinde ülkeye giriş yapan ve Türkiye'de piyasaya sunumu yapılan patentli mallar üzerindeki hak AB hukuku bakımından tükenmiş kabul edilmeyecektir, buna karşın tam tersi de geçerli bulunduğundan AB'de piyasaya sunumu yapılan patentli mallar üzerindeki hak Türk hukuku bakımından tükenmiş olmayacaktır. Türkiye'den AB'ye, AB'den Türkiye'ye paralel ithalat gerçekleştirmek mümkün olmayacaktır. Bu hüküm 1/95 sayılı kararın, malların serbest dolaşımına ilişkin hükümleri ile çelişmektedir. Tam üyelik sürecinde mevzuatını uyumlaştırma çabalarını iyiniyetle sürdüren Türkiye'nin ortak pazardan dışlanması anlamını taşıyan bu hükmün, Gümrük Birliği'nin amacına ulaşabilmesi için karardan çıkarılması yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

ABBOT, Frederick/COTTİER, Thomas/GURRY, Francis: The International Intellectual Property System, Kluwer Law International pub.,London 1999

ADAR, G. Korwa: "Intellectual Property:Universal Human Right?", Human Rights Quarterly, The Johns Hopkins University Press, Vol. 21, 1999, s.179–160.

ANIK, Gülgün: AT Rekabet Hukukunda Fikri Mülkiyet Hakları, FMR, Yıl 1, Cilt 1, Sayı 3, s. 103-117.

ARIKAN, Ayşe Saadet: "Fikri Sınai Haklarda Hakkın Tüketilmesi Doktrini Avrupa Birliği ve Türkiye", İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi, Mayıs-Haziran, 1996, s.33–56.

ARIKAN, Ayşe Saadet: " Fikri ve Sınaî Hakların Tüketilmesi ve Rekabet Hukuku-Uluslararası Ticaret Hukuku Açısından Değerlendirme- ", Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2002, s.754–771(Tebliğ olarak kısaltılmştır).

ARKAN, Sabih: "Marka Hakkının Tüketilmesi", Ali Bozer'e Armağan, Ankara 1998, s196–208.

ARSLANOĞLU, Anıl/DAĞCI, Aksu: "Marka Hakkının Korunmasına Getirilen Sınırlamalar Kapsamında Marka Tescilinden Doğan Hakların Tükenmesi İlkesi (İlk Satış İlkesi)", Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi, Y. 2005, S.3, s.671–685.

ASLAN, Adem: "Türk ve AB Hukukunda Fikri Mülkiyet Haklarının Tükenmesi", İstanbul 2004.

ASLAN, İ. YILMAZ: "Fikri Mülkiyet Hakları Kullanarak Paralel İthalatın Önlenmesi", Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, Ekim-Aralık 2004, Y. 1, S.4, s.99–117.

AYİTER, Nurşin: İhtira Hukuku, Ankara 1968.

AYOĞLU, Tolga: " Marka Hakkının Tüketilmesi", Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulmuş yüksek lisans tezi, İstanbul Ağustos 2001.

BAŞ, Mustafa: "Genel Olarak Rekabet Kuralları Karşısında Lisans Sözleşmelerinin Durumu", FMR, C.I, Y.2001,S.2, s.79–88.

CAN, Hacı/ÖZEN, Çınar: Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Hukuku, Ankara 2005.

ÇAMLIBEL TAYLAN, Esin: "Marka Hakkının Kullanımıyla Paralel İthalatın Önlenmesi", Ankara 2001.

DEVELLİOĞLU, Ferit: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara 1980.

ERDEM, Bahadır: "Patent Hakkının Korunmasına ve Patent Hakkına İlişkin Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk", İstanbul 2002, 2.Bası.

GEIGER, Christophe (Çev. Feyzan Hayal Şehirali) **:** " Fikri Haklar Bilgiye Serbest Erişimi Engeller Mi? Fikri Haklar Alanında Menfaatler Dengesi", Hirsch'ten Günümüze Fikri Haklar, Tebliğler, FİSAUM yayını, Ankara 2004, s.23–41.

GİRAY, Faruk Kerem: "Patent İşbirliği Antlaşması", Bilgi Toplumunda Hukuk Ünal Tekinalp'e Armağan, C.II, İstanbul 2003, s.289–319.

GÜN, Mehmet/ÖZTÜRK, Pınar/AKAN, Melike: "Marka Hakkının Tükenmesi ve Paralel İthalata Genel Bir Bakış", Legal Fikri ve Sınaî Haklar Dergisi, S.2, Yıl 2005, s.423–452.

GÜRZUMAR, Osman Berat: Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan Sistemlerin Hukuken Korunması, İstanbul 1995.

İNAN, Nurkut: "Tek Satıcılık Sözleşmesi ve Üçüncü Kişiler", BATİDER, Aralık 1993, C. XVII, S.2,s.55–77.

KARAAHMET, Erdoğan: " İncelemesiz Patent Sahibinin Patentten Doğan Hakları", FMR, Y.3, C.3, S.3, s.16-30.

KAYA, Arslan: "Türk Hukukunda Patentten Doğan Haklar", İHFM 1997, C.LV, S.4, s.173–200.

KAYHAN, Fahrettin: "Türk Marka Hukuku Açısından Paralel İthalat ve Marka Hakkının Tükenmesi", FMR, Y.1, S.1, s.51–72.

KEŞLİ, AHMET: "The Role of Exhaustion of Intellectual Property Rıghts in The Integration; Application of The Principle in The European Internal Market & Turkish Customs Union", Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 1999, s.403–437.

KIRCA, Çiğdem: Franchise Sözleşmesi, Ankara 1997.

KORAH, Valentıne: An Introduction Guide to EC Competition Law and Practise, 6th Ed, Hart Publishing., Oxford 1997.

LIPSTEIN, Kevın: "Intellectual Property:Paralel Choise of Law Rules", The Cambridge Law Journal, March 2005, Vol. 64, C.L.J. Part 1,s.593-613.

LOWENFELD, F. Andreas: International Economic Law, Oxford University Pres, New York 2002.

MARETT, Paul: Intellectual Property Law, Sweet & Maxwell Pub, London 1996.

OKUTAN, GÜL:"Exhaustion of IPRs: A Non-Tariff Barrier to International Trade", Annalase de la Faculte de Droit d'Istanbul, XXX,No:46, Mart 1996, s.110-130.

ORTAN,Ali Necip: "İşçi Buluşları Hukuku", İzmir 1987.

ORTAN, Necip Ali: Avrupa Patent Sistemi, Ankara 1991.

ORTAN, Ali Necip: Patent Lisansı Sözleşmesi, Ankara 1979.

Q. C. JACOB, ROBIN/ ALEXANDER, DANIEL: A Guide Book to Intellectual Property, Patent, Trade Marks, Copyright and Designs, 4 th Ed., Sweet & Maxwell Pub, London 1993.

ÖZCAN, Mehmet: Avrupa Birliğinde Fikri ve Sınaî Haklar, Ankara, 1999.

ÖZDEMİR, Saibe Oktay: Sınaî Haklara İlişkin Lisans Sözleşmeleri ve Rekabet Hukuku Düzenlemelerinin Lisans Sözleşmelerine Uygulanması, İstanbul 2002.

PINAR, Hamdi: "Marka Hukukunda Hakların Tükenmesi", Kemal Oğuzman'a Armağan, İstanbul 2000, s.855–913.

SARAÇ, TAHİR: "Sınaî Hakların Korunmasında Yenilik Şartı Açısından "Tekniğin Bilinen Durumu" Kavramı ve Kapsamı", BATİDER, Aralık 2003,C.XXII, S.2, s.117–147.

SARAÇ, TAHİR: Patentten Doğan Hakka Tecavüz ve Hakkın Korunması, Ankara 2003.

SPENCE, MICHAEL: Environment, Human Rights and International Trade, Hart Pub, Oxford 2001.

SULUK, CAHİT: Tasarım Hukuku, İstanbul, Eylül 2003.

ŞEHİRALİ, FEYZAN HAYAL: "Patent Lisansı Sözleşmelerinin Roma Antlaşması'nın 85. Maddesi Açısından Değerlendirilmesi", BATİDER 1998, C.19, S.3, s.165–189.

ŞEHİRALİ, Feyzan Hayal: "Patent Hakkının Korunması", Ankara 1998.

ŞEHİRALİ ÇELİK, Feyzan Hayal: "Patent Sisteminin İşlevleri ve Bu İşlevlerin Etkinliğini Sağlayan Yasal Düzenlemeler", BATİDER, C.XXIII, S.3, Haziran 2006, s.101-154(Patent Sistemi olarak kısaltılmıştır).

TANDOĞAN, HALUK: " Tek Satıcılık Sözleşmesi", BATİDER, Aralık 1982, C. XI, S.4, s.1-36.

TEKİNALP, Ünal: "Fikri Mülkiyet Hukuku", İstanbul 2002, 2. Bası.

TEKİNALP, Gülören/TEKİNALP, Ünal: "Avrupa Birliği Hukuku ", İstanbul 2000, 2. Bası(Avrupa Birliği hukuku olarak kısaltılmıştır).

TEKİNALP, Ünal:"Gümrük Birliğinin Türk Hukuku Üzerinde Etkileri",İHFM,C.LV, 1996, s.27-86(Gümrük Birliği olarak kısaltılmıştır).

TEZCAN, Ercüment: Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku, İstanbul 2001.

YALÇINER, UĞUR/KURT, ZEYNEP: " Fikri ve Sınai Haklar ve Gelişmekte Olan Ülkeler", Hukuk ve Adalet Dergisi, Ekim-Aralık 2004, Y.1, S.4, s.63–73.

YILDIZ, Burçak: "Eser Sahibinin Yayma Hakkının Tükenmesi ", Prof Dr. Turgut Kalpsüz'e Armağan, Ankara 2003, s.578–616.

YILMAZ, ASLAN: Rekabet Hukuku, İstanbul 2005, 3. Bası.

ASLAN, İ.Yılmaz: " Endüstriyel Tasarım Haklarının Kullanılması Haksız Rekabet ve Rekabet Hukuku İlişkileri: Bir Mahkeme Kararı Üzerine Düşünceler", FMR, Y.1,S.1,s.19–42.

YURTSEVER, ŞAZİYE: "Patentin Hukuki Korunması ve İlgili Mevzuat", Ankara 1999.

YÜKSEL, Mehmet: Günümüzde Fikri Mülkiyet Hakları ve Azgelişmiş Ülkeler, Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı 2002, Cilt 2, s.699–732.